

ZBORNİK

2 0 0 0

KONJICE Z OKOLICO

Zgodovinsko društvo Konjice

ZBORNIK

KONJICE Z OKOLICO

II. knjiga

VSEBINA ZBORNIKA, KI JE IZŠEL LETA 1996

Milko Mikola, mag.	Razvoj uprave na Konjiškem od 18. stoletja do danes
Milko Mikola, mag.	Razvoj sodstva na Konjiškem od 18. stoletja do danes
Milko Mikola, mag.	Oris nekaterih pomembnejših dogajanj na Konjiškem v prvih povojnih letih
Ana Volk, mag.	Razprostranjenost rasti in vegetacije v konjiški občini
Maks Korber, prof.	Astronomsko-geografski položaj občine Slovenske Konjice
Franc Sevšek, ing.	Rudarstvo, fužinarstvo in steklarstvo
Bojan Himmelreich, prof.	Zadruga na Konjiškem od začetkov do leta 1941
Jože Baraga	Procesi pred senatom Sodišča slovenske narodne časti julija 1945 v Konjicah
Vinko Zdovc	Šola in prebivalci v Špitaliču

Borut Holcman, mag.

DEŽELSKOSODNA OBLAST V KONJICAH (GONOBITZ)

VSEBINA

NASTANEK IN DOKONČNO IZOBLIKOVANJE

DEŽELSKOSODNA OBLAST V KONJICAH (GONOBITZ)

NASTANEK IN DOKONČNO IZOBLIKOVANJE

Borut Holcman, mag. 5

SLOVENSKE KONJICE V ARHIVSKEM GRADIVU

Zdenka Semlič Rajh, univ. dipl. zgod. 23

GRAŠČINA TREBNIK - BIVALNA KULTURA KNEZOV WINDISCHGRÄTZ

Aleksandra Boldin 43

PODOBE KONJIŠKEGA TRGA

Helena Pačnik, prof. zgodovine in geografije 67

TOVARNA USNJA V KONJICAH

Vinko Zdovc 93

ŽRTVE KOMUNISTIČNEGA NASILJA 1943 - 1948 NA KONJIŠKEM

Jože Baraga 117

IN MEMORIAM: Franc Sevšek, Franc Kolin in Elizabeta Kropelj 169

Borut Holcman, mag.

DEŽELSKOSODNA OBLAST V KONJICAH (GONOBITZ)

NASTANEK IN DOKONČNO IZOBLIKOVANJE

IZVLEČEK

Avtor v svojem sestavku na podlagi listin iz 15. stoletja (privilegija cesarja Sigismunda iz leta 1434 in privilegija cesarja Friderika iz leta 1479) in zapisov v temeljnih urbarjih zemljiškega gospostva Konjice iz sredine 16. stoletja ugotavlja nastanek, stanje, razvoj in delovanje sodne oblasti na območju Konjiškega zemljiškega gospostva in trga Konjice.

Sestavek je razširjeno objavljeno predavanje, ki ga je imel avtor na tridesetem zborovanju Zveze zgodovinskih društev Slovenije leta 2000 na Rogli¹.

UVOD

Sodna oblast je pristojnost uvesti in izpeljati sodni postopek proti eni ali več osebam, izreči sodbo in sodbo izvršiti.²

Sodobno kazensko pravo - materialno, procesno in izvršilno - je omejeno z določbami, ki povedo, katere kazenske sankcije in ob kakšnih pogojih jih je mogoče izreči storilcu ali storilcem kaznivega dejanja oziroma kaznivih dejanj.

Sodnik in tožilec sta v postopku dve ustanovi in slednji je dolžan pri uvedbi postopka upoštevati tudi vsa dejstva, ki govorijo storilcu v prid.

Storilec je tako do pravnomočnosti sodbe nedolžen, kar zavezuje k "fair playu", je pred očmi javnosti in brez telesne ter duševne prisile.

Zgodovina kazenskega prava je popolnoma drugačna. Materialno, procesno in izvršilno kazensko pravo se je razvilo od samovolje do prvih poskusov urejanja kazensko pravne materije v deželnih kazenskih redih. Okrutnost in trdosrčnost v tem času tako izstopata, da je, gledano z gledišča sodobnega opazovalca, mogoče dvomiti v človečnost srednjeveškega in novoveškega izvajanja kazenskega sodstva. Kot dokaz je mogoče navesti čarovniške procese iz 16. in 17. stoletja. Tortura kot del dokaznega postopka, ki mu je bilo vodilo načelo, da je priznanje kralj vseh dokazov ("Confessio regina probationum"), je bila v Evropi ukinjena šele proti koncu 18. stoletja.

Brezmejnost človekove domišljije je šla v tem še dalje; iz eksekucije je naredila ljudsko veselico in v skrajnem primeru pripeljala do tega, da so bila nekatera mesta pripravljena plačati, da bi se smrtna kazen izvršila v njihovem mestu.³

VIRI IN LITERATURA

Osnova pričujoče razprave so privilegiji cesarja Sigismunda iz leta 1434⁴ in cesarja Friderika iz leta 1479 ter transkripcija zapisov v temeljnem urbarju iz leta 1570, ki ga hrani Štajerski deželni arhiv v Gradcu s signaturo Stockurbar von Gonoviz, Fasc. No. 19, No. 49 in je objavljen na koncu prispevka. Na platnicah urbarja pa je zapisano, da gre za urbar gospodstva Konjice iz leta 1570 s signaturo No. 52, ki je bil shranjen v vicedomskem uradu v Celju (Vrbari vber die Herrschafft Ganabicz 1570, No. 52, Cilli). Prvi privilegij je cesar Sigismund 20. oktobra 1434 v Bratislavi izdal Reinprechtu Walsee. Z njim je njemu in njegovim potomcem podelil privilegij (verleyht) krvnega sodstva za vsa sodišča v Avstriji, na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in v Istri. Drugi privilegij je nastal v Gradcu 2. junija 1479. Izdal ga je cesar Friderik Janez z Žusma. Z njim je določil za zemljiško gospodstvo in njemu pripadajoč privilegij krvnega sodstva teritorialno pristojnost. Zapis v temeljnem urbarju iz leta 1570 vsebuje:

- * obseg deželskega sodišča,
- * prepis pisma cesarja Friderika III. Janezu z Žusma z dne 2. junija 1479,
- * obseg in meje trškega pomirja trga Konjice,
- * volitve in postavitve trškega sodnika in
- * pristojnost deželskega sodnika nad storilci kaznivih dejanj v trgu (transkripcija je objavljena na koncu sestavka).

V Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu sta mi bila na voljo še izvleček, ki ga navajata v opisih štajerskih sodišč Mell in Pirchegger⁵ s signaturo Stockurbar von Gonoviz, Fasc. No. 18, No. 48 in ima na platnicah napisano, da gre za prepis z datacijo iz leta 1562 (Abschrift No. 73, Des Reformiertenn Vrbar Im Vitzdomb Ambt Inn Steyer vber die Nutz vnnd Zuegehörung des Ambts Gonnabitze De A: etc 1562), in temeljni urbar s signaturo Stockurbar von Gonoviz, Fasc. No. 20, No. 50 (Vrbar der Herrschafft Gannabicz 52, 1570, Cilli).

Poleg teh treh mi je bil na razpolago še urbar iz leta 1597, ki ga hranijo v Zgodovinskem arhivu v Celju, oziroma, kakor o tem priča zapis na zadnjem foliantu tega urbarja notarja Johanna Adama Nicolaßa, prepis, ki je nastal 29. aprila 1688 (signatura Konjiški urbar, 1597 (1688), Inv. št. 22, 7/1.).

Razprave v zvezi s konjiškim gospodstvom oziroma njegovo sodno pristojnostjo so le posredne narave. O zemljiškem gospodstvu z gospodarskega vidika je prof. Koropec napisal razpravo, ki jo je objavil v Časopisu za zgodovino in narodopisje, in razširjeno razpravo, objavljeno v zborniku Konjiško. Pirchegger v svojem delu Spodnja Štajerska v zgodovini svojih gospodstev, imenj, mest in trgov (Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülten, Städte und Märkte) opisuje gospodstvo Konjice tudi z vidika

njegove deželosodne pristojnosti. Prav tako isti avtor v uvodu k deželni karti deželskih sodišč Štajerske (Hist. Atlas d. österr. Alpenländer. Erläuterungen zur Landgerichtskarte) predstavlja deželsko sodišče Konjice, njegove meje in njegovo ustanovitev.

V razpravi o župnijah kot osnovi za upravno-vojaško razdelitev Štajerske (Die Pfarren als Grundlage der politisch-militärischen Einteilung der Steiermark) Pirchegger, njega pa navaja Straka v svoji monografiji "Upravne meje in rast prebivalstva na Štajerskem v letih med 1770-1850" (Verwaltungsgrenzen und Bevölkerungsentwicklung in der Steiermark 1770 - 1850) ugotavlja, da je bila za razmejitev deželskega sodišča Konjice (to ni bil osamljen primer) merodajna cerkvena razdelitev ("als weit die obbemelt pfarr ist"). Ta osnova razdelitve upravnih enot je bila povsem običajna. Pri tem navajata še Stegenška, ki je v monografiji Konjiška dekanija in sestavku O razvoju župnijskih mej in o deželsko-sodni razdelitvi v konjiški dekaniji prav na podlagi meja župnije rekonstruiral meje deželskega sodišča. Župnijo Konjice kot osnovo za ustanovitev deželskega sodišča in njeno zgodovino predstavljata akademik Mlinarič v svoji monografiji Kartuziji Žiče in Jurklošter ter profesor Ožinger v zborniku Konjiško v sestavku z naslovom Zgodovinski oris konjiške prafare od ustanovitve do konca prve svetovne vojne.

Profesor Kocher v razpravi o sodniku in predaji oziroma prevzemu sodniške palice (Richter und Stabübergabe im Verfahren der Weistümer) kot zunanem znamenju sodne oblasti govori o položaju in vlogi sodnika v sodnem postopku. Isti avtor v sestavku Sodna organizacija in kazensko sodstvo v zgodnjem obdobju na Štajerskem (Gerichtsorganisation und Strafrechtspflege im Herzogtum Steiermark im Frühen Neuzeit) predstavlja temeljna izhodišča, ki so vplivala na oblikovanje in delovanje kazenskega sodstva.

UVEDBA IN IZPELJAVA POSTOPKA

PRISTOJNOST

Priročnik za nemško pravno zgodovino definira pristojnost sodišča z zgodovinskega vidika negativno, saj pravi, da je to razmejitev sodstva najprej v odnosu do uprave, pozitivno pa kot pristojnost reševati nastale probleme po pravni poti, na določenem teritoriju, kot stvarno in materialno pristojnost.⁶

NASTANEK PRISTOJNOSTI - PRIVILEGIJA CESARJEV SIGISMUNDA IN FRIDERIKA

Nastanek in dokončno izoblikovanje konjiškega sodstva je bilo odvisno od dveh privilegijev, in sicer od privilegija cesarja Sigismunda in cesarja Friderika.

Konjiško je namreč pred tem spadalo pod starejše sodišče s sedežem na Zbelovem (Plankenstein)⁷, kar v svojem privilegiju izrecno omenja cesar Friderik, ko podeljuje teritorialno pristojnost konjiškemu, saj pravi, da ga izloča iz pristojnosti, ki ga je dotlej imelo sodišče s sedežem na Zbelovem "... aus dem berüertem vnnserm lanndtgericht zu Plannckhenstain ain lanndtgericht daselbst hingeen Gannabicz ...".⁸ Privilegij cesarja Sigismunda pomeni začetek, privilegij cesarja Friderika pa dokončno izoblikovanje deželskega sodišča z vsemi njegovimi pristojnostmi.

Privilegij cesarja Sigismunda za Reinprechta Walseeja določa, da imajo Reinprecht in njegovi potomci pravico visokega sodstva ("... im und seinen erben mannes geslecht den ban uber das blut zu richten ...") in to pravico podeljevati svojim uradnikom in sodnikom (das sy denselben ban furbas iren amptleuten und richtern mogen verleyen)⁹.

Privilegij cesarja in deželnega kneza Friderika je nastal na podlagi Sigismundovega privilegija (glej transkripcijo na koncu) in prav tako določa, da imajo Janez z Žusma in njegovi potomci in tisti, ki bodo prišli za njim (pri tem najbrž misli na tiste, ki ne bi bili z njim v neposredni sorodstveni povezavi, kakor je to bil že primer v zvezi s samim Žusemskim), pravico visokega sodstva ("...alß das er sein erben vnnnd nachkhomben dasselb lanndtgericht mit allen den ehren, rechten, freyhaitten, vnnnd gerechtighaiten hohen vnnnd niedern gericht, fallen, wändlen, pennen ..."). Pravica, ki jo v svojem privilegiju podeljuje cesar, obsega ne samo visoko, temveč tudi "nizko" - nepriviligirano sodstvo ("gerechtighaiten hohen vnnnd niedern gericht").

RAZMEJITEV SODIŠČA - PRIVILEGIJ CESARJA FRIDERIKA

Cesar Friderik v privilegiju, ki je prepisan v urbar iz leta 1570 (prim. transkripcijo na koncu), navaja trditve Janeza z Žusma, da ima le-ta sicer pomirje in pravico do krvnega sodstva; podedoval jo je, nima pa določenega prostora, na katerem bi lahko to pravico tudi izvrševal.¹⁰ Zaradi lojalnosti in ponižne prošnje je tako cesar Janezu z Žusma iz deželskega sodišča Zbelovo izdvojil teritorij, ki ga je kot cerkvena upravna enota obsegala konjiška župnija ("... alsweit die pfarr daselbst zu Gannabicz ...").

Župnija je bila v času ustanovitve deželskega sodišča v Štajerski deželi osnovna upravna enota. Profesor Vilfan enači pojma deželsko sodišče¹¹ in fara.¹² Prav tako Pirchegger na podlagi pregleda listinskega gradiva, ki je nastalo v času vladanja cesarja Friderika III., ugotavlja, da je za določitev določene zaključene teritorialne enote uporabljena izključno župnija in ne deželsko sodišče¹³, kakor je bilo običajno na Salzburškem in Tirolskem.

Deželska sodišča so nastala na območju teritorialnih zemljiških gospodstev

(Konjiško na območju teritorialnega zemljiškega gospostva Dravsko polje (Landgericht auf dem Draufelde)), katerih zemljiški gospod je za območje svoje posesti pridobil visoko sodstvo krajinskega kneza. Deželsko sodna oblast pa je poleg visoke sodne oblasti obsegala še vojaško-mobilizacijsko in policijsko oblast, se pravi javno oblast nad nepriviligiranimi sloji prebivalstva. Vezana je bila na deželnega kneza, ne glede na to, čigava je bila posest, na katero je bila vezana, kar je vidno iz podeljevanja krvosodne oblasti sodnikom (Bann und Acht) in neposredno iz ustanovnega pisma za deželsko sodišče v Konjicah.

MEJE SODIŠČA PO URBARJU IZ LETA 1570

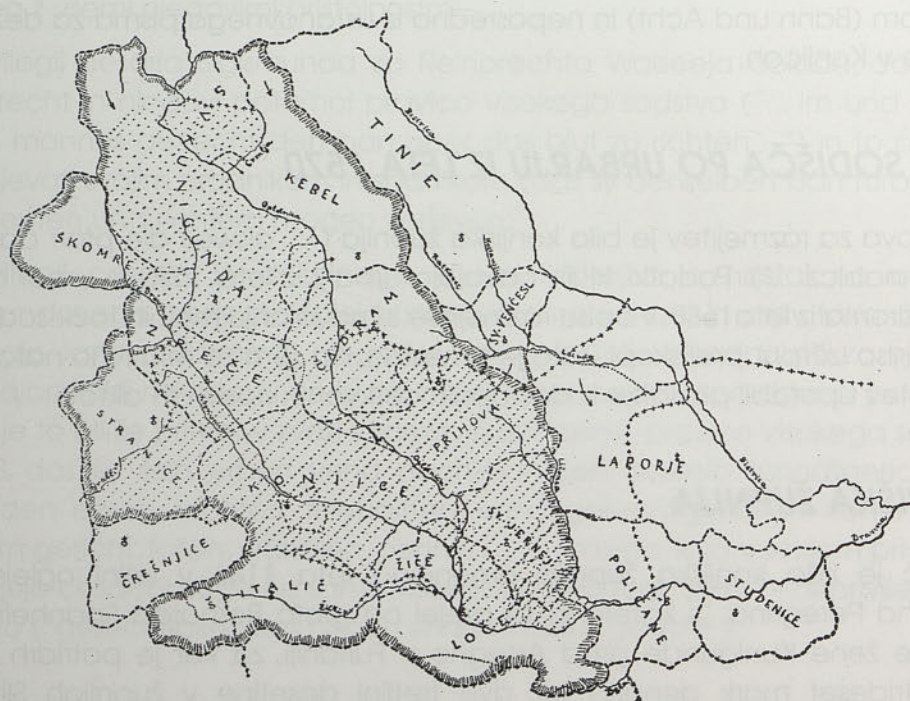
Osnova za razmejitev je bila konjiška župnija ("... alsweit die pfarr daselbst zu Gannabicz ..."). Podatki, ki jih navajajo urbarji iz leta 1570 in urbar iz leta 1597 oziroma iz leta 1688, v opisu razmejitve in navajanju mejnih točk sodnega okraja niso izčrpní, prej skopi. Zato je umestno, da sem za relativno natančno razmejitev uporabil podatke iz dostopnih cerkvenih upravnih aktov.

KONJIŠKA ŽUPNIJA

Prvič je bila konjiška župnija omenjena leta 1146 v listini oglejskega patriarha Peregrina, "s katero je ta prejel od grofa Bernarda Spanheima in njegove žene Kunigunde grad Artegno v Furlaniji, za kar je patriarh grofu izročil trideset mark denarja ter dve tretjini desetine v župnijah Slivnica (Scluniz) in Konjice (de Cõnuwiz) in mu dal v fevd dve tretjini desetine v hočki župniji (Choz)."¹³ Obsegala je velik teritorij (po Ožingerju v primerjavi z obsegom današnje dekanije Slovenske Konjice približno 220 km² in enajst župnij: Čadram, Kebelj, Loče, Zbelovo, Prihova, Skomarje, Stranice, Sv. Jernej pri Ločah, Sv. Kunigunda, Špitalič, Zreče in Žiče - samostan¹⁴). Omemba v listini pa ne pomeni, da je to datum ustanovitve, prej govori o tem, da je bilo farno središče že ustaljeno in konstituirano; dokaz za to trditvev je prav desetina kot plačilno sredstvo.

Meja župnije, kakor jo povzema Avguštin Stegenšek po Orožnovi monografiji Lavantinska škofija na strani 431, je na vzhodu potekala po meji s slivniško župnijo po črti Trije kralji na Pohorju, med Tinjami in Čadramom do potoka Ložnica, med cerkvijo sv. Egidija v Kočnem, preko Laporja do Boča. Vendar Stegenšek k tej razmejitvi pripominja, da ni najbolj verjetna, saj iz konjiške župnije izključuje Studenice z vso okolico, ki pa so najbrž spadale v konjiško župnijo, in kot dokaz za to navaja Zahna¹⁵ in Orožna. Južna meja je potekala po razvodju proti zahodu čez Tolsti Vrh, Boč in Dolgo Goro ter mejila na župnijo Sv. Križa v Rogaški Slatini od Poljčanskega potoka in na

župnijo Ponikvo do ceste, ki pelje iz Dramelj v kartuzijo. Na zahodu je mejila na pražupnijo pri Novi Cerkvi. Zahodna meja konjiške župnije je potekala sredi med Frankolovim in Črešnjicami in se je po slemenu Konjiške gore povzpela na grič Sv. Križa, Golek in Bukovo goro in ob Dravinji navzgor do izvira pod Roglo in do Lazin. Na severni strani je župnijska meja potekala od srede Lazin po vrhu Pohorja do Javorskega vrha.¹⁶

Meje deželskega sodišča Konjice okoli leta 1680¹⁷

- ++++ meje deželskega sodišča in trškega pomirja
- ////// ozemlje konjiškega deželskega sodišča okoli leta 1680

DEŽELSKO SODIŠČE

Urbar iz leta 1562 navaja samo tri mejne točke, in sicer: "...heiligen creucz zu dem Pachtl" - danes je to kraj z imenom Križevec pri Slovenskih Konjicah, "gshloß" - grad in "Gannabiczdorf" - Konjiška vas. Urbarji iz let 1570, 1597 oziroma 1688 pa navajajo pet mejnih točk ("heiligen creucz" - Križevec pri Slovenskih Konjicah, "schloß" - grad, "Zwerch" - kraj, ki ga po znanih in dostopnih podatkih ni mogoče locirati, "Pacher biß auf Opplotnicz" - po Pohorju do Oplotnice in "Gannabiczdorf" - Konjiška vas). Za natančnejšo razmejitev je v tem primeru premalo podatkov. Tudi zapisi sosednjih deželskih sodišč v tem primeru odpovedo, saj je na primer po štatemberškem urbarju meja potekala po potoku Ličenca. V veliko primerih pa mejnih točk sploh ni

mogoče določiti. Dilemo reši šele pismo o postavitvi deželskega sodišča, ki ga je izdal cesar Friderik III. in kot merodajno razmerjitev postavlja župnijske meje.

Župnijske meje so (tako tudi Pirchegger) najzanesljivejše merilo pri določanju meja sodišč. Dokaz za njegovo trditev je,

- da meje župnij potekajo ob naravnih barierah in
- da ponavadi delijo kraje in doline na dva dela (dokaz za to so meje katastrskih občin, uvedene v času absolutističnih vladarjev Marije Terezije, Jožefa II. in Franca I., in določen kraj delijo na dva ali tri dele; ta kraj prav gotovo pripada dvema ali trem župnijam).¹⁸

IZREK SODBE

Štajerski Red za deželska sodišča¹⁹ predvideva za izrek sodbe več stopenj:

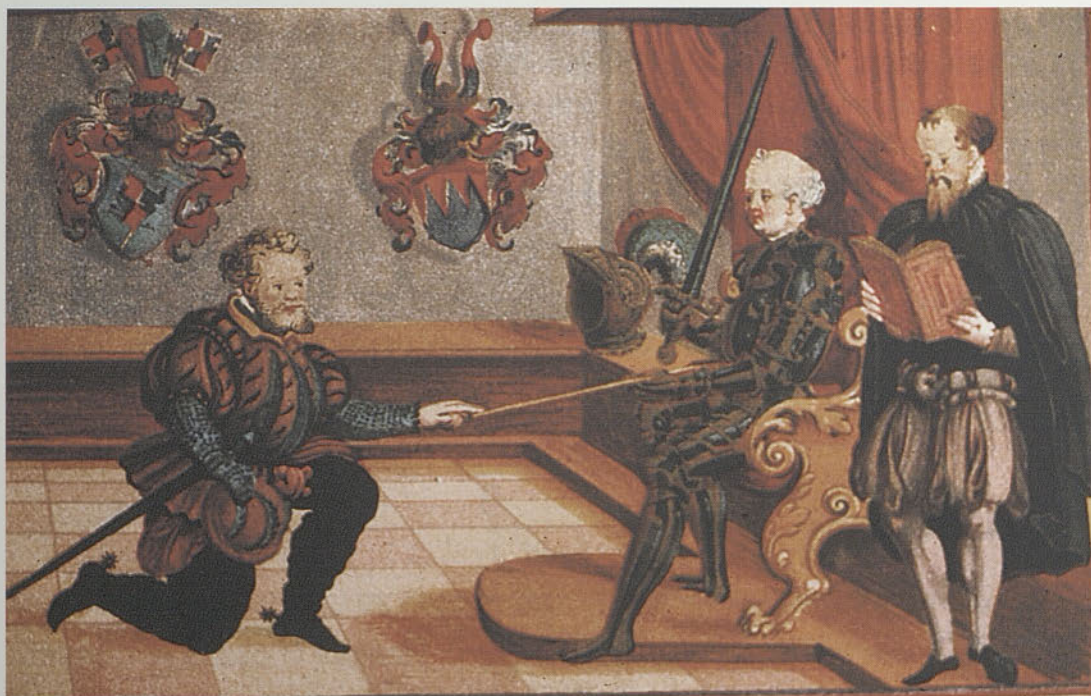
1. preiskovalni postopek, ki se dogaja pred sodnikom in prisedniki (tortura),
2. postopek priprave sodbe - sodnik in njegovi prisedniki za zaprtimi vrati,
3. izrek sodbe pred občinstvom.²⁰

VLOGA SODNIKA IN PRISEDNIKOV

Sodnik je v postopku oseba, ki postopek vodi in nima vloge razsodnika; razsojajo prisedniki. Štajerski Red za deželska sodišča zato prisednikom priporoča, da "... fließig auff die sachen mercken, ... vnd darauf die baysitzer nach irem bestem verstehn, nach gelegenheit eines jeden faals, (wie vorstehet) ein jeder insonders, sein vrtel mündtlich geben"²¹ (pridno spremljajo postopek in po svojem najboljšem znanju in glede na okoliščine, vsak posamezno na izust pove razsodbo).

Sodnika sta v zapisu urbarja iz leta 1570 omenjena dvakrat; enkrat pri imenovanju trškega sodnika in drugič v primeru izročitve osebe, ki je zapadla pod "Bann und Acht".

V prvem primeru pri volitvah trškega sodnika sodelujejo prebivalci trga, ki imajo trške pravice. Volitve so na dan sv. Margarete. Volijo ga iz svoje srede. Postopek pri postavljanju sodnika je običajen in je na več mestih izpričan v pravnih napotilih.²² V našem primeru sodnika, ki ga sicer volijo tržani sami, postavi po stari navadi posestnik konjiške gosposčine ("... inhaber der herrschafft ...") in mu zaupa sodno palico²³ ("... gerichtstab zu anntwurten...").

Škof iz Würzburga kot deželni knez in sodni gospod podeljuje sodniku pravico visokega sodstva (Blutbann; Ban und Acht) s predajo sodniške palice. Škof kot svetni knez nemške dežele Franken sedi na tronu pod baldahinom, v desni z mečem kot znamenjem visokega sodstva, z levico podeljuje svojemu uradniku, ki pred njim kleči, pravico visokega sodstva. Ilustracija knjige iz 16. stoletja, mestni arhiv Würzburga, Würzburger Standbücher 884, fol. 1.²⁴

V drugem primeru, ko se v trgu pojavi oseba, ki je "odgovorna" deželskemu sodišču ("mallaficz personn"), jo je trški sodnik dolžan naznaniti gospoščini in jo skupaj z najdeno stvarjo ("sambt dem guett") tretji dan po prijettu izročiti posestniku gospoščine v sodni hiši, kamor le-ta pošlje svoje hlapce ("...am dritten tag dem innhaber in dem gerichtshauß dahin der innhaber seine leuth schickht vnnd verordnet zu anntwurten ...").

IZVRŠITEV SODBE

Po izreku sodbe sodnik prelomi palico. Štajerski Red za deželska sodišča v XXVII. členu natančno določa, kdaj in v kakšnem primeru sme sodnik prelomiti svojo palico. To je samo takrat, ko je obtoženi obsojen na smrt ("Item wann der beklagt, mündlich zu peindlicher straff verurthailt wird, soll der richter an der siczunden richtstat, seinen stab zerbrechen, ...").

Sodnik prelomi palico nad obsojenim, freska, mojster Tomaž iz Beljaka, okoli 1470, Thörl, Koroška, IMPERIAL²⁵

V zapisih konjiških urbarjev ni neposrednega navedka, kako ravnati, je pa v preambuli k urbarju zapisano, da je potrebno ravnati v skladu z deželno navado.

Obsodbo izvrši rabelj ("freyman", "nachrichter"), ki mu je deželski sodnik dolžan zagotoviti imuniteto ("... richter soll öffentlich außrufen oder verkünden lassen, vnnnd von der obrigkait wegen bey leib vnd gut gebietten dem freyman kainerlay verhindernuß zuthun, auch ob im mißlung, nit hand anzulegen.").²⁶

V konjiškem deželskem sodišču so po zapisih v urbarju znana mesta, kjer so stala vešala: "... oberhalb des dorfs Gmoß". Kraja po podatkih, ki so mi bili na voljo, ni bilo mogoče identificirati. Pirchegger navaja, da so bila 1671 stacionirana na območju zgornjega Kota, kasneje pa severovzhodno od trga v Bukovljah pri Stranica, kar je mogoče rekonstruirati na podlagi jožefinskih vojaških kart²⁷, ki so nastale v letih med 1763 in 1787.²⁸

Vincenc Rajšp, Marija Grabnar, Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787, 5. zvezek, karte, 173. sekcija

SKLEP

V pričujoči razpravi sem poskušal predstaviti deželsko sodišče v Konjicah, kakor je nastalo v drugi polovici 15. stoletja s pismom cesarja Friderika III. Iz pisma o postavitvi deželskosodnega okraja je mogoče zaključiti, da je bila ustanovitev nekaj povsem običajnega. Avtorji, ki obravnavajo to obdobje, predvsem Mell in Pirchegger, kasneje pa tudi Vilfan, ugotavljajo, da je bila osnova celotne upravne razdelitve Štajerske cerkvena upravna ureditev.

Čeprav se je na začetku zdelo, da gre pri ustanovitvi deželskega sodišča za anahronizem, saj je konjiška župnija segala globoko v deželsko sodišče s sedežem v Zbelovem, pa je pismo, s katerim cesar Friderik III. na prošnjo Janeza z Žusma ustanavlja in določa obseg deželskega sodišča, postavilo razpravi popolnoma nove temelje. Deželsko sodišče, ki je imelo pomirje in prvine deželsko-sodne oblasti ("puerckhfrid vnnd darczue stockh vnnd galgen"), ni pa imelo deželskosodnega teritorija, je to postalo z izločitvijo iz starejšega deželskega sodišča s sedežem na Zbelovem. Cesar naroča, da so v skladu s pismom Janezu z Žusma in njegovim dedičem lastniki deželskega sodišča s sedežem na Zbelovem in njihovi dediči dolžni zagotoviti normalno opravljanje deželskosodne oblasti ("...geben auch wissentlich mit dem brief, alß das er sein erben vnnd nachkhomben dasselb lanndtgericht mit allen den ehren, rechten, freyhaitten, vnnd gerechtighaiten hohen vnnd niedern gericht, fallen, wändlen, pennen vnnd in annderweg als weit die obbemelt pfarr ist.").

POVZETEK

Sodna oblast je pristojnost uvesti in izpeljati sodni postopek proti eni ali več osebam, izreči sodbo in sodbo izvršiti.

Konjiško zemljiško gospostvo in njegova deželsko-sodna oblast, opisana v listinah iz leta 1434 in 1476 ter temeljnih urbarjih iz sredine 16. stoletja, imata prav vse kategorije, značilne za definicijo sodne oblasti.

Visoko sodstvo je v privilegiju iz leta 1434 cesar Sigismund podelil Rajnprechtu IV. Walseeju in teritorialno razmejil ter iz starejšega deželskega sodišča na Zbelovem izdvojil s privilegijem z dne 2. junija 1476 (Landgerichtsbrief) cesar in Štajerski deželni knez Friderik (Friderik III. op. B. Holcman). To starejše sodišče (sedež na Zbelovem) je imelo sodno pristojnost za celotno Dravsko polje (auf dem Draufelde), zato je mogoče razumeti zapis iz cesarjevega pisma, da z ustanovitvijo ni šlo povsem gladko.

Osnova za izdvojitev sta prošnja Janeza z Žusma (Hanns Süßenheimer), nastala na podlagi privilegija iz leta 1434, in konjiška prafara. Urbarji, ki jih v večini hrani Štajerski deželni arhiv in enega Zgodovinski arhiv v Celju, dajejo

sicer skope podatke o mejnih točkah, vendar je mogoče s pritegnitvijo podatkov iz cerkvene uprave meje dokaj natančno določiti.

Pristojnost deželskega sodnika ni bila samo v cause maiores za podložnike konjiške gospoščine, temveč tudi nad trgom Konjice, ki leži znotraj meja deželskega sodišča. Pristojnost je bila dvojna, in sicer v potrjevanju trškega sodnika in v obravnavanju težjih kaznivih dejanj tržanov.

Tako je sestavek zapis pristojnosti deželskega sodnika nad določenim ozemljem, nad trgom Konjice, in poskus rekonstrukcije sodne oblasti v sredini 16. stoletja.

VIRI

Beckmann Nicolai, *Idea juris statutarii et consuetudinarii Stiriaci et Austriaci cum jure Romano collati*, Graecii 1688.

Des Loblichen Fürstenthumbs Steyer Landt vnd Peinlich Gerichts Ordnung, Gratz 1583.

ŠDA, Temeljni urbar, Fasc. št. 18, št. 48; Abschrift Des Reformiertenn Urbar im Vitzdomb Ambt Inn Steyr vber die Nutz vnnd Zuegehörung des Ambts Gonnabitz 1562 (No. 73).

ŠDA, Temeljni urbar, Fasc. št. 19, št. 49; Urbari vber die Herrschaft Ganabicz 1570 (No. 52 - Cilli).

ŠDA, Temeljni urbar, Fasc. št. 20, št. 50; Urbar der Herrschaft Gannabicz 1570 (No. 52 - Cilli).

Walthero Bernhardo, *Consvetudines Austriacae, Ad stylum excelsi regiminis infra anasum accomodatae*, Norimbergae 1716.

ZAC, Konjiški urbar, 1597 (1688), Inv. št. 22, 7/1.

LITERATURA

Baltl Hermann, Die ländliche Gerichtsverfassung Steiermarks vorwiegend im Mittelalter, Wien 1951.

Bavcon Ljubo, Šelih Alenka, Kazensko pravo, Splošni del, Ljubljana 1999.

Byloff Fritz, Land- und peinliche Gerichtsordnung Ertzhertzog Karls II. für Steiermark vom 24. Dezember 1574; ihre Geschichte und ihre Quellen, Graz 1907.

Doblinger Max, Die Herren von Walsee, Ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte, Wien 1906.

Holcman Borut, Struktura pravosodnega sistema na Štajerskem v 15., 16. in 17. stoletju, v: Arhivi XX, št. 1-2, Ljubljana 1997, str. 72-87.

Kocher Gernot, Das Recht im Bäuerlichen Alltag, v: Bäuerliche Sachkultur des Spätmittelalters, Krems 1982, str. 49-61.

Kocher Gernot, Gerichtsorganisation und Strafrechtspflege im Herzogtum Steiermark in der Frühen Neuzeit, v: Hexen und Zauberer, Die Große Verfolgung - ein europäisches Phänomen in der Steiermark, Graz - Wien 1987, str. 103-120.

Kocher Gernot, Recht und Schrift, Quellen zur Entwicklung der Rechtswissenschaft in der Steiermark, Graz 1984.

Kocher Gernot, Richter und Stabübergabe im Verfahren der Weistümer, Graz 1971.

Kocher Gernot, Zeichen und Symbole des Rechts, Eine historische Ikonographie, München 1992.

Koropec Jože, Svetna zemljiška gospostva na Konjiškem do 1600, v: Konjiško 1146-1996, Slovenske Konjice 1996, str. 98-164.

Luschin Arnold von Ebengreuth, österreichische Reichsgeschichte (Geschichte der Staatsbildung, der Rechtsquellen und des öffentlichen Rechts), Bamberg 1896.

Mell Anton, Hohe und niedere Strafgerichtsbarkeit, Landgerichte und Burgfriede in Steiermark, v: Steirische Gerichtsbeschreibungen. Als Quellen zum Historischen Atlas der Österreichischen Alpenländer. I. Abt. Landgerichtskarte: Steiermark (Quellen zur Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte der Steiermark 1), Graz 1914.

Mell Anton, Pirchegger Hans, Steirische Gerichtsbeschreibungen, Als Quellen zum Historischen Atlas der Österreichischen Alpenländer, Graz 1914.

Merzbacher Friedrich, Schild Wolfgang, Verfolgung und Verurteilung der Missetäter, v: Justiz in alter Zeit, Rothenburg ob der Tauber 1989, str. 129-368.

Mlinarič Jože, Kartuziji Žiče in Jurklošter, Maribor 1991.

Mlinarič Jože, Žički kartuzijani in njihovi odnosi s konjiškimi gospodi, s konjiško župnijo in konjiškimi tržani, v: Konjiško 1146-1996, Slovenske Konjice 1996, str. 165-187.

Ožinger Anton, Zgodovinski oris konjiške prafare od ustanovitve do konca prve svetovne vojne, v: Konjiško 1146-1996, Slovenske Konjice 1996, str. 34-62.

Pirchegger Hans, Die Pfarren als Grundlage der politisch-militärischen Einteilung der Steiermark, Archiv für Österreichische Geschichte 102/1, Wien 1912.

Pirchegger Hans, Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülten, Städte und Märkte, München 1962.

Pirchegger Hans, Erläuterungen zum historischen Atlas der Österreichischen Alpenländer, Wien 1940.

Planer Eugen, Recht und Richter in den innerösterreichischen Landen Steiermark, Kärnten und Krain, Rechts- und Kulturgeschichtliches aus einem Jahrtausend, Graz 1911.

Schild Wolfgang, Das Strafrecht als Phänomen der Geistesgeschichte, v: Justiz in alter Zeit, Rothenburg ob der Tauber 1989, str. 7-38.

Schild Wolfgang, Die Ordnung und ihre Missetäter, v: Justiz in alter Zeit, Rothenburg ob der Tauber 1989, str. 59-128.

Schwind Ernst, Dopsch Alphons, Ausgewählte Urkunden zur Verfassungsgeschichte der Deutsch-österreichischen Erblande in Mittelalter, Innsbruck 1895.

Stegenšek Avguštin, Konjiška dekanija, Maribor 1909.

Stegenšek Avguštin, O razvoju župnijskih mej in o deželno sodni razdelitvi v konjiški dekaniji, v: ČZN IV, Maribor 1907, str. 193-213.

Straka, Verwaltungsgrenzen und Bevölkerungsentwicklung in der Steiermark 1770 - 1850, Erläuterungen zur ersten Lieferung des Historischen Atlases der Steiermark, Graz 1978.

Svetina Anton, Pravice in dolžnosti ljubljanskega deželskega sodnika, v: Časopis za slovensko krajevno zgodovino Kronika, letnik 5., Ljubljana 1957, str. 45-47.

Vilfan Sergij, Pravna zgodovina Slovencev, Ljubljana 1961.

Vilfan Sergij, Pristojnost ptujskega deželskega sodnika po urbarju iz leta 1322 in po ptujskem statutu, v: , str. 173-180.

Wesener Günter, Das Innerösterreichische Landschranenverfahren im 16. und 17. Jahrhundert, Graz 1963.

Žontar Josip, Kranjski sodni red za deželska sodišča iz l. 1535, v: Zgodovinski časopis, Kosov zbornik, letnik VI-VII, leto 1952-1953, str. 256.

Žontar Jože & all., Priročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorju in Štajerski do leta 1918, Graz-Celovec-Ljubljana-Gorica-Trst 1988.

OPOMBE

1 Prim. Borut Holcman, Konjice in sodna oblast v urbarjih konjiškega zemljiškega gospodarstva, Deželsko sodišče Konjice (Gonobitz), v: Temeljne prelomnice preteklih tisočletij, Zbornik referatov, Ljubljana 2001, str. 231-246.

2 Gernot Kocher, Gerichtsorganisation und Strafrechtspflege im Herzogtum Steiermark in der Frühen Neuzeit, v: Hexen und Zauberer, Die Große Verfolgung - ein europäisches Phänomen in der Steiermark, Graz - Wien 1987, str. 103; prim še: Hermann Battl, Die ländliche Gerichtsverfassung Steiermarks vorwiegend im Mittelalter, Wien 1951, str. 29 sl.

3 Prim. Wolfgang Schild, Das Strafrecht als Phänomen der Geistesgeschichte, v: Justiz in alter Zeit, Rothenburg ob der Tauber 1989, str. 7.

4 Prepis na koncu sestavka je objavljen v obliki, kakor ga navajata Ernst Schwind in Alphons Dopsch v izbranih listinah za ustavno zgodovino avstrijskih dednih dežel v srednjem veku "Ausgewählte Urkunden zur Verfassung-Geschichte der Deutsch-österreichischen Erblände im Mittelalter", str. 336, listina št. 178.

5 Prim. Mell Anton, Pirchegger Hans, Steirische Gerichtsbeschreibungen, Als Quellen zum Historischen Atlas der Österreichischen Alpenländer, Graz 1914, str. 355-356.

6 Prim. J. Weitzel, Zuständigkeit der Gerichte, v: Handwörterbuch zur Deutschen Rechtsgeschichte, 5. zv., Berlin 1988, stolpec 1815.

7 Prim. Mell Anton, Pirchegger Hans, Steirische Gerichtsbeschreibungen, Als Quellen zum Historischen Atlas der Österreichischen Alpenländer, Graz 1914, str. 345 -350; v urbarju iz leta 1583, pri razmejitvi sodnega okraja upošteva sodišče v Konjicah s formulacijo "alles neben den Gonabizerischen landgericht".

8 Primerjaj privilegij cesarja Friderika, objavljen in transkribiran na koncu sestavka.

9 Ernst Schwind, Alphons Dopsch, Ausgewählte Urkunden zur Verfassung-Geschichte der Deutsch-österreichischen Erblände im Mittelalter, str. 336, listina št. 178.

10 "... ain puerckhfrid vnnd darczue stockh vnnd galgen vnnd aber khain lanndtgericht hab ..."

11 Ob pojmu deželsko sodišče je potrebno zapisati, da pravno zgodovinopisje loči prava in neprava deželska sodišča. Hkrati s tem pa obstaja še razlikovanje med privilegiranim in nepriviligiranim deželskim sodiščem, ki pa je po mnenju profesorja Vilfana šele novejšega datuma, saj naj bi le-ta nastala po recepciji rimskega prava in prevladi torture, kjer pa je moral krvnim pravdam predsedovati izobraženi sodnik, krvni sodnik (Bannrichter). Neprava deželska sodišča in pomirja so bila glede na stopnjo sodne pristojnosti zelo podobna patrimonialnim sodiščem, razlikovala so se le po pristojnosti, kjer so prva imela le policijsko pristojnost nad svojimi podložniki ali za zadeve, ki so se zgodile pod strešni kapjo, obgradja in neprava deželska sodišča pa za večje ali manjše ozemlje.

Deželskosodne gospoščine, ki so imele pravico in sredstva, da sama vzdržujejo svojega krvnega sodnika, so veljala za privilegirana deželska sodišča. Druga so veljala za nepriviligirana (kot je to mogoče razbrati na podlagi zapisa, je bilo konjiško deželsko sodišče nepriviligirano sodišče, saj je v delu, ki govori o izročanju prestopnikov, govor o dolžnostih posestnika deželskega sodišča - Welliche mallafitz personn volgents der innhaber sofern die verprechung so groß für das mallefiz recht daß der pannrichter mit seinen beiszern der der innhaber darczue erbitt im marckht, bei dem prannger besicz stelf, vnnd die selb nach glegenhait den urtl richten last. Dises alles beschiecht auf sein innhabers versten). Ta so sicer imela lasten prisedniški kolegij, zasedala na svojem sedežu, imela lastno morišče in so sama dobivala dohodke od krvne pravde. Morala pa so za vodstvo teh pravd poklicati krvnega sodnika od privilegiranege sodišča in ga plačati. Prim. Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev, Ljubljana 1996, str. 213 sl.

12 Prim. Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev, Ljubljana 1996, str. 211.

13 Jože Mlinarič, Kartuziji Žiče in Jurklošter, Maribor 1991, str. 38, prim še: 1146, Oglej, originalna

pergamentna listina v arhivu samostana Št. Pavel na Koroškem, StUB I, št. 253, str. 261; MDC III, št. 806, str. 314. Gradivo IV, št. 222, str. 125.

14 Prim. Ožinger Anton, Zgodovinski oris konjiške prafare od ustanovitve do konca prve svetovne vojne, v: Konjiško 1146-1996, Slovenske Konjice 1996, str. 34-62.

15 Prim. Joseph Zahn, Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark, II., Graz, str. 574.

16 Prim. Avguštin Stegenšek, O razvoju župnijskih mej in o deželno sodni razdelitvi v konjiški dekaniji, v: ČZN IV, Maribor 1907, str. 194-195; prim. še: Jože Mlinarič, Kartuziji Žiče in Jurklošter, Maribor 1991, str. 38; prim. še: Avguštin Stegenšek, Konjiška dekanija, Maribor 1909, str. 3; prim. še: Hans Pirchegger, Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte, München 1962, str. 138.

17 Prim. Avguštin Stegenšek, Konjiška dekanija, 1909, str. 3.

18 Prim. Hans Pirchegger, Die Pfarren als Grundlage der Politisch-Militärischen Einteilung der Steiermark, Wien 1912, str. 36 sl.

19 Deß Loblichen Fürstenthumbs Steyer Land vnd Peindlich Gerichts Ordnung Im MDLXXVIII Jar, verpessert, erleüttert, vergliechen vnd auffgericht, Graz 1583.

20 Prim. XXII člen Štajerskega reda za deželska sodišča - "..., sollen richter vnd vrthaller die vrtel mit versperter Thür verfassen, ..."

21 XXV. člen Deß Loblichen Fürstenthumbs Steyer Land vnd Peindlich Gerichts Ordnung Im MDLXXVIII Jar, verpessert, erleüttert, vergliechen vnd auffgericht, Graz 1583, f. 41v.

22 Prim. Gernot Kocher, Richter und Stabübergabe im Verfahren der Weistümer, Graz 1971, str. 38, op. št. 83.

23 Pomen palice je v delu Der Stab in der germanischen Rechtssymbolik (palica v germanski pravni simboliki) predstavil Karl von Amira. Za sodnikovo palico germansko pravo (pravna simbolika) predvideva enoletno leskovo palico in predstavlja zunanje znamenje sodne oblasti. Uporaba palice je v obdobju med 14. in 18. stoletjem na več mestih izpričana v pravnih napotilih. V avstrijskih pravnih napotilih je mogoče najti v letu 1688 zahtevo vaške veče, kjer zahtevajo, da sodnik uporablja palico, kakor je to bilo v navadi - "Der richter solle widerumben ein stäbel, wie vorhero der brauch, für ihn und seine successores machen lassen und selbiges bei gericht fleissig aufbehalten." -sterreichische Weistümer, VII. zvezek, Wien 1870-1966, str. 668 (1688).

Drža palice - sodnik je bil dolžan v času veče držati palico v roki in kakor priča o tem ena izmed švicarskih pravnih napotil, je sodnik dolžan držati palico "... in eius manu dextra baculum album tenere ..." Če sta bila pri procesiranju prisotna dva ali več sodnikov, je tisti, ki je vodil postopek, držal palico pokonci, tisti, ki ni vodil postopka, pa obrnjeno navzdol.

24 prim. Gernot Kocher, Zeichen und Symbole des Rechts, Eine historische Ikonographie, München 1992, slika 20, str. 24.

25 prim. Gernot Kocher, Zeichen und Symbole des Rechts, Eine historische Ikonographie, München 1992, slika 26, str. 27.

26 XXVIII. člen Deß Loblichen Fürstenthumbs Steyer Land vnd Peindlich Gerichts Ordnung Im MDLXXVIII Jar, verpessert, erleüttert, vergliechen vnd auffgericht, Graz 1583, f. 42r.

27 Prim. Vincenc Rajšp, Marija Grabnar, Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787, 5. zvezek, karte, 173. sekcija.

28 Prim. Hans Pirchegger, Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte, München 1962, str. 142.

Zdenka Semlič Rajh, univ. dipl. zgod.

SLOVENSKE KONJICE V ARHIVSKEM GRADIVU

Arhivi so darilo ene generacije drugi in širina naše skrbi zanje odraža širino naše civilizacije.

Sir Artur Doughty, kanadski arhivist 1904 - 1935

1. UVOD

Arhivi hranijo našo preteklost in sedanost. Kot priče razvoju naše družbe prinašajo nova spoznanja, odražajo kontinuiteto različnih kultur, dokumentirajo politične procese, izražajo socialne vrednote itd. So živ dokaz dosežkov, napak in naporov preteklih in sedanjih generacij. Pomagajo ohranjati našo skupno dediščino. Kot pripadniki različnih družb moramo poskrbeti za to, da bomo arhivsko dediščino, ki nam je zaupana, ohranili za prihodnje generacije. Mogoče si bo kdo pri tem zastavil vprašanje, zakaj je potrebno skrbeti za varovanje pričevanja o naši preteklosti in sedanosti. Odgovor je sila enostaven. Vrednosti, vizije, interpretacije in predstavitve se lahko spreminjajo, toda informacije v arhivskem gradivu so konstantne in so naše pričevanje, h kateremu se lahko vedno znova vračamo, ga odkrivamo in analiziramo. Arhivi omogočajo bodočim generacijam, da interpretirajo pretekle dogodke, preteklim pa, da o svojih časih govorijo iz konteksta. Arhivi pričajo o tem, kaj smo bili, kaj smo in kaj bomo.

Bogata pisna kulturna dediščina, ki priča o nastanku, razvoju in preteklosti Slovenskih Konjic, se je ohranila v arhivih v Sloveniji in na tujem (predvsem v Gradcu v Avstriji). Gre za arhivsko gradivo, pomembno za zgodovino Konjic in njeno raziskovanje.

Namen pričujočega prispevka je podrobneje predstaviti ohranjeno gradivo po posameznih arhivih v Sloveniji, predvsem v Pokrajinskem arhivu Maribor in Zgodovinskem arhivu Celje. Članek je zastavljen tako, da je gradivo predstavljeno po dejavnostih od najstarejšega (listinsko gradivo) pa vse do najmlajšega.

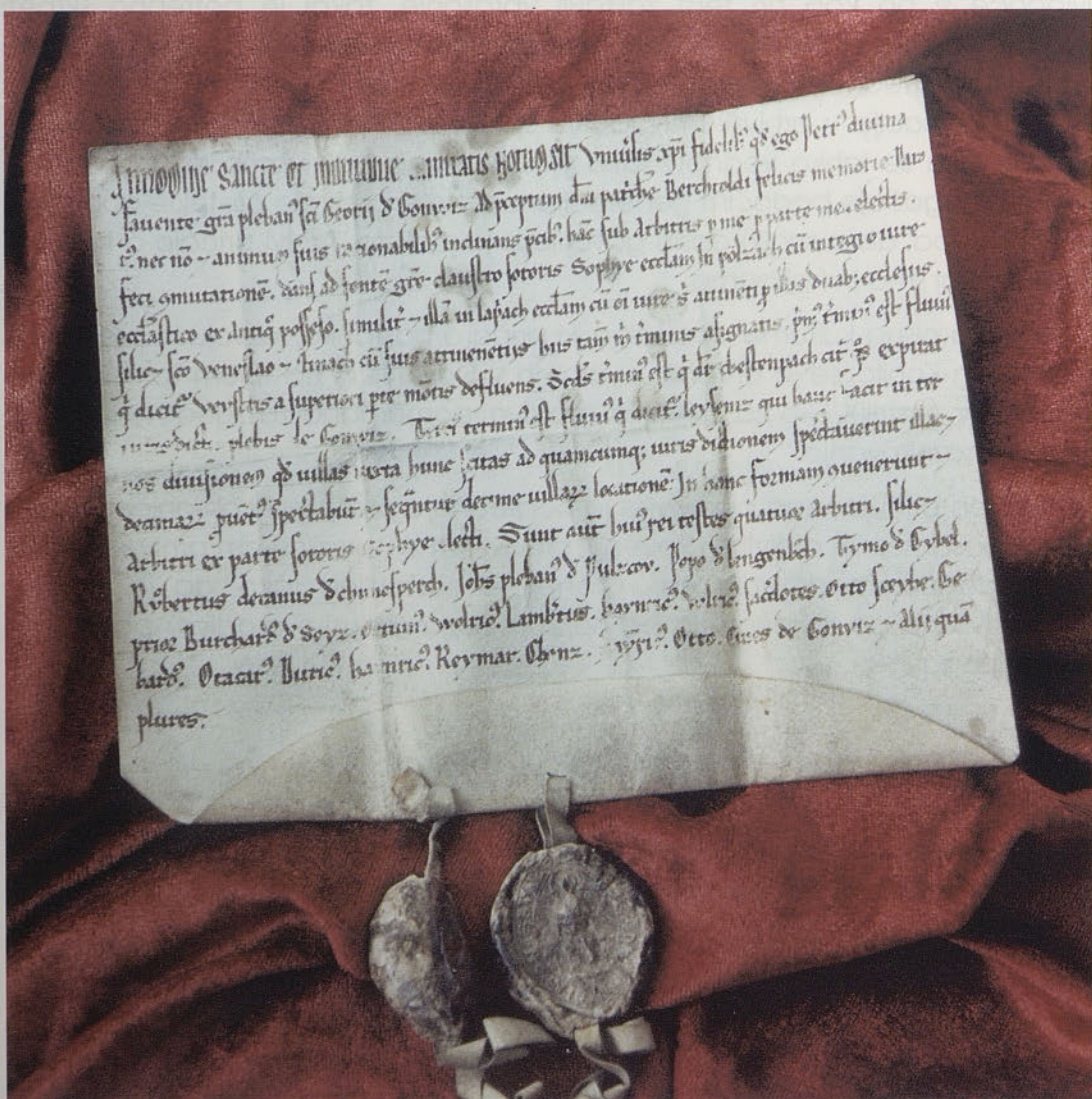
2. LISTINE, URBARJI IN ROKOPISI

Najstarejše in najdragocenejše gradivo, ki ga hranijo slovenski arhivi, so nedvomno zbirke listin, rokopisi in urbarji.

Listine so zapisi o izvršenih pravnih dejanjih, ki so ob svojem nastanku dokazovali določene pravice. Na začetku prevladujejo listine, ki so bile pisane na pergament, kasneje pa prevladajo listine iz papirja. Jezik v njih je pretežno nemški, v latinskem jeziku so le tiste, ki so bile v provenienci pisarn cerkvene gosposke. Vendar je tudi le-ta v zadevah, ki se tičejo posestnih zadev, že uporabljala nemški jezik.

V Pokrajinskem arhivu Maribor so ohranjene najstarejše samostanske listine in listine, ki se nanašajo na preteklost nekaterih večjih mest v severovzhodni Sloveniji. Kasneje pa so se jim pridružile še listine mestnih in trških privilegijev ter t.i. ščitna pisma.

Od 1097 listin, ki jih hrani Pokrajinski arhiv Maribor, se Konjice omenjajo v 21. Najstarejša je iz leta 1251. To je hkrati druga najstarejša listina, ki jo hrani Pokrajinski arhiv Maribor (slika 1). Z njo je Peter, župnik pri cerkvi Sv. Jurija, s studeniškim samostanom zamenjal župniji v Poljčanah in Laporju za samostanski župniji sv. Venčeslava in Tinje. Med pričami se poleg drugih navajajo žički prior Burkard ter prebivalci Konjic Oto Sceyhe, Gebhard, Otokar, Ditrik, Reymar, Konrad, Henrik in Oto. Listina je napisana v latinskem jeziku, od štirih visečih pečatov pa sta ohranjena dva.¹

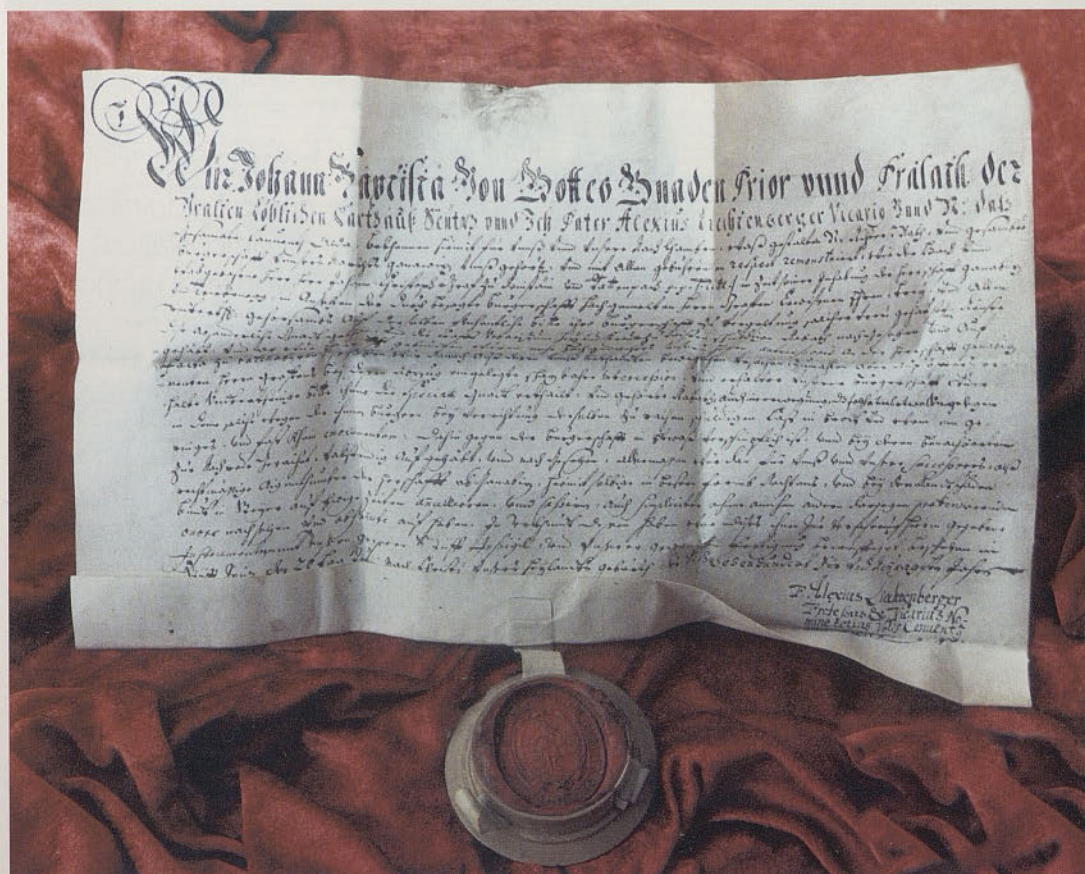

1251, orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor

Listina iz leta 1408, junij 3, priča o tem, da je Ahac Trebniški s svojo ženo Elizabeto in z vsemi dediči prodal Janezu iz Loke in vsem njegovim dedičem za 210 goldinarjev gorskopravno zemljo, ki daje na leto po 14 veder mošta, od vinograda pa se prejema po osemnajst veder mošta na leto.² Listina je pisana v nemškem jeziku, trije viseči pečati pa so izgubljeni.

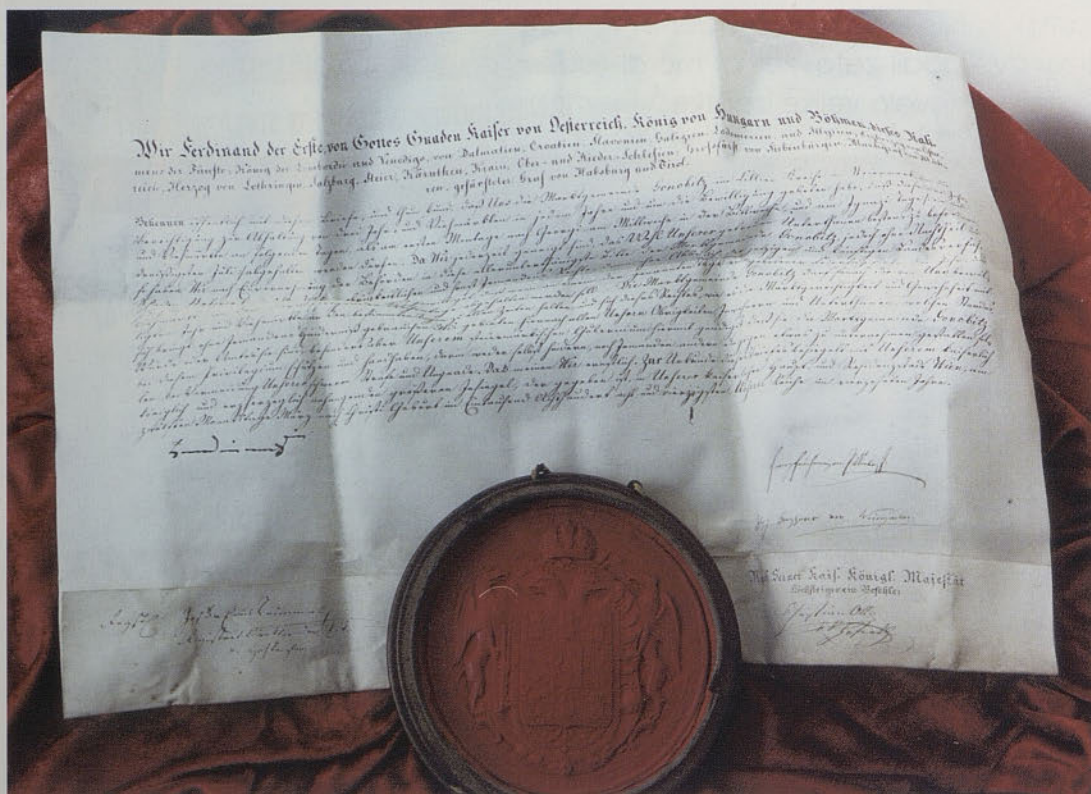
9. junija 1666 je Ivan Erazem, grof pl. Reinstain in Tattenbach, potrdil konjiškemu župniku Matiji Reingerju pl. Rerinbergu nakup vinograda med Konjicami in Slovensko Bistrico. Za hasnovanje vinograda, ki je sodil h konjiški gosposčini, je bilo potrebno letno dajati pet veder mošta, enako število denarjev in dva kopuna.³

Med listinami, ki se nanašajo na Konjice, pa je tudi listina, v kateri se omenja žički samostan. V njej so Janez Krstnik, prior Žičke kartuzije, vikar pater Aleksij Liechtenberger ter konvent spregledali tržanom v Konjicah opravljanje tlake v času pospravljanja sena in zelja. Spregled je tržanom dovolil že prejšnji lastnik konjiške gosposčine Janez Krištof grof Tattenbach. Samostan je prošnji tržanov ugodil zato, ker bi moral ljudem na tlaki dajati hrano, kruh in vino, kar bi zahtevalo velike izdatke.⁴

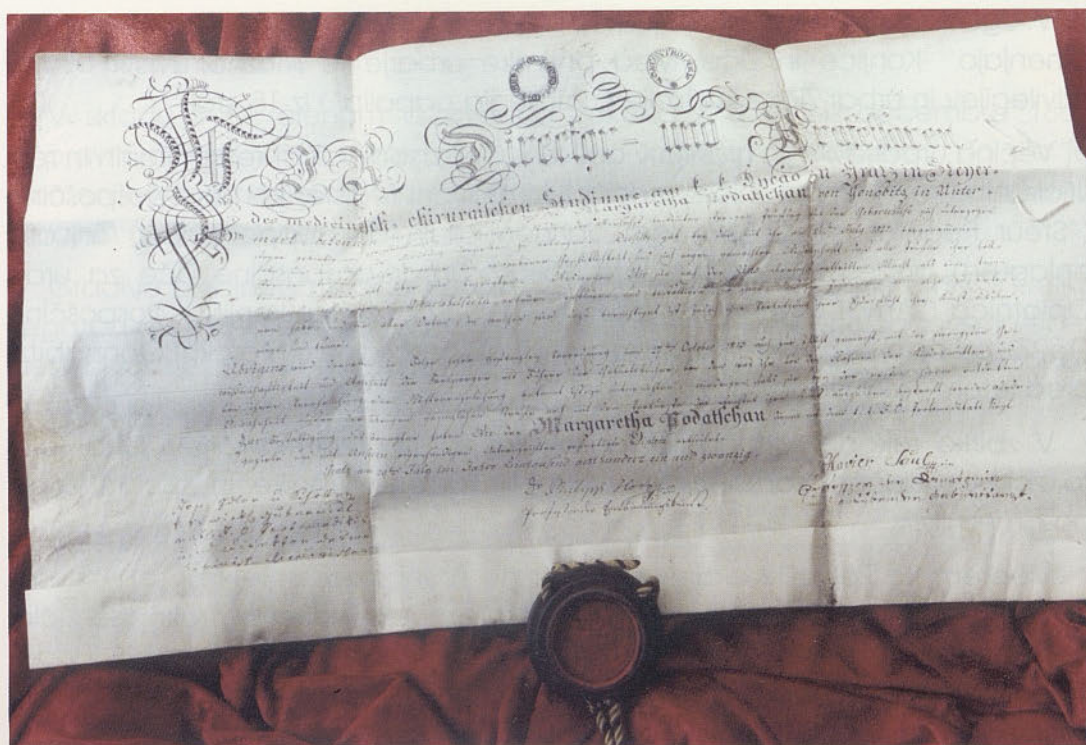
20. junija 1694, orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor

Konjicam so že predniki cesarja Jožefa II., prav tako njegovi nasledniki, potrjevali živinske sejme. Dokaze o tem najdemo v štirih listinah, ki jih hrani arhiv v Mariboru. Tako je leta 1785 cesar Jožef II. na prošnjo sodnika in sveta trga Konjic potrdil tržanom dva živinska sejma.⁵ Ista dva sejma je potrdil leta 1811 tudi cesar Franc I., ki je trgu podelil pravico do še enega letnega sejma. Ta naj bi bil 3. oktobra. Če bi določeni dan za sejem sovpadal z zapovedanim praznikom, pa se sejem prestavi na naslednji dan.⁶ Stanje se je nekoliko spremenilo leta 1838, ko je avstrijski cesar Ferdinand I. podelil trški občini v Konjicah namesto dveh letnih in živinskih sejmov, ki sta bila do tedaj na veliki četrtek in na praznik Janeza Krstnika (24. junija), dva letna in živinska sejma na dan 3. oktobra in na praznik sv. Frančiška Ksaverija (3. decembra).⁷ Na prošnjo trške občine (Marktgemeinde Gonobitz) pa je isti cesar leta 1848 podelil tri letne in živinske sejme, in sicer na prvi ponedeljek po Jurijevem, na sredo po 5. velikonočni nedelji in na praznik sv. Ignacija (31. julija).⁸

12. marec 1848, orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor

Znano je, da si je mnogo Slovencev svoje znanje pridobivalo v tujini, saj doma ni bilo ustreznih šol, ki bi zagotavljale določeno izobrazbo. Izjema niso bili niti Konjičani. To dokazuje dokument iz leta 1821. Z njim je medicinsko-kirurški oddelek graškega liceja podelil Margareti Podačan iz Konjic babiško diplomu.⁹

29. julija 1821., orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor

Dve listini, v katerih se prav tako omenjajo Konjice in žički samostan, pa hrani Škofijski arhiv v Mariboru. V listini iz leta 1704 je papež Klement XI. pisal priorju in redovnikom kartuzijanskega reda v Žičah. Papež je na prošnjo samostana in z dovoljenjem vladarja Leopolda I. izročil župnijo v Konjicah kartuzijanom s pogojem, da bodo vzdrževali duhovnika in skrbeli za stavbe.¹⁰

Pisna podlaga vseh tukaj omenjenih listin je pergament, jezik listin pa je v osmih primerih nemški in v dveh latinski (1251 in 1704).

Zbirko listin Zgodovinskega arhiva Celje sestavlja 138 listin, med katerimi se dve nanašata na žički samostan. Gre za dve zaščitni pismi iz let 1720¹¹ in 1810¹².

Listine (11), ki se nanašajo na Konjice, pa hrani tudi Arhiv Republike Slovenije v Ljubljani.

Urbarji so bili sprva popisi prihodkov in pravic zemljiškega gospostva, ki jih je zemljiški gospod izvajal pri svojih podložnikih. Podložne kmetije je bilo potrebno pred pričetkom prvega zapisa v urbar točno popisati. Kasneje so postali urbarji tudi dokumenti za vpis davčnih obveznosti. Med njimi razlikujemo glavne, reformirane, priročne in rektificirane urbarje (preoblikovane s terezijansko davčno reformo).

V Zgodovinskem arhivu Celje hranijo tudi nekaj urbarjev, v katerih se omenjajo Konjice in Žiče. Med prvinske urbarje je možno uvrstiti Prepis privilegijev in urbar Žičke kartuzije ("Priuilegia papalia") iz 15. stol.¹³

Večina urbarjev, ki jih hranijo v arhivu v Celju, sodi v zvrst reformiranih in rektificiranih urbarjev; mednje spadajo tudi Davčni register konjiške gosposčine ("Steür Register des 1.5.86 Jars, darinen allein die Toppelte Gült an alle anlag(en) angeschlagen") iz leta 1586¹⁴, Urbar gosposčine Žiče za urad Oplotnica ("Ambt Oplotniz") iz let 1632 - 1693¹⁵, Urbar konjiške gosposčine (1597), prepis iz leta 1688¹⁶ ter Urbar konjiške gosposčine ("Marckht Gonnabitz) pred letom 1698 (zadnji datirani vpis).¹⁷

V zbirko rokopisov spadajo raznovrstni zapisi raznih avtorjev. Tako so v to zbirko vključeni samostanski privilegiji, različne kronike in osebni zapisi posameznikov.

Medtem ko Pokrajinski arhiv Maribor ne hrani rokopisov, ki bi se nanašali na Konjice, pa imajo v Zgodovinskem arhivu Celje nekatere rokopise Žičke kartuzije. Ti rokopisi so: Privilegij kartuzije Žiče ("P(ri)uilegia et iusta alia"), nedatirano (ocenjeno na 13. stol)¹⁸, Prepis privilegijev Žičke kartuzije ("Priuilegia atatuta et immunitates ordinis carthusiensium Sancti Joannis Baptistae in Saicz ...."), nedatiran (ocenjen na 16. stol)¹⁹ in Sumarni popis privilegijev Žičke kartuzije (Summarium priuilegiorum monasterii Sancti Joannis Baptistae in Saicz"), prav tako nedatiran (ocenjen na 16. stoletje)²⁰.

3. DRŽAVNI IN AVTONOMNI ORGANI

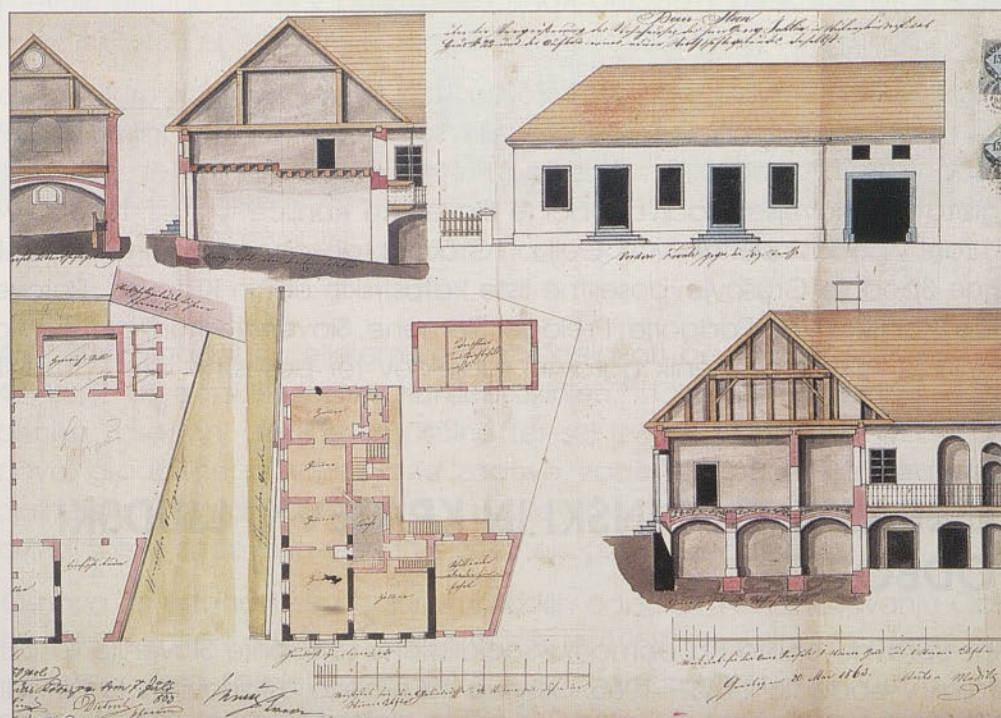
Z uvedbo t.i. mešanih okrajnih uradov leta 1854 je prišlo do ponovne reorganizacije uprave in združevanja pristojnosti okrajnih glavarstev²¹ in okrajnih sodišč. Organizacijo in pristojnosti je določal ukaz z 9. 1. 1853²². Teritorialno so bili novi mešani okrajni uradi enaki nekdanjim okrajnim sodiščem.²³ Po odloku z dne 31. januarja 1854 je na štajerskem obstajalo 64 takšnih okrajnih uradov, ki so bili razdeljeni na tri okrožja. Ko pa so bila okrožja ukinjena, so se njihove pristojnosti razdelile med namestništvo v Gradcu in novoustanovljene okrajne urade.²⁴ Okrajni urad je bil najnižji deželno-knežji oblastni organ.²⁵ Višji upravni, sodni in davčni organi pa so bili drugostopenjska instanca. Podrejeni so bili okrožnim uradom, za občine pa so predstavljali višjo instanco.

Okrajni uradi so nadzorovali predvsem izvajanje zakonov in drugih uradnih zadev višjih organov in jih tudi razglašali. Pristojnosti pa so imeli tudi v zadevah, ki so se nanašale na občinske in deželne meje, nadzorovali so gozdarske in kmetijske zadeve vključno z lovom, skrbeli so za ceste in vodno gospodarstvo kot tudi za trgovino in obrt. Sodelovali so pri preskrbi vojske in pri nekaterih drugih vojaških zadevah, izdajali so poročna dovoljenja, nadzorovali so tisk in časopise, izvajanje cerkvenih zadev, cerkvene gradnje ter šolstvo.

Uprava je bila dopolnjena še s sodnimi funkcijami. V kazenskih zadevah je bila prva instanca.²⁶

V skladu s 14. členom državnega zakona z dne 21. decembra 1867 o pravni oblasti je bila uprava dokončno ločena od sodstva.²⁷ To pa je pomenilo konec delovanja mešanih okrajnih uradov in ponovno vzpostavitev okrajnih glavarstev ter okrajnih sodišč.

Gradivo okrajnega urada Konjice²⁸, ki ga hrani Zgodovinski arhiv v Celju, sega od leta 1830 do 1868, vsebuje pa predvsem gradbene zadeve, in sicer ceste, vodne zgradbe, javne stavbe, šole, cerkve, župnišča, stanovanjske objekte in gospodarska poslopja.

Stanovanjska hiša in gospodarsko poslopje Jurija Jaklina, Vitanjska vas, 1863
(Okrajni urad Konjice)

4. OBČINE

Osnovo za nastanek občin je dal Provizorični zakon o občinah z dne 17. 3. 1849²⁹, istega leta pa so izšla tudi navodila in razlaga istega zakona. Po padcu absolutizma so ponovno oživelna načela provizoričnega zakona iz leta 1849. Ta so bila povečini vključena v novi zakon, ki je določal ureditev samouprave v občinah in ga je državni zbor sprejel 5. 3. 1862³⁰. Na osnovi

tega zakona so izhajali občinski redi za posamezne dežele, ki so bili veljavni vse do razpada monarhije.

Leto 1918 ni prineslo na področju urejanja občin nikakršnih sprememb, ampak je ustroj in delovanje občin na novo urejal zakon o občinah z dne 14. 3. 1933³¹. Po tem zakonu so nadzor nad občinami izvajali sreski načelniki. Septembra 1933 je prišlo do obsežne komasacije občin³², leta 1934 pa še do nekaterih sprememb in dopolnitev te uredbe.

Občina Konjice je spadala k sodnemu okraju Konjice, ki je deloval v okviru okrajnega glavarstva Celje. 1. 10. 1903 je uradno začelo poslovati okrajno glavarstvo Konjice, saj je 2. 9. 1902 ministrstvo za notranje zadeve odobrilo, da se za sodni okraj Konjice ustanovi okrajno glavarstvo. Leta 1937 je bila občina Konjice - trg združena z občino Konjice - okolica v novo občino Slovenske Konjice³³, ki sta ji bili pridruženi še katastrski občini Perovec in Tepanje

Gradivo Trga Konjice iz let od 1776 do 1862 hrani Pokrajinski arhiv Maribor, v njem pa so izvlečki iz katastra, trški spisi, protokoli sej trškega sveta, korespondenca z oblastnimi instancami ter dopisi konjiškega gospostva magistratu.³⁴ Novejše gradivo Občine Slovenske Konjice³⁵, iz let 1908 - 1944, pa hrani Zgodovinski arhiv v Celju. Gradivo obsega parcelne zapisnike občine Spodnje Grušovje, posestne liste katastrskih občin Križevce, Perovec, Škalce, Konjiška vas, Podgorje, Preloge, Slemene, Slovenske Konjice, Stranice, Tepanje in Tolsti Vrh, imenik agrarnih subjektov ter posestne liste katastrskih občin.

5. OKRAJNI, OBČINSKI IN KRAJEVNI LJUDSKI ODBORI

Kot upravne enote na območju Socialistične republike Slovenije so okraji obstajali v obdobju 1945 - 1965. Osnova za njihovo ustanovitev je bil odlok predsedstva SNOS (Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta) o krajih, okrajih in okrožjih z dne 21. 5. 1944.³⁶ Kot organe oblasti v okrajih je zakon predvidel okrajne narodnoosvobodilne odbore, ki so se po sprejetju Zakona o nazivu Ljudske republike Slovenije ter organov državne uprave in državne oblasti v Ljudski republiki Sloveniji z dne 14. 2. 1946³⁷ preimenovali v okrajne ljudske odbore (v nadaljevanju OLO). OLO so delovali do aprila 1963, ko so se preoblikovali v okrajne skupščine.³⁸ Okraji pa so bili kot upravne enote odpravljeni z Ustavnim zakonom o odpravi okrajev v Socialistični republiki Sloveniji, ki je bil sprejet 12. 3. 1965.³⁹

Gradivo Okrajnega ljudskega odbora Slovenske Konjice⁴⁰ se nahaja v celjskem arhivu. Omenjeni OLO je začel delovati 1945. leta in je obsegal območje predvojnega sreza in sodnega okraja Konjice. Upravno je v letih

Konjice leta 1830; Prihod cesarja Ferdinanda⁸⁹

1945 - 1947 spadal k celjskemu okrožju, delovati pa je prenehal februarja 1948, ko je bil okraj Slovenske Konjice ukinjen.⁴¹ Ohranjeno gradivo vsebuje zapisnike zasedanj okrajne skupščine ter sej izvršnega odbora OLO, volilne zadeve, gradbene in komunalne zadeve, zadeve s področja zdravstva in socialnega skrbstva, spise sveta za zdravstvo, proračune OLO, zaplembe imovine, šolske zadeve in sezname žrtev okupatorjevega nasilja.

Osnova za ustanovitev občinskih ljudskih odborov (v nadaljevanju ObLO) je bil splošni zakon o ljudskih odborih iz leta 1952⁴², na njegovi osnovi pa je bil še istega leta sprejet republiški zakon o občinskih ljudskih odborih in o ljudskih odborih mest in mestnih občin.⁴³ Občine so se delile na navadne in na mestne občine, razlika pa je bila odpravljena leta 1955, ko je bil uveden enoten sistem občin in ObLO. Leta 1955 pa je prišlo do komasacije manjših občin v večje. Ljudski odbori novih občin so pričeli svoje delo opravljati septembra 1955. Leto 1957 pa je prineslo spremembe, ko so v enodomne ObLO uvedli zbornice proizvajalcev. Tako so bili ObLO odslej sestavljeni iz občinskih zborov in zborov proizvajalcev. Delovanje ObLO je bilo zaključeno leta 1963, ko so se na podlagi 54. člena Ustave SR Slovenije ustanovile skupščine občin.⁴⁴

Gradivo Občinskega ljudskega odbora - skupščine občine Slovenske Konjice⁴⁵ je izredno obširno, saj ga je kar 20 tekočih metrov. Ob ustanovitvi je namreč občina Slovenske Konjice teritorialno obsegala območje bivših

krajevnih ljudskih odborov Slovenske Konjice, Bezina, Konjiška vas, Prihova, Škalce, Špitalič in del območja KLO Stranice. Leta 1955 pa so bili občini priključene še občine Vitanje, Zreče in Loče. Skupščina občine Slovenske Konjice je prenehala delovati leta 1994. Gradivo omenjenega fonda vsebuje različne zapisnike sej svetov, skupščine in zborov volivcev, proračune, zaključne račune podjetij in ustanov, spise in pripadajoče delovodnike.

Krajevni ljudski odbori (v nadaljevanju KLO) so delovali v obdobju 1945 do 1952. Najnižje teritorialne upravne enote so bili kraji. Upravna delitev LR Slovenije na kraje je bila predvidena že z odlokom SNOS leta 1944.⁴⁶ Po tem odloku so bili osrednji organ ljudske oblasti krajevni narodnoosvobodilni odbori (KNOO), ki so se kasneje preimenovali v krajevne narodne odbore (KNO), februarja 1946, po sprejetju zakona o nazivu LR Slovenije ter organov državne uprave in državne oblasti v LR Sloveniji,⁴⁷ pa so se preimenovali v krajevne ljudske odbore. KLO so bili ukinjeni leta 1952, ko sta bila sprejeta splošni zakon o ljudskih odborih⁴⁸ in republiški zakon o razdelitvi LR Slovenije na mesta, okraje in občine.⁴⁹

Krajevni ljudski odbor Slovenske Konjice⁵⁰ je začel delovati leta 1945. Upravno je v začetku spadal v okraj Slovenske Konjice, kasneje pa v okraj Poljčane. Ukinjen je bil leta 1952, oblast na njegovem območju pa je prevzel ljudski odbor mestne občine. Gradivo fonda, ki ga hrani arhiv v Celju, vsebuje zapisnike sej izvršnega odbora in zborov volivcev ter sej sveta državljanov za lokalno gospodarstvo.

6. PRAVOSODNI ORGANI⁵¹ IN NOTARJI

Patrimonialno sodstvo, ki je bilo organizirano za pripadnike nepriviligiranih stanov, so na prvi stopnji izvajala zemljiška gospostva sama. Podeljeno jim je bilo konec 12. stoletja. Šlo je za tisti del oblasti, ki se je štela za državno. Sodno oblast je zemljiški gospod lahko izvajal v majhnih kazenskih in imovinskih zadevah, izjemoma pa tudi v težjih kazenskih zadevah. Patrimonialno sodstvo je bilo ukinjeno s cesarsko odločbo leta 1849.

Sodišča magistratov so se začela razvijati v 14. stoletju in so imela ponekod značaj deželskih sodišč, praviloma pa so delovala s pristojnostjo patrimonialnih sodišč. Za Konjice⁵² je v celjskem arhivu ohranjeno gradivo Sodišča magistrata⁵³ za leta 1804 - 1849, v njem pa so zapuščinski in kazenski spisi.

Z ureditvijo sodstva so bila kot prvostopenjska sodišča za podložnike ustanovljena t.i. krajevna sodišča, katerih območja so se večinoma ujemala z območji nabornih okrajev. Fond krajevnega sodišča gosposčine Konjice in Žiče⁵⁴ obsega gradivo od 1829 do 1850, v njem pa so civilnopravdni spisi, zapuščinski spisi, zemljiškoknjižni spisi in listine.

Okrajna sodišča so bila ustanovljena leta 1849 s cesarskim odlokom, ki je predpisoval novo organizacijo in pristojnosti sodišč.⁵⁵ Kasneje se je organizacija sodstva spremenila, saj je prišlo do združitve okrajnih sodišč z okrajnimi glavarstvi v nove okrajne urade, v pristojnosti katerih je bilo tudi sodstvo.⁵⁶ Leta 1868 je bila dokončno izvedena ločitev sodstva od uprave in tako so začela okrajna sodišča poslovati samostojno.⁵⁷ Med obema vojnama so se sodišča preimenovala v sreska sodišča⁵⁸. Ta je okupator ukinil in imenoval svoja, ki so delovala do konca vojne 1945. Leta 1945 so bila okrajna sodišča ponovno ustanovljena⁵⁹ in so delovala vse do leta 1965, ko so bila ukinjena.⁶⁰

Okrajno sodišče Slovenske Konjice⁶¹ je bilo ustanovljeno leta 1849. V času nemške okupacije je bilo ukinjeno. Ponovno je bilo ustanovljeno leta 1945 in ukinjeno 1948, njegovo območje pa delno priključeno sodišču v Poljčanah in v Celju. Ponovno je bilo ustanovljeno leta 1960. Delovalo je do leta 1965, ko je bilo ukinjeno, namesto njega pa ustanovljeno občinsko sodišče v Slovenskih Konjicah. Ohranjeno gradivo istoimenskega fonda, ki se hrani v Celju, pa vsebuje testamente in zemljiškoknjižne zadeve.

Institucija notariata se pojavlja v neposredni povezavi s sodstvom. Notarji so bili javno zapriseženi. Država jih je postavila kot osebe javnega zaupanja za izvajanje pravne pomoči. Njihovo delo je urejal cesarski patent iz leta 1855⁶², spremembe pa patent iz leta 1858. Novi notarski red je izšel nekaj let kasneje, in sicer leta 1871.⁶³ V Sloveniji so bili notariati formalno ukinjeni leta 1944 z odlokom AVNOJ, dejansko pa leta 1945.

Zgodovinski arhiv Celje hrani gradivo notarjev okrajnega sodišča v Konjicah. To so bili Rado Jereb⁶⁴, Martin Kocbek⁶⁵, Karl Kumer⁶⁶, Franc Ratej⁶⁷, Gottfried Schmid⁶⁸ in Vilibald Sloboda⁶⁹. Gradivo posameznih notarjev obsega različne pogodbe (poročne, dedne, darilne, kupne, služnostne, zakupne, izročilne, prevzemne itd.), testamente, pravila gospodarskih družb itd.

7. ZEMLJIŠKA KNJIGA

Zemljiške knjige, ki se nanašajo na Konjice in njihovo okolico hranijo v Zgodovinskem arhivu v Celju. Zemljiške knjige so do konca 18. stoletja vodile same zemljiške gospoščine, nato pa so vodenje prevzela okrajna sodišča. Do uvedbe katastrskih občin v 19. stoletju je veljala ureditev po mejah zemljiških gospoščin.

Tako imamo za Konjice ohranjeno zemljiško knjigo (v nadaljevanju z.k.) za gospoščino⁷⁰, za trški magistrat⁷¹, za nadžupnijsko imenje⁷² in okrajno sodišče⁷³. Gradivo zemljiške knjige konjiške gospoščine zajema leta od 1759 - 1848, v njem pa so rustikalna in gorska zemljiška knjiga, različne

zapisnike (popisov premoženja, inventure zapuščin, spremembe posesti), davčni register, gorski davčni register, vknjižbe in izbrisi in spremembe posesti Žiče - Konjice. Gradivo z.k. trškega magistrata zajema leta 1809 - 1848. V gradivu so vpisnik listin, vpisnik dolgov, zapisnik listin, vknjižbe in izbrisi, zapisnik o zapuščinah in spremembah posesti ter knjiga o potrditvi realitet. V devetnajstih zemljiških knjigah nadžupniškega imenja iz let 1807 - 1850 so dominikalna, rustikalna in gorska zemljiška knjiga, z.k. beneficijev sv. Erazma in sv. Sebastijana, vpisnik listin, z.k. cerkvenega imenja Sv. Jurija, različni zapisniki, vpisniki, vknjižbe in izbrisi. Zemljiška knjiga okrajnega sodišča pa vsebuje ekstrakte raznih gospoščin.

8. GOSPODARSTVO

S področja kmetijske in gospodarske dejavnosti je za konjiško območje posebne omembe vredno gradivo veleposestva kneza Windischgrätza v Konjicah, katerega večino hrani arhiv v Mariboru⁷⁴, del gradiva pa je ohranjen v Zgodovinskem arhivu Celje⁷⁵. Konjiška gospoščina je bila v lasti družine Windischgrätz od leta 1928. Na prehodu v 20. stoletje se je gospoščina spremenila v moderno, na kapitalistični osnovi organizirano veleposestvo. Kmetijsko proizvodnjo je vodilo Oskrbništvo kneza Windischgrätza, izkoriščanje gozdnih površin Gozdni urad, predelavo lesa Lesna industrija

Pokopališče s cerkvijo sv. Ane (pred 1910)⁹³

kneza Windischgrätza, finančne zadeve pa Rentni urad.

Gradivo, ki ga hrani Mariborski arhiv, obsega glavne računске knjige, računске dnevnikе, račune za vino, računске priloge, protokole dninarjev, korespondenco z odjemalci, z oblastmi, korespondenco v zadevah šol, cerkva in društev ter upravne spise iz 19. stoletja.⁷⁶ V gradivu, ki ga hrani celjski arhiv, pa so cenitev vrednosti Windischgrätzove posesti Konjice in Haasberg pri Planini iz leta 1926, korespondenca, mesečna poslovna poročila, bilanca poslovanja celotnega veleposestva v prvi polovici leta 1928 in sezname zaposlenih.⁷⁷

9. HRANILNICE, POSOJILNICE IN BANKE

Denarni zavodi so bili na začetku svojega delovanja organizirani predvsem po zakonodaji o društvih⁷⁸, kasneje pa so se zlasti banke organizirale po Trgovinskem zakoniku iz leta 1862⁷⁹ kot delniške družbe. Delovanje hranilnic je urejala hranilniška regulativa iz leta 1844. Sprva so bile organizirane kot društva, po izidu Zakona o gospodarskih in obrtnih zadrugah⁸⁰ pa kot kreditne zadruge.

Gradivo denarnih zavodov z območja Slovenskih Konjic hrani Pokrajinski arhiv Maribor. Iz ohranjenega gradiva je razvidno, da je v Konjicah v letih od 1884 do 1948 delovalo razmeroma veliko različnih denarnih zavodov, in sicer Hranilno in posojilno društvo Slovenske Konjice⁸¹, Kmečka hranilnica in posojilnica⁸², Posojilnica v Konjicah⁸³ in Rajfajznovka⁸⁴. Gradivo omenjenih denarnih zavodov obsega knjige (članov, menic, tekočih računov, hranilnih vlog), zapisnike sej, sezname članov, meničnih dolžnikov in porokov, zadržne registre, indekse hranilnih vlog in zadržne registre.

10. DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

Zveza komunistov Jugoslavije (ZKJ) je bila ustanovljena leta 1919 v Beogradu kot Socialistična delavska partija Jugoslavije (komunistov). Organizirana je bila po upravnoteritorialnem principu. ZK je kot družbenopolitična organizacija prenehala delovati leta 1989 in se leta 1990 organizirala kot stranka.

Okrajni komite Komunistične partije Slovenije (KPS) Slovenske Konjice⁸⁵ je deloval v obdobju 1945 - 1948. Ohranjeno gradivo v Pokrajinskem arhivu v Celju vsebuje zapisnike sej komiteja, sekretarjev partijskih celic, poročilo Agitpropa ter situacijsko poročilo. V gradivu Občinskega komiteja ZKS (Zveze komunistov Slovenije) Slovenske Konjice⁸⁶, ki je deloval od 1949 do 1969, pa so ohranjeni različni zapisniki, poročila in analize.

11. OSEBNI FONDI

Aleksandra Troylus⁸⁷ (grofica Sermage) je pisala pesmi in prozo, izhajala pa je iz Dobja pri Konjicah. V osebni fondu so ohranjeni rokopisi literarnih del, korespondenca in dnevnik. Osebni fond Dragutin⁸⁸ Trstenjak pa obsega gradivo iz let 1906 - 1970; hrani ga Pokrajinski arhiv Maribor.

12. FOTOTEKA

Poleg vsega omenjenega gradiva pa hrani Pokrajinski arhiv Maribor v svoji fototeki tudi nekaj razglednic in drugega slikovnega materiala z motivi Konjic. Nekaj jih ponujam v nadaljevanju in mogoče bo pogled nanje obudil kakšen lep spomin.

Slovenske Konjice okoli leta 1936⁹¹

Graščina knezov Windischgrätz (Trebnjski dvorec pred letom 1910)⁹²

OPOMBE

- 1 1251, orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor. Objava Jože Mlinarič, Zbirka listin 1246 - 1865, Viri 3, Maribor 1987, str. 7. in J. Zahn, Urkundenbuch III, št. 102, str. 169 - 170.
- 2 1408, junij 3., Konjice (cze Gonnwicz), orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor. Objava Jože Mlinarič, Zbirka listin 1246 - 1865, Viri 3, Maribor 1987, str. 23.
- 3 1666, junij 9., Konjice (zu Gonnabiz), orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor. Objava Jože Mlinarič, Zbirka listin 1246 - 1865, Viri 3, Maribor 1987, str. 175.
- 4 1694, junij 20., žički samostan (stüfft Seiz), orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor. Objava Jože Mlinarič, Zbirka listin 1246 - 1865, Viri 3, Maribor 1987, str. 185.
- 5 1785, junij 18., orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor. Objava Jože Mlinarič, Zbirka listin 1246 - 1865, Viri 3, Maribor 1987, str. 245.
- 6 1811, november 27., orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor. Objava Jože Mlinarič, Zbirka listin 1246 - 1865, Viri 3, Maribor 1987, str. 276.
- 7 1838, marec 18., orig. perg. listina, pokrajinski arhiv Maribor. Objava Jože Mlinarič, Zbirka listin 1246 - 1865, Viri 3, Maribor 1987, str. 285.
- 8 1848, marec 12., orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor. Objava Jože Mlinarič, Zbirka listin 1246 - 1865, Viri 3, Maribor 1987, str. 289.
- 9 1821, julij 29., orig. perg. listina, Pokrajinski arhiv Maribor. Objava Jože Mlinarič, Zbirka listin 1246 - 1865, Viri 3, Maribor 1987, str. 280.
- 10 1704, november 28., orig. perg. listina, Škofjski arhiv Maribor. Objava Anton Ožinger, Listine Lavantinske škofije v Pokrajinskem arhivu Maribor, Viri 4, Maribor 1989, str. 82. Glej tudi: A. Ožinger. Zgodovinski oris konjiške prafare od ustanovitve do konca prve svetovne vojne. V: Konjiško 1146 - 1996 - 850 let prazupnije, str. 34. - 62.
- 11 1720, april 3., orig. perg. listina, Zgodovinski arhiv Celje.
- 12 1810, avgust 1., orig. perg. listina, Zgodovinski arhiv Celje.

- 13 Sig. Urb1, Zgodovinski arhiv Celje (št. mikrofilma 012).
- 14 Sig. Urb 2, Zgodovinski arhiv Celje (št. mikrofilma 008).
- 15 Sig. Urb 4, Zgodovinski arhiv Celje.
- 16 Sig. Urb 7/1, Zgodovinski arhiv Celje (št. mikrofilma 008).
- 17 Sig. Urb 7/2, Zgodovinski arhiv Celje (št. mikrofilma 003).
- 18 Sig. Rok 1, Zgodovinski arhiv Celje (št. mikrofilma 012).
- 19 Sig. Rok 2, Zgodovinski arhiv Celje (št. mikrofilma 012).
- 20 Sig. Rok 3, Zgodovinski arhiv Celje.
- 21 Gernot P. Obersteiner, Die Steierische Bezirkshauptmannschaften 1868 - 1918. V: Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Folge 42/43, Graz 1993, str. 77 - 98.
- 22 RGBI. 4/1853.
- 23 Odlok iz 14. septembra 1852 in 19. januarja 1853 (RGBI. 9. in 10/1853).
- 24 Odlok z dne 18. decembra 1859, s pričetkom veljave 30. aprila 1860.
- 25 RGBI. 10/1853, B 1.
- 26 RGBI. 10/1853, B 58.
- 27 RGBI. 144/1867; primerjaj tudi 1. člen zakona z dne 19. maja 1868, RGBI. 44, o vzpostavitvi političnih oblastev.
- 28 Fond Okrajni urad Konjice, 1830 - 1868, 0,2 tek. m., zbirni inventar, Zgodovinski arhiv Celje.
- 29 RGBI. št. 170/1849.
- 30 RGBI. št. IX/1862.
- 31 Službeni list banske uprave Dravske banovine, 35/1933.
- 32 Službeni list banske uprave Dravske banovine, 73/1933. Uredba je določala, da mora občina šteti najmanj 3000 prebivalcev.
- 33 Milko Mikola, Razvoj uprave na Konjiškem od 18. stoletja do danes. V: Konjice z okolico, Zbornik 1966, Slovenske Konjice 1966, str. 5. - 38.
- 34 Fond Trg Konjice 1776 - 1862, 0,1 tm, jezik gradiva: nemški, popis, Pokrajinski arhiv Maribor.
- 35 Fond Občina Slovenske Konjice, 1908 - 1944, 0,1 tek. m., popis, Zgodovinski arhiv Celje.
- 36 Ur. I. SNOS, št. 2/44.
- 37 Ur. I. LRS, št. 15/46.
- 38 54. člen Ustave SRS z dne 9. 4. 1963, Ur. I. SRS, št. 10/63.
- 39 Ur. I. SRS, št. 10/65.
- 40 Fond Okrajni ljudski odbor Slovenske Konjice, 1945 - 1948, 0,6 tm, popis, Zgodovinski arhiv Celje.
- 41 Primerjaj: Milko Mikola, Razvoj uprave na Konjiškem od 18. stoletja do danes. V: Konjice z okolico, Zbornik 1966, Slovenske Konjice 1966, str. 22.
- 42 Ur. I. FLRJ, št. 22/52.
- 43 Ur. I. LRS, št. 19/52.
- 44 Glej op. 38.
- 45 Fond Občinski ljudski odbor - skupščina občine Slovenske Konjice, 1952 - 1968, 20 tm, popis, Zgodovinski arhiv Celje.
- 46 Glej op. 36.
- 47 Glej op. 37.
- 48 Ur. I. FLRJ, št. 22/52.
- 49 Ur. I. LRS, št. 11/52.
- 50 Fond Krajevni ljudski odbor Slovenske Konjice, 1945 - 1952, popis, Zgodovinski arhiv Celje.
- 51 Priročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorski in Štajerski do leta 1918. Graz - Klagenfurt - Ljubljana - Gorizia - Trieste 1988. Sergej Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev, Ljubljana 1961.

- 52 Milko Mikola, Razvoj sodstva na Konjiškem od 18. stoletja do danes. V: Konjice z okolico, Zbornik 1966, Slovenske Konjice 1966, str. 39. - 50.
- 53 Fond Sodišče magistrata Konjice, 1804 - 1849, 0,3 tek. m., Zgodovinski arhiv Celje.
- 54 Fond Krajevno sodišče gosposčine Konjice in Žiče, 1829 - 1850, 0,9. tek. m., Zgodovinski arhiv Celje.
- 55 RGBL., št. 278/49 in RGBL, št. 339/49.
- 56 RGBL, št. 4/1852 in RGBL, št. 4/1853.
- 57 RGBL, št. 15/1867.
- 58 Ur. list ljubljanske in mariborske oblasti, št. 119/1928.
- 59 Ur. l. SNOS in NVS, št. 37/1945.
- 60 Ur. l. SRS, št. 20/65.
- 61 Fond Okrajno sodišče Slovenske Konjice, 1850 - 1918, 1,6 tek. m., Zgodovinski arhiv Celje.
- 62 RGBL, št. 94/1855.
- 63 RGBL, št. 75/1871.
- 64 Fond Jereb Rado, 1920 - 1941, 1,5 tek. m., Zgodovinski arhiv Celje.
- 65 Fond Kocbek Martin, 1899 - 1903, 0,2 tek. m., Zgodovinski arhiv Celje.
- 66 Fond Kumer Karl, 1876 - 1899, 1,5 tek. m., Zgodovinski arhiv Celje.
- 67 Fond Ratej Franc, 1876 - 1880, 0,2 tek. m., Zgodovinski arhiv Celje.
- 68 Fond Schmid Gottfried, 1871 - 1876, 0,4 tek. m., Zgodovinski arhiv Celje.
- 69 Fond Sloboda Vilibald, 1901 - 1920, 0,6 tek. m., Zgodovinski arhiv Celje.
- 70 Zemljiška knjiga Konjice, gosposčina, 36 knjig, Zgodovinski arhiv Celje.
- 71 Zemljiška knjiga Konjice, trški magistrat, 11 knjig, Zgodovinski arhiv Celje.
- 72 Zemljiška knjiga Konjice, nadžupnijsko imenje, 19 knjig, Zgodovinski arhiv Celje.
- 73 Zemljiška knjiga Konjice, okrajno sodišče, 1 knjiga, Zgodovinski arhiv Celje
- 74 Fond Windischgrätzove posesti Konjice, Oplotnica in Žiče, 18. stol. - 1941, 30 tek. m., jezik gradiva: nemški, popis, Pokrajinski arhiv Maribor.
- 75 Fond Veleposestvo kneza Windischgrätzta v Konjicah, 1923 - 1930, 0,1 tek. m., popis, Zgodovinski arhiv Celje.
- 76 Glej op. 74.
- 77 Glej op. 75.
- 78 RGBL, št. 74/1852.
- 79 RGBL, št. 1/1863.
- 80 RGBL, št. 25/1873.
- 81 Fond Hranilno in posojilno društvo Slovenske Konjice, 1898 - 1948, 1 tek. m., jezik gradiva: slovenski, nemški, popis, Pokrajinski arhiv Maribor.
- 82 Fond Kmečka hranilnica in posojilnica v Konjicah, 1884 - 1947, 0,9 tek. m., jezik gradiva: slovenski, nemški, popis, Pokrajinski arhiv Maribor.
- 83 Fond Posojilnica v Konjicah, 1884 - 1945, 2,3 tek. m., jezik gradiva: slovenski, popis, Pokrajinski arhiv Maribor.
- 84 Fond Rajfajznovka Slovenske Konjice (Raiffeisenkasse Gonobitz), 1941 - 1945, 0,1 tek. m., jezik gradiva: nemški, popis, Pokrajinski arhiv Maribor.
- 85 Fond Okrajni komite KPS Slovenske Konjice, 1946, popis, Zgodovinski arhiv Celje.
- 86 Fond Občinski komite ZKS Slovenske Konjice, 1949 - 1969, 3,1 tek. m., popis, Zgodovinski arhiv Celje.
- 87 Osebni fond Aleksandra Troylus, 0,3 tek. m., popis, Zgodovinski arhiv Celje.
- 88 Osebni fond Trstenjak Dragutin, 1906 - 1970, 0,1 tek. m., Pokrajinski arhiv Maribor.
- 89 Fototeka, sig. A 1.1.238 - 2, Pokrajinski arhiv Maribor.
- 90 Fototeka, sig. A 1.1.238 - 13, Pokrajinski arhiv Maribor.
- 91 Fototeka, sig. A 1.1.238 - 33, Pokrajinski arhiv Maribor.
- 92 Fototeka, sig. A 1.1.238 - 8, Pokrajinski arhiv Maribor.
- 93 Fototeka, sig. A 1.1.238 - 5, Pokrajinski arhiv Maribor.

GRAŠČINA TREBNIK - BIVALNA KULTURA KNEZOV WINDISCHGRÄTZ

UVOD

V prispevku GRAŠČINA TREBNIK - bivalna kultura knezov Windischgrätz je s pomočjo virov in literature prikazana bivalna kultura plemiške rodbine, ki v graščinskem kompleksu ni prebivala stalno, temveč le občasno. Pri opisu bivalne kulture so nam največ pomagali zgodovinski viri. Težava je bila predvsem z ustnimi viri, kajti večina ljudi, ki je bila nekoč zaposlena pri Windischgrätzih, ne živi več. Literatura je služila le kot sredstvo za preverjanje ustnih virov in kot sredstvo za predstavitev rodbine Windischgrätz v začetnih poglavjih.

Gre za prikaz le dela bivalne kulture Windischgrätzov, kajti cilj je bil opisati (le) njihove bivalne razmere v graščini Trebnik v Slovenskih Konjicah v zadnjih desetletjih 19. in prvih desetletjih 20. stoletja. Ne glede na to lahko rečemo, da je rodbina Windischgrätz tudi zaradi urejenega trebniškega parka z "rekreativnimi kapacitetami" spadala v vrh plemiške bivalne kulture na Slovenskem, k čemur sta pripomogli tudi številna služinčad in osebje, ki je skrbelo za njihovo udobnost, dobro počutje in razgledanost. Kljub vsemu pa je bila graščina Trebnik med skromneje opremljenimi bivališči, ki so bila last knezov Windischgrätz.

1.1 ZGODOVINSKI, ORIS GRAŠČINE TREBNIK

Po raziskavah Avgušтина Stegenška je Trebnik dobil ime po iztrebljenem oz. izkrčenem gozdu, kjer so nato postavili dvorec. Kasneje naj bi na mestu nekdanjega dvorca postavili mogočno graščino,¹ ki stoji še danes.

Graščina Trebnik v Slovenskih Konjicah ok. 1970 (Arhiv ZVNKD Celje)

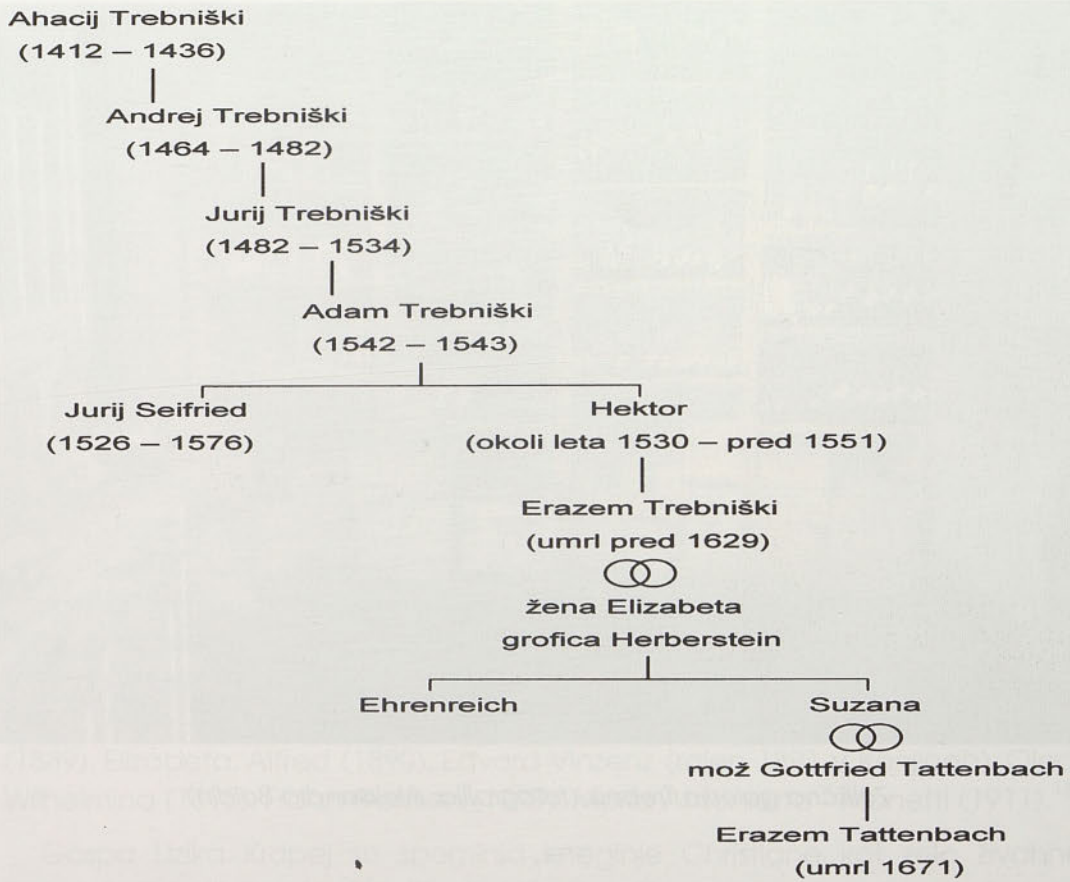
Pristava ob Trebniškem dvorcu ok. 1970 (Arhiv ZVKND Celje)

Dvor pod konjiškim gradom se v virih omenja leta 1362 (hof...vnder vnser vest ze

Gonwicz gelegen, in der etwan des Stiker gewesen ist),² z imenom Trebnik pa se v virih prvič omenja že leta 1308 kot "Triebnikke".³

Kot prvi lastnik omenjenega dvorca se v virih (in literaturi) omenja Ahacij Trebniški.⁴

Leta 1621 je baron Erazem Trebniški dvor prodal Krištofu Tattenbachu, ki je trebniško posest združil s konjiško. Takrat so verjetno pozidali tudi novi dvorec, ki je bil kasneje znan kot Windischgrätzova graščina. Od leta 1621 naprej so bili torej lastniki konjiškega gradu in Trebnika isti. Med leti 1670 in 1685 je bila graščina v cesarskih rokah, leta 1692 pa so konjiško gosposčino s pripadajočim Trebnikom kupili žički kartuzijani. Po jožefinskih reformah je upravo stavbe prevzel verski sklad, ki je stavbo upravljal od 1783 - 1828.⁵ Zadnji posestniki graščine so bili knezi Windischgrätzi, ki so ji vtisnili pomemben pečat. Danes je graščina last konjiškega podjetja Jelen, ki je v graščini uredilo zeliščno galerijo in muzej kočij.

Muzej kočij v graščini Trebnik (fotografija: Aleksandra Boldin)

Zeliščna galerija Trebnik (fotografija: Aleksandra Boldin)

1.2 KRATKA ZGODOVINA RODBINE WINDISCHGRÄTZ

Zgodovina rodbine Windischgrätz sega v daljnje 11. stoletje, ko se je na Koroškem prvič pojavila rodbina Windischgrätz, ki naj bi bila povezana s Slovenj Gradcem. Zgodovinarji sklepajo, da so bili Windischgrätzi tedanji lastniki mesta Slovenj Gradec. Približno tristo let so se v teh krajih omenjali Windischgrätzi, nato je za njimi izginila sled do 16. stoletja. Takrat se na Slovenskem pojavi potomec te rodbine - Sebastian pl. Windischgrätz.⁶

Za opredelitev bivalne kulture Windischgrätzov, ki jo obravnava prispevek, je pomembnejša mlajša veja rodbine Windischgrätz in to bom na kratko predstavila.

Mlajša veja rodbine Windischgrätz je povezana z Veriandom Windischgrätzom (rojen 1790), ki je sredi 19. stoletja kupil precej gospostev in gradov na območju današnje Slovenije: Haasberg, Stegberg, Logatec, Jamo pri Postojni, Bogenšperk, Slatno,⁷ kasneje pa še Konjice, Žiče, Oplotnico, Podčetrtek, Bizeljsko, Podsredo.⁸ Skupna posest je na Štajerskem in Kranjskem obsegala približno 45.000 hektarjev, po reformi, ki je razdelila zemljo med kmete, pa okrog 18.000 hektarjev.⁹

Knežjo čast je rodbina dobila leta 1822, ko sta bila brata Veriand in Alfred

Candius povzdignjena v kneza. Kmalu za tem se je Veriand poročil s princeso Marie - Eleonore Lobkowitz, ki mu je rodila štiri sinove in hčerko. Vse življenje je knez stremel za tem, da bi svojim dedičem zagotovil bogato posest; nazadnje se je zapletel v borzne posle, v katerih je izgubil večino gotovinskega premoženja. Umril je leta 1867 na gradu Haasberg. Njegov drugorojeni sin Hugo Alfred je po njegovi smrti poleg Konjic podedoval tudi vsa že prej omenjena gospostva na Kranjskem in Štajerskem. Leta 1849 se je knez Hugo Alfred poročil s princeso Luiso Mecklenburg - Schwerin. Rodili so se jima štiri otroci, in sicer Alexandrine (1850), Hugo Veriand (1854), Olga (1853), Marie (1856). Po zadnjem porodu je kneginja Luisa kmalu umrla, knez pa se je posvetil vojaškim zadevam in lovu.¹⁰ Windischgrätzki so bili znani kot strastni lovci. Lov pa jim ni pomenil le razvedrila, rekreacije, ampak tudi posel.¹¹ Knez se je leta 1867 ponovno poročil, in sicer s princeso Mathildo Radziwill. V drugem zakonu so se mu rodili trije otroci, toda vsi so umrli že v otroških letih. Po smrti Huga Alfreda (1904) so družinska posestva prešla na sina Huga Verianda.¹² Hugo Veriand je bil po poklicu pravnik, vendar je kasneje izbral vojaško kariero; udeležil se je tudi soške fronte. Leta 1885 se je knez Hugo Veriand poročil s princeso Christiano Auersperg, s katero sta imela enajst otrok. To so bili: Louissette (1886), Hugo Vinzenz (1887), Maria - Gabriele (1889), Elizabeta, Alfred (1890), Edvard Vinzenz (rojen 1891 v Konjicah), Olga, Wilhelmina (1895), Franz, Gottlieb (1899), Maria Antonietta - Manetti (1911).¹³

Gospa Lizika Kropelj se spominja kneginje Christiane kot zelo živahne dame, ki je veliko potovala. Bila je lepotica. Do ljudi je bila prijazna, čeprav je včasih koga tudi ozmerjala. Bila je ljubiteljica umetnosti in je tudi sama rada slikala. Zanimiv je tudi podatek, da je bila kneginja Christiana dvorna dama pri cesarici Sissi.¹⁴

Potomci družine Windischgrätz danes še živijo. Naj kot zanimivost omenimo, da se Maximilianova sinova, Hugo in Manfred večkrat vračata v kraje svojih prednikov.

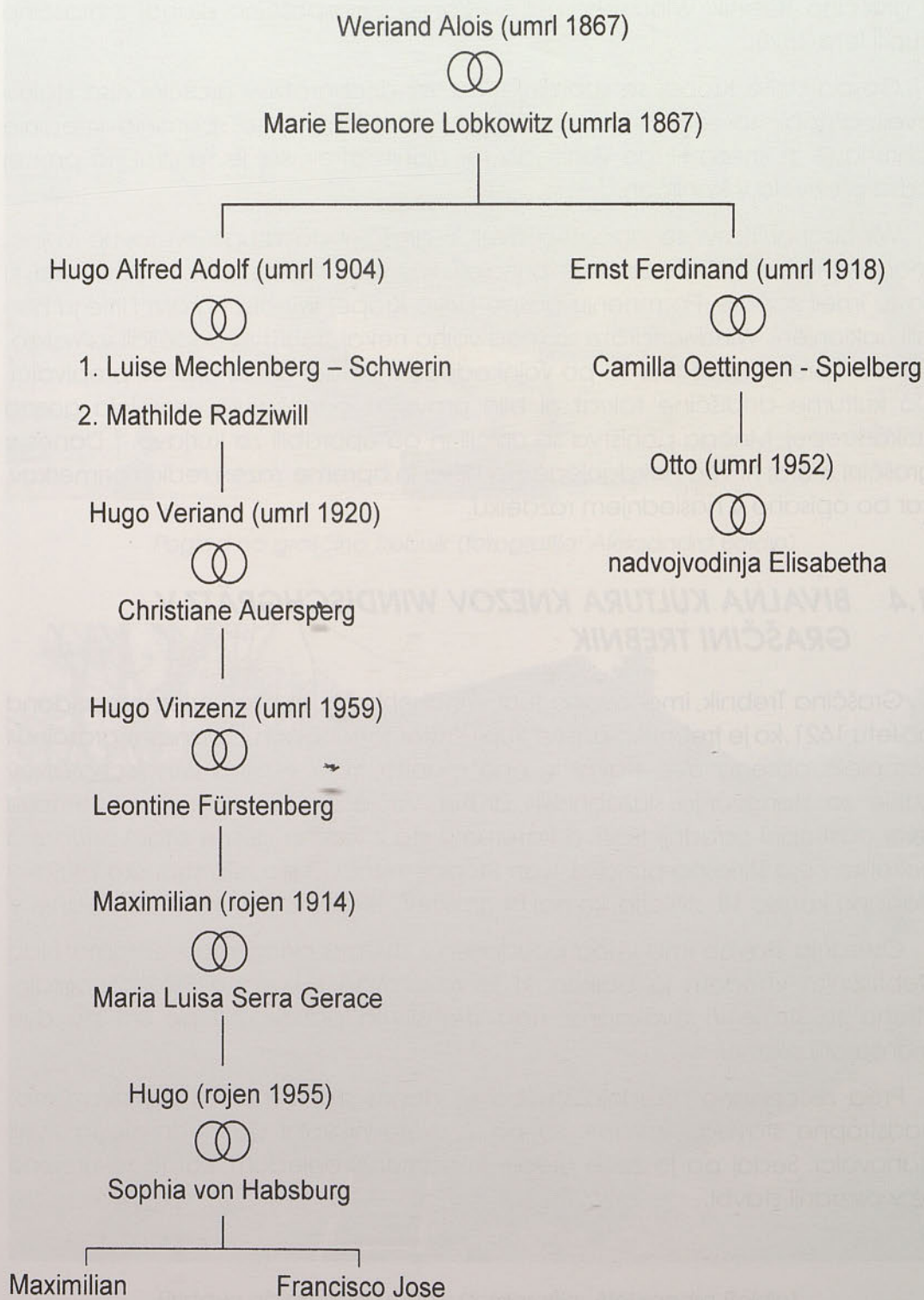
Hugo Windischgrätz na tiskovni konferenci v Ljubljani, november 1991 (Tanja Žigon, Grad Haasberg in knezi Windischgrätzki, Logatec, 1995)

Najstarejši sin kneza Huga Verianda in kneginje Christiane, Hugo Vinzenz, je bil poročen s princeso Leontino Fürstenberg, s katero je imel štiri otroke: Irma (1913), dvojčka Huga in Maximiliana (1914) in Friedricha.¹⁵

Leontina Windischgrätz - Fürstenberg z otroki: dvojčka Maximilian in Hugo, v naročju drži Friedricha, ob materi stoji Irma (fotografija: Zgodovinsko društvo Konjice)

RODOVNIK MLAJŠE VEJE RODBINE WINDISCHGRÄTZ (najpomembnejši člani rodbine):¹⁶

1.3 WINDISCHGRÄTZ IN GRAŠČINA TREBNIK

Knežja rodbina Windischgrätz je bila lastnica mnogih gradov in posesti na Kranjskem in Štajerskem, mednje je spadala tudi konjiška gosposčina z graščino Trebnik. Windischgrätzki so konjiško gosposčino skupaj z graščino kupili leta 1828.

Gospa Lizika Kropelj se spominja, da Windischgrätzki v graščini niso stalno živeli, ampak so sem prihajali večkrat letno. Najbolj se spominja kneginje Christiane in kneza Huga Verianda ter njunih otrok, saj je ta družina precej časa preživela v Konjicah.¹⁷

Windischgrätzovi so občasno živeli v graščini do druge svetovne vojne, med vojno pa so sem redkeje prihajali, kajti del stavbe so zasedli Nemci, ki so tu imeli zapore. Po mnenju gospe Lizike Kropelj Windischgrätzki Hitlerju niso bili naklonjeni. Windischgrätzki so med vojno nekaj pohištva odpeljali v Avstrijo. Ostalo opremo graščine so po vojni odpeljali in tudi uničili okoliški prebivalci. Do kulturne dediščine takrat ni bilo pravega odnosa, se spominja gospa Lizika Kropelj. Mnogo pohištva so uničili in ga uporabili za kurjavo.¹⁸ Danes v graščini skoraj ni več nekdanjega pohištva in opreme, razen redkih primerkov, kar bo opisano v naslednjem razdelku.

1.4 BIVALNA KULTURA KNEZOV WINDISCHGRÄTZ V GRAŠČINI TREBNIK

Graščina Trebnik, imenovana tudi Windischgrätz, je bila verjetno pozidana po letu 1621, ko je trebniško posest kupil Krištof Tattenbach.¹⁹ Današnji graščinski kompleks obsega dve stavbi in eno manjšo, ki je v času Windischgrätzov služila za stanovanja služabniških družin. Večja stavba obsega sedemosni dvonadstropni osrednji trakt, h kateremu sta z leve in desne strani prizidana nekoliko nižja štiriosna prizidka. Ivan Stopar meni, da sta bila stranska prizidka dodana konec 18. stoletja, ko naj bi graščino temeljito preuredili za bivanje.²⁰

Osrednja stavba ima vhod poudarjen z dvema okroglima stebroma. Nad stebriščnim vhodom je balkon, ki je zavarovan s kovano železno ograjo. Strehe so strme in dvokapne, nad stranskima prizidkoma pa sta po dve mansardni okenci.

Pred že opisano osrednjo stavbo še danes stoji zanimiva pristava (enonadstropna stavba), v kateri so po 2. svetovni vojni do nedavnega živeli stanovalci. Sedaj pa jo želijo urediti in nameniti ogledom, kot je to urejeno že v osrednji stavbi.

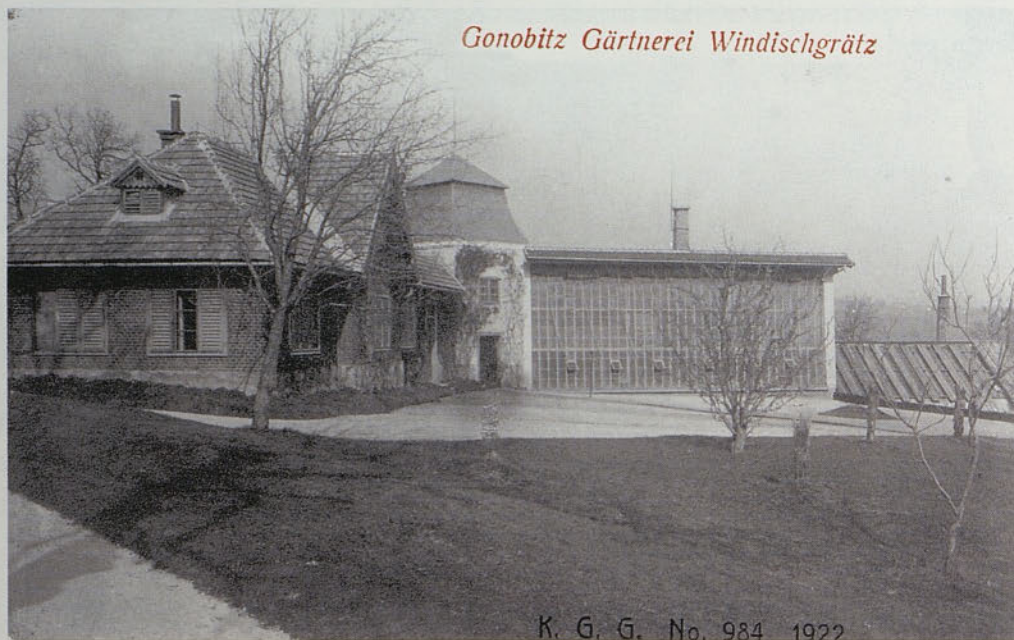

Pogled na graščino Trebnik (fotografija: Aleksandra Boldin)

Pristava ob graščini Trebnik (fotografija: Aleksandra Boldin)

V času, ko so v Trebniku gospodovali Windischgrätzci, je graščinski kompleks obsegal več stavb. Na zahodnem delu posesti je bila vrtnarija z vrtnarjevo hišo in rastlinjakom.* V njem so gojili cvetje in zelenjavo za lastne potrebe.²¹ A. Stegenšek omenja, da je še leta 1909 v vrtnarjevi hiši stal baročni kip svete Magdalene, ki je bil sem prinesen iz Žičke kartuzije.²² Danes kip hrani Pokrajinski muzej v Mariboru.

Windischgrätzova vrtnarija leta 1922 (razglednica - Zgodovinsko društvo Konjice)

Pogled na nekdanjo Windischgrätzovo vrtnarijo (fotografija: Aleksandra Boldin)

V sklopu graščine so bili tudi hlevi za konje, govedo, svinje, kokoši, mlatilnice ipd. V bližini gospodarskih poslopij je stal tudi kozolec.²³ Zelo zanimiva je bila tudi t.i. kmečka hišica (Miniatur - Bauernhäuschen), ki se je gospa Lizika Kropelj spominja z nostalgijo. Hišica je bila namreč namenjena Windischgrätzovim otrokom za igranje. Z njimi je otroška leta preživljala tudi omenjena gospa. Največ prostega časa je preživela z Manetti, ki je bila njenih let. Gospa Lizika Kropelj ni nikoli občutila, da bi bili Windischgrätzovi otroci do nje vzvišeni* zaradi svoje modre krvi. Po njenem mnenju je imela velike zasluge za to kneginja Christiana, ki je svojim otrokom privzgojila spoštljiv odnos do sočloveka, četudi je nižjega rodu.²⁴

Miniaturna kmečka hišica, leta 1930 (fotografija: Zgodovinsko društvo Konjice)

Miniaturna kmečka hišica je obsegala kmečko sobo, v kateri je bila kmečka peč s klopjo, miza s stoli in omarica. Ob kmečki sobi je bila še sobica za orodje; v njej je bila spravljena majhna samokolnica in orodje za vrtnarjenje. Pred hišico je bil tudi vrt, ki so ga sami urejali.²⁵

1.4.1 NOTRANJOST IN OPREMA GRAŠČINE

Iz obdobja, ko so bili lastniki Trebnika tudi žički kartuzijani, je ohranjen inventarni zapisnik. Zapisnik iz leta 1699 omenja petnajst opremljenih prostorov; med njimi je bila zelo bogato opremljena soba v zgornjem nadstropju. Imela je dvanajst z rdečim usnjem prevlečenih stolov, trinajst portretov, predvsem članov avstrijske hiše, ter pet intarzij, med katerimi je bila tudi podoba mesta Gradec. Ena izmed sob je bila opremljena s portreti družine Tattenbach. V pritličju je bila bogato opremljena priorjeva soba: v njej je bilo dvanajst z rdečim usnjem prevlečenih stolov, trije gobelini in osem slik. Poleg tega je bilo v graščini nad šestdeset podob, od tega nekatere z motivi iz antične mitologije. Od ostale opreme omenja zapisnik še srebrnino, cinasto posodo, bakreno posodo in več jedilnih servisov, med katerimi so nekateri imeli celo slonokoščene držaje. V dvorcu so bile tudi lovska, vrtnarska in poljedelska oprema.

V trebniški graščini in deloma na konjiškem gradu so kartuzijani shranjevali živež. Inventarni zapisnik omenja 537 korcev oz. 21.136 litrov žita in sočivja. V kletah je bilo 1.019 veder vina. V trebniški shrambi je bilo 307 funtov oz. 172 kilogramov masti, slanine in voska, v hlevih je bilo 81 glav goveda in 87 ovac. 40 volov za vprego pa so kartuzijani imeli v reji pri svojih podložnikih. Trebniški dvor je imel tudi svojo kapelo, v kateri so opravljali mašne obrede, saj inventarni zapisnik v kapeli omenja srebrni in pozlačeni kelih s pateno, dva srebrna mašna vrčka, štiri mašne plašče in drugo potrebno opremo.²⁶ Tudi gospa Lizika Kropelj se spominja kapele, ki je bila v pritličju, desno od vhoda. Ko je živela kneginja Christiana, je v graščini nekaj časa bival tudi duhovnik pater Leopold Grbavec, ki je imel stanovanje v pritličju, desno od kapelice. Kot pljučni bolnik je bil na okrevanju v Celju, nato ga je najela družina Windischgrätz, da je v graščinski kapelici med tednom vsako jutro maševal. Ob nedeljah so Windischgrätzki hodili k maši v cerkev, kjer so nad zakristijo imeli

svojo sobico s klopjo in pečjo.²⁷ Do sobice je vodil poseben vhod s stopnicami, ki je v konjiški cerkvi ohranjen še danes. Windischgrätzovi so bili precej verni, kar je vsekakor ustrezalo tedanji dobi.

Notranjost osrednje graščinske stavbe je v pritličju obokana, prevladujejo banjasti oboki. Vhodna avla in stopnišče sta obdana z lesenim opažem.

Ohranjen marmorni kamin v nekdanji sobi kneginje Christiane (fotografija: Aleksandra Boldin)

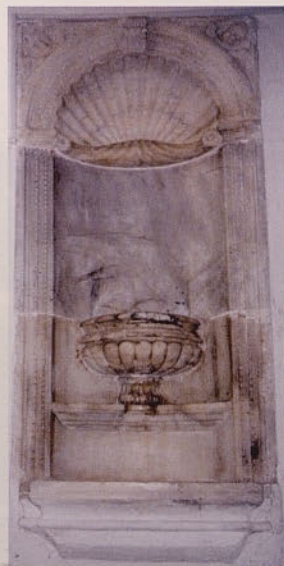
Vhodna avla z lesenim
opažem ok. 1940 (fotografija:
Zgodovinsko društvo Konjice)

V graščini sta vzidana tudi dva lavaboja iz belega marmorja, ki naj bi po Stegenškovem mnenju izhajala iz Žičke kartuzije;²⁸ eden je vzidan za vhodnimi vrati, drugi pa na stopnišču, ki vodi iz avle v prvo nadstropje.

Lavabo iz belega marmorja, vzidan
v pritličju graščine (fotografija:
Aleksandra Boldin)

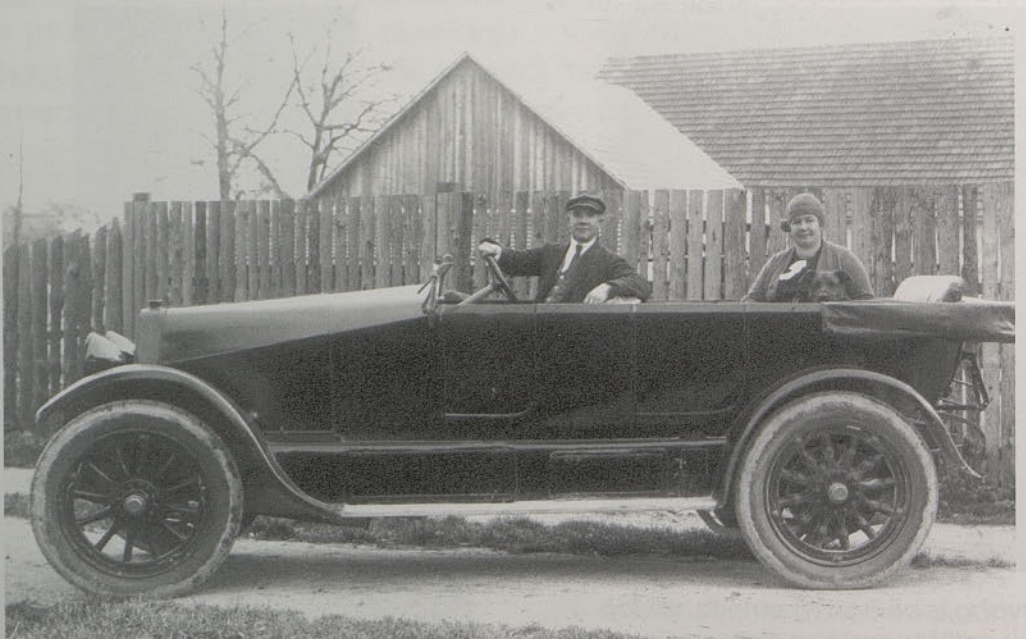
Lavabo iz belega marmorja, vzidan
na stopnišču graščine (fotografija:
Aleksandra Boldin)

Iz vhodne avle so stopnice vodile do vrat stanovanja kneginje Christiane²⁹. Pravzaprav je bilo to pritlično stanovanje, kajti do njenih prostorov si moral zopet po stopnicah navzdol. V eni izmed kneginjinih sob je še ohranjen marmorni kamin.

Ena izmed sob kneginje Christiane (fotografija: Zgodovinsko društvo Konjice)

V pritličju so bili še prostori za perilo ter čiščenje srebrnine, na koncu pa še garaža za kočije in avtomobil. Zaposlenega so imeli tudi šoferja. Gospa Lizika Kropelj se spominja, da je bil v 20. letih (20. stoletja) njihov šofer Henrik Petrin, avtomobil pa je bil znamke Ford.³⁰

Avtomobil družine Windischgrätz (fotografija: Zgodovinsko društvo Konjice)

Iz vhodne avle se po stopnišču povzpnejo v 1. nadstropje, kjer sta dve sobi okrašeni s štukiranim stropom, v eni pa je bogat kasetiran strop.

Ohranjen štukiran strop v eni izmed sob (fotografija: Aleksandra Boldin)

Okno, obdano s kovanimi mrežami, južna fasada (fotografija: Aleksandra Boldin)

V 1. nadstropju je še ohranjeno nekaj dragocene drobne opreme: marmorni kamin, reprezentančna vrata, poudarjena s kaneliranimi stebričema, leseni parket. V dvorcu sta ohranjeni tudi dve starinski peči. Na zunanji (južni fasadi) pa je več oken obdanih s starimi kovanimi mrežami.

Ohranjena reprezentančna vrata (fotografija: Aleksandra Boldin)

Marmorni kamin na zanimivem parketu (fotografija: Aleksandra Boldin)

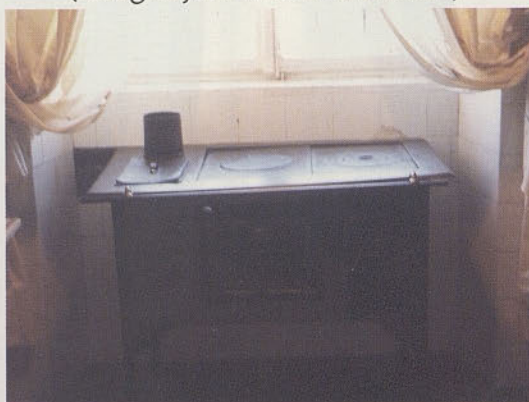
*Starinski peči, prva kovinska, druga zidana in obdana z opečnicami
(fotografija: Aleksandra Boldin)*

Otroške sobe z igralnicami so bile v 1. nadstropju, levo od obednic. Po navedbah Lizike Kropelj je bil v prvem nadstropju tudi salon, kjer so ob večerih imeli domače koncerte, včasih pa so povabili tudi goste. Iz salona so vodila vrata na teraso, kjer so zelo radi posedeli ob toplih poletnih večerih. Zraven salona je bila galerija, ki je bila urejena kot knjižnica, na stenah pa so viseli portreti in umetniške slike.³¹ V 1. nadstropju so bile tudi tri obednice, iz katerih so vrata vodila na balkon. V obednice so hrano iz pritličja dostavljali z dvigalom. Hrano so pripravljali v sosednji stavbi (pristavi), kjer je bila kuhinja za služinčad ločena od kuhinje za gospodo. V pritličju so poleg obeh kuhinj tudi obednica za služinčad, shrambe, hladilnice ipd.³² V enem izmed prostorov je še ohranjena peč za peko kruha, na podstrešju pa so našli tudi starinski štedilnik.

*Zidana peč za peko kruha
(fotografija: Aleksandra Boldin)*

*Starinski štedilnik, najden na podstrešju
graščine
(fotografija: Aleksandra Boldin)*

Na zunanji strani pristave vodijo stopnice v prvo nadstropje, kjer so bila stanovanja za knežje sorodnike. Stanovanja za gospodo in učitelje so bila urejena tudi v 2. nadstropju sosednje stavbe (osrednje graščinsko poslopje).

Na kvaliteto in udobje bivanja je vsekakor vplivala tudi elektrika; Windischgrätzi so imeli lastno elektriko, kajti v Konjicah je takrat še ni bilo. Po navedbah Lizike Kropelj so graščino elektrificirali okrog leta 1920. Takrat naj bi v graščini imeli tudi že stranišča na vodno izplakovanje, kar je pripomoglo k večjemu udobju in predvsem higieni.

Ob kvaliteti bivanja v graščini Trebnik moramo omeniti tudi številno služinčad, ki je skrbela za udobje in počutje gospode Windischgrätzov.

Ker je rodbina Windischgrätz v Trebniku bivala samo občasno, se je število služabnikov spreminjalo. Precej služabnikov je bilo ves čas v graščini, nekatere pa so najeli samo v času, ko so Windischgrätzi prebivali v Trebniku. Stalni služabniki so imeli v "pomožnih trebniških stavbah" tudi svoja stanovanja, med njimi je bilo tudi nekaj družin. Gospa Lizika Kropelj se spominja teh vrst služabnikov oz. osebja: kuharji, strežniki, živinske dekle in hlapci, konjarji, šofer, spletične, maserka¹, guvernante za deklice, sluge za dečke, duhovnik, pestunje, dojilje, več vrst učiteljev (za tuje jezike, klavir, telovadbo ipd.)² Duhovnik, učitelji, guvernante, spletična, maserka niso sodili v kategorijo služabnikov, kar se je med drugim kazalo tudi v tem, da so obedovali skupaj z gospodo.

*Pogled v eno izmed nekdanjih
obednic*

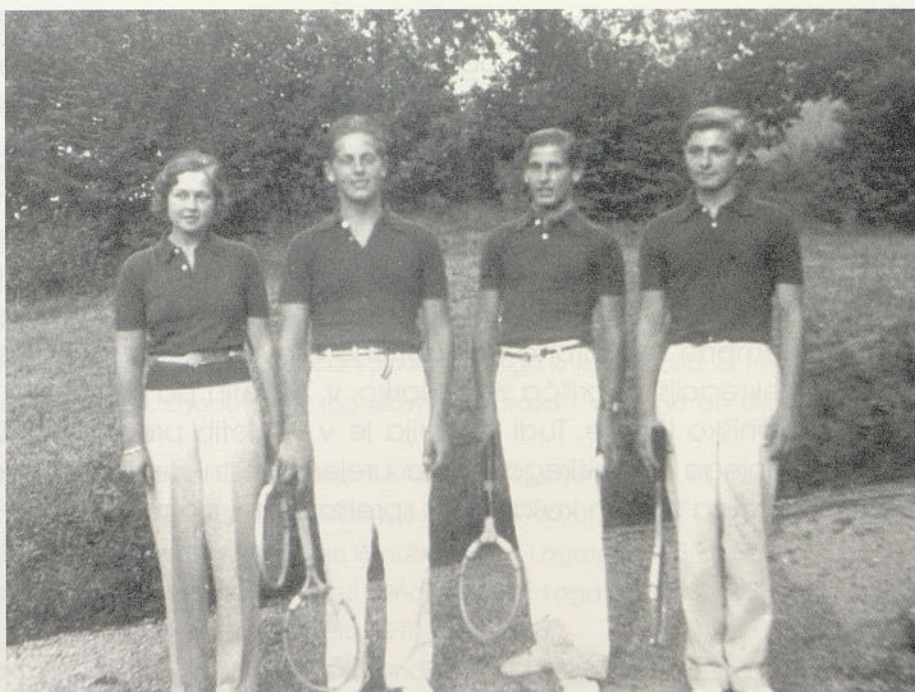
(fotografija: Aleksandra Boldin)

1.5 TREBNIŠKI PARK

“Graščinski kompleks je obdajal park z eksotičnimi drevesi in grmovnicami ter skrbno urejenimi cvetličnimi gredicami, med katerimi so vodile bele poti”, z zanosom pripoveduje gospa Lizika Kropelj.³³ V parku sta bila nekoč dva ribnika, od katerih je ohranjen le eden, drugega so leta 1974 zasuli in na tem prostoru uredili teniško igrišče.

“Tudi Windischgrätzki so igrali tenis”, se spominja gospa Lizika Kropelj. Ob vrtnariji sta dve igrišči, eno za otroke in drugo za odrasle. Ko so igrali tenis, so najeli tudi pobiralce žog. Ob igriščih je bila okrogla uta, pokrita s slamo, v kateri so se med igro osvežili. Kot zanimivost naj omenimo, da so Windischgrätzkovi imeli zaposlenega tudi učitelja telovadbe. Lahko rečemo, da so Windischgrätzki skrbeli za telesno kondicijo, saj so v eni izmed “pomožnih” stavb imeli tudi kegljišče. Nad parkom na Konjiški gori so bile jahalne steze in sprehajalne poti.³⁴

Otroci Leontine Fürstenberg in Huga Vinzenza v teniški opravi: Irma, Hugo, Maximilian in Friedrich, okoli leta 1930 (fotografija: Zgodovinsko društvo Konjice)

Ob graščini je nekoč rastle tudi mogočna košata lipa, ob kateri je stala zanimiva marmorna miza, ki naj bi bila prinesena iz Žičke kartuzije.³⁵ Omenjena marmorna miza je danes na dvorišču občinske stavbe.

Marmorna miza s klopmi, dvorišče občinske stavbe (fotografija: Aleksandra Boldin)

Ob vsem navedenem verjetno ni treba posebej poudarjati, da je tudi trebniški park s svojo urejenostjo in obsežnostjo ter "športnimi kapacitetami" pripomogel k visoki bivalni kulturi rodbine Windischgrätz.

Druga svetovna vojna in spremenjen družbeni red po njej sta trebniško graščino, predvsem pa njen park, močno prizadeli. Nasadi v parku so bili delno uničeni že leta 1944, ko je graščino zasedla nemška policijska enota, ki je okrog graščine skopala strelne jarke. Leta 1955 so porušili vse ute in odpeljali kipe svetnikov. Zahodno od graščine so posekali vsa drevesa, na žalost tudi pomembne avtohtone in eksotične drevesne vrste. V 60. letih so v parku uredili rekreacijska igrišča za košarko, v 70. letih pa so spodnji ribnik zasuli in uredili teniško igrišče. Tudi vrtnarija je v 70. letih propadla.³⁶ Danes je v delu nekdanjega trebniškega parka urejen mestni park z ribnikom in rekreacijskimi igrišči za tenis in košarko ter sprehajalnimi potmi.

OPOMBE

- 1 Avguštin Stegenšek, Konjiška dekanija, Maribor 1909, str. 56-58.
- 2 Pavle Blaznik, Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do leta 1500, 1, A - M, Maribor 1986, str. 353.
- 3 Pavle Blaznik, Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do leta 1500, 2, N - Ž, Maribor 1988, str. 433.
- 4 Ivan Stopar, Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Druga knjiga, Ljubljana 1991, str. 143.
- * Rodovnik povzet po : A. Stegenšek, Konjiška dekanija, Maribor, 1909, str. 72.
- 5 Ivan Stopar, Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Druga knjiga, Ljubljana 1991, str. 144.
- 6 Davorin Terstenjak, Zgodovinsko rodoslovna razprava - Weriland de Graz, Klagenfurt 1884, str. 12-19, 37-40, 60, 66.
- 7 Majda Smole, Graščine na nekdanjem Kranjskem, Ljubljana 1982, str. 89, 348, 441.
- 8 Slovenski biografski leksikon (14. zvezek), Ljubljana 1986, str. 701.
- 9 Tanja Žigon, Grad Haasberg in knezi Windischgrätzi, Logatec 1995, str. 57.
- 10 Tanja Žigon, Grad Haasberg in knezi Windischgrätzi, Logatec 1995, str. 57.
- 11 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj, rojena leta 1910 v Konjicah.
- 12 Tanja Žigon, Grad Haasberg in knezi Windischgrätzi, Logatec 1995, str. 62.
- 13 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 14 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 15 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 16 Rodovnik povzet po: Tanja Žigon, Grad Haasberg in knezi Windischgrätzi, Logatec 1995, str. 75.
- 17 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 18 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 19 Avguštin Stegenšek, Konjiška dekanija, Maribor 1909, str. 58.
- 20 Ivan Stopar, Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Druga knjiga, Ljubljana 1991, str. 146.
- * "Vrtnarjeva hiša" danes še stoji, toda ne spada več h graščinskemu kompleksu
- 21 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 22 Avguštin Stegenšek, Konjiška dekanija, Maribor 1909, str. 71.
- 23 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- (Lizika Kropelj je bila hči Antona Kropēja (hišnik v graščini) in Marije Kropelj (pestunje v graščini).
- 24 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 25 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 26 Jože Mlinarič, Kartuziji Žiče in Jurklošter, Maribor 1991, str. 412-414.
- 27 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 28 Avguštin Stegenšek, Konjiška dekanija, Maribor 1909, str. 71.
- 29 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 30 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 31 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 32 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.
- 1* Po navedbah gospe Lizike Kropelj je kneginja Christiana imela svojo maserko, ki je bila po poklicu medicinska sestra.

2* V zvezi s šolanjem je ga. Lizika Kropelj poudarila, da je kneginja Leontima vztrajala, da so njeni sinovi hodili v ljudsko šolo skupaj z otroki neplemiškega rodu, medtem ko so deklice poučevali domači učitelji. Windischgrätzli so veliko pozornosti namenjali izobraževanju, zato so skoraj vsi njihovi sinovi dosegli zelo visoko stopnjo izobrazbe.

33 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.

34 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.

35 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.

36 Ustni vir, ga. Lizika Kropelj.

HELENA PAČNIK, prof. zgodovine in geografije

PODOBE KONJIŠKEGA TRGA

Konjice.

2.2 SPEDNJEVEŠKO OBDOBJE

Prva večja naselja med gore in reko je bila ob dravinjski poti iz starega
 jezarskega jezera preko Toljega vrha in Petrovicih proti Dravinjam. Konjiška vas (1722) All

1 UVOD

Pogosto hodimo mimo starih hiš, a se le redko ozremo kvišku k njihovim pročeljem in redko se spomnimo na Konjičane, ki so nekoč v njih živeli, čeprav jih iz pripovedovanja starejših poznamo po imenih.

Naš pogled le redko usmerimo na hišne portale, freske, trška znamenja in spomenike, na grbe in nagrobnike, ki spominjajo na davne čase.

Želim si, da bi se odnos do našega prelepega starega trga spremenil. Zato sem se odločila, da skupaj z učenci Osnovne šole Ob Dravinji Sl. Konjice raziščemo in podrobneje spoznamo umetnostno-zgodovinsko podobo trga. Ob pomoči Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine v Celju je nastala naloga o razvoju trga v zgodovinskem, urbanističnem in umetnostnem pogledu od njegovih nastankov pa do njegovega današnjega videza, kakršnega poznamo in kakršnega se trudimo obdržati. Njen povzetek je predstavljen v mojem prispevku.

Zaradi boljše predstave o današnji podobi trga je najprej nanizanih nekaj podatkov o razvoju naselbine Konjice. V nadaljevanju je obsežnejši opis ene izmed hiš, in sicer Berdnikove hiše na Starem trgu 22. Sledijo mu podrobni opisi fasad in zunanjih elementov od prve do zadnje, enainštiridesete hišne številke. Najprej so podani opisi vzhodnega dela trga in nato zahodnega, od spodnjega dela trga pri Dravinji, to je od severovzhoda, proti jugu, do župnišča in vznožja gore.

2 ZGODOVINA RAZVOJA KONJIC

2.1 PRVE NASELBINE

Zgodovina Konjic sega že v rimsko dobo. Domneva se, da je v bližini današnjega trga obstajala rimska postaja Radaganda ali Lotodos, mimo katere je vodila rimska armadna cesta Celeia - Flavium Solvense (Lipnica), oziroma cesta Emona-Celeia-Poetovio. To potrjujejo v bližnji okolici najdeni miljniki, rimski reliefi in sarkofag¹.

Slovenski predniki so svet ob Dravinji množično poselili v 8. in 9. desetletju 6. stoletja. Ime Dravinja so prevzeli od staroselskih domačinov². Značilna oblika gore zahodno od Dravinje pa je dala slovenski pridevek Konjiška.

2.2 SREDNJEVEŠKO OBDOBJE

Prvo večje naselje med goro in reko je bila ob dravinjski poti (iz starega Tepanja preko Tolstega Vrha in Pletovarij proti Dramljam) Konjiška vas (1222 Alt

Conuwicz) oziroma Konjice. Kasneje se je ime razširilo tudi na tla sedanjega konjiškega mesta, kjer se je v 12. stoletju uveljavila nova prometna smer Tepanje - Kamna Gora - Rovška dolina - Ložniška dolina - Trnovlje - Celje³. Kraj je bil pomemben, saj je po Konjiški gori do leta 1147 potekala meja Podravske marke in nato do leta 1311 Štajerske.

Na obronku gore je nastal grad, ki je bil posredno omenjen že leta 1148, in pod njim pristava (ki jo danes nadomešča graščina Trebnik), med njo in naselbino pa lastniška cerkev z vidmom (omenjenim leta 1466). Pri njej so Spanheimi (morda že Engelbert I. in njegov svak patriarh Ulrik Eppensteinski) po letu 1086 ustanovili pražupnijo. Njen patron in advokat je bil mejni grof (pozneje deželni knez).

Naselbina se je razvila med Polenščico, ki se je pod njo zlivala v Dravinjo, in cerkvenim zemljiščem. Štela je okoli 40 parcel. Vzhodne so ostale večinoma v originalni dolžini, zahodne pa je gospodarska ulica (danes ulica Adolfa Tavčarja) prerezala, ker se je onkraj nje razvilo pet večjih zemljiških kompleksov, med njimi tudi žički in benefikatni podravske bratovščine (danes imenovan Štok). Konjiški tržani so bili omenjeni že leta 1236 in 1251 kot cives de Gonviz, trg leta 1306, prve hiše pa leta 1325.

Konjicam je razen ceste čez Konjiško goro zagotavljala razvoj tudi cesta, ki je povezovala Vitanje s Poljčanami in je naselbino prečkala na njenem južnem koncu med grajsko pristavo in cerkvenim kompleksom. Prva cesta, ki je bila v naselbini v trgu, je bila speljana tako, da jo je Konjiški potok (Ribniški potok), pritekajoč izza grajske pristave in oblivajoč cerkveni kompleks, delil po sredini v dve polovici in se na njenem severnem koncu zлил v Polenščico. Ko so cesto v prvi polovici 13. stoletja prestavili s Kamne na Čretveško goro, je promet še vedno tekkel skozi trg in šele, ko so jo v drugi polovici 16. stoletja (1573) spremenili v poštno cesto (leta 1594 se v trgu že omenja poštna postaja), so napravili v spodnjem delu trga oster, prometno problematičen desni ovinek z novo traso, ki se je pri Zgornji Pristavi priključila na staro. To so še dvakrat prestavili: leta 1720-23 s Čretveške na Polensko goro, leta 1805 pa s te na Križevo goro, kjer poteka še danes. Promet skozi trg, kjer je prihajalo do zastojev, je s tem sicer upadel, saj je odtlej promet proti Slovenski Bistrici prečkal le njegov spodnji (severni) del. Promet proti Poljčanam, če ni uporabljal še stare trase čez Pristavo ali prečnice skozi zahodni del trškega pomerija, pa je moral še vedno prevoziti tržni prostor v vsej njegovi dolžini. Nova speljava tranzitne ceste, ki je z uporabo ene od zahodnih parcel prekinila njihovo sklenjeno vrsto (med hišama št. 10 in 12 v Starem trgu), je povzročila močnejši razvoj spodnjega dela trga. Ta je preskočil Polenščico in Dravinjo ter ustvaril severno od njiju predmestje z gostilno, hlevi, skladišči, poštno postajo, mitnico itd. Tržni prostor, ki je jedro naselbine, obdaja strnjena zazidava, med katero je najti tudi poznogotske hiše.

Ob koncu 15. stoletja je bilo v trgu okoli 40 hiš, leta 1570 okoli 50 in leta 1754 66 hiš. Trg je imel običajne pravice, vendar so trške sodnike potrjevali konjiški zemljiški gospodje. Do konca 17. stoletja so morali tržani letno opraviti na gradu po 4 dni tlake. Konjice niso uživale popolne samoupravne avtonomije. Kot je poročal Pavel Santonino leta 1487, je nekaj let prej arhidiakon Valentin Fabri močno utrdil župnišče ter ga opremil z dvema stolpoma, jarkom in cisterno tekoče vode. Iz tega je razvidno, da je delno utrjeni trg imel svojo glavno obrambno postojanko v cerkvenem taboru. Spodnji grad ali Trebnik nekoliko nad trgom (omenjen že leta 1308, a je v sedanji stavbi iz let 1630-36), ni vplival na trško koncepcijo, medtem ko jo je cerkveni kompleks z južne strani omejeval.

Srednji vek se je poslavljajal od naših krajev v precej burnih razmerah, ki so se odražale v krizah na političnem, gospodarskem in cerkvenem področju. V politiki se je to kazalo v vojnah, ki so pretresale habsburške dežele v vsej drugi polovici 15. stol. Leta 1446 so Konjice napadli Madžari, vendar je Jan Vitovec napad odbil. V boju s cesarjem Friderikom IV. pa je trg oplenil in verjetno tudi požgal Andrej Baumkriher, vodja najemniške vojske. 15. stoletje so zaznamovali tudi številni vpadi Turkov, ki so med slovenskimi ljudmi neusmiljeno pustošili. Konjice so Turki napadli v letih 1473 in 1529.

2.3 NOVI VEK

V prvi polovici 16. stol. (1533) so bile Konjice žrtev pomožnih cesarjevih čet, ki so se zbrale, da bi izpred Dunaja prepodile Turke. Ti so plenili po Štajerskem in pri tem oropali in najbrž požgali tudi Konjice.

V 16. stol. se je pojavil protestantizem in viri poročajo, da so Konjice imele svojega predikanta (1593-94 je bil omenjen učitelj Krištof Solidus)⁴. Meščani in kmetje so morali plačevati za obrambo meja pred Turki. To je organiziralo plemstvo. Številne vojne so terjale veliko žrtev in fevdalni gospodje so zahtevali vedno večje dajatve. Nezadovoljni s svojim položajem in nenehnim izkoriščanjem so se kmetje pričeli upirati in leta 1515 so bile Konjice središče prvega kmečkega upora na tem območju. Kmetje so se še uprli leta 1573 in 1635. Ob tem je trg zelo trpel. Uporni kmetje so med drugim oplenili in zažgali tudi graščino Golič pri Konjicah, vendar so bili kljub veliki moči premagani.

Razmere pa so se počasi le začele izboljševati. Za 16. stoletje je značilen velik ekonomski razmah trgov in mest na račun podeželja ter svobodnejši razvoj trgovine. V začetku 17. stoletja je zaznamoval Konjice velik požar. Sledili so mu še požari v letih 1615, 1616, 1765 in 1785.

V naših mestih in trgih je bilo v 17. stol. kar precej slikarjev, kiparjev in

podobarjev. V Konjicah je slikal in uradoval Simon Juda Stupan, okoli 1700 pa je tu živel in delal Andrej Jožef Starmon. Ti umetniki so pripadali v glavnem obrtniški družbeni plasti, ki je bila v Konjicah močno zastopana. Mnogi umetniki so uživali velik ugled, tako da so bili večkrat izvoljeni tudi za mestne sodnike. Tako je bil Simon Juda Stupan oskrbnik konjiškega gradu in posestev ter deželni založnik za sol, slikanje pa je bilo njegov stranski poklic.

Trg je v novem veku utrpel dosti škode (požari), vendar še vedno hrani dragocen stavbni fond ter skoraj v celoti ohranjeno urbano zasnovu. Grad, pri katerem je bilo od leta 1479 deželsko sodišče, je bil od leta 1597 v last Tattenbachov, leta 1692 pa je prešel v posest žičke kartuzije. V 18. stoletju je propadel, tako da je bil leta 1828 že v razvalinah. Župnišče je renesančno prezidana poznogotska stavba.

Konjice so leta 1754 štejele 66 hiš, ob koncu stoletja pa že preko 90. Oplajal jih je živahen tranzitni promet po glavni in Poljčanski cesti. V trgu je bilo solno skladišče, poštna postaja in cestna mitnica, v Trebniku pa sedež deželskega sodišča. Leta 1820 je bilo v trgu 107 hiš in 546 prebivalcev, dva mitniška mlina s stopami za drobljenje čreslovine, trivialna šola, poštni urad, mitnica, dobro razvita obrt (predvsem usnjarstvo), pozlatarna in trgovina. Trg je imel tri letne sejme. Leta 1849 so Konjice postale sedež sodnega okraja, leta 1903 pa sedež samostojnega okraja (Stari trg 5). Leta 1869 so imele 105 hiš in 912 prebivalcev, leta 1910 pa 125 hiš in 978 prebivalcev, 9 letnih in živinskih sejmov, več velikih gostiln, usnjarno in pivovarno. Trg se v tem času ni razvijal proti severu in jugu, pač se je širil na vzhod (Blato) in zahod (Pristava), kjer je izoblikoval nekaj vzporednih in prečnih ulic.

2.4 NAJNOVEJŠE OBDOBJE

Z zgraditvijo južne železnice je na cesti Celje-Maribor furmanstvo propadlo, oživelo pa je prevozništvu ob Dravinji. Na železniško postajo v Poljčanah so vozili premog, les, izdelke fužin in kmetijske pridelke. Dokončno pa je furmanstvo uničila izgradnja ozkotirne železnice Poljčane-Konjice leta 1892 in podaljšek do Zreč leta 1920. Proga je omogočila razvoj industrije, a tudi nazadovanje obrti. Konjice so pričele stagnirati, o čemer priča tudi upad števila prebivalcev s 1041 leta 1880 na 939 leta 1931⁵.

Da bi se Konjice razlikovale od drugih krajev s podobnimi imeni v državi, so leta 1934 dobile uradni naslov Slovenske Konjice.

Hitrejši razvoj so Slovenske Konjice doživele šele po drugi svetovni vojni z razvojem industrije. Poleg tega so postale sedež okraja in občine. Jedro razvoja je bil Korus, ki se je iz predvojnega usnjarstva preusmerjal v proizvodnjo umetnih in drugih materialov. Tovarna je dajala zaslužek velikemu številu prebivalstva, hkrati pa je skupaj z drugimi podjetji (Kostroj, IMP, Kongrad,

Ingrad, LIP..) skrbela za razvoj kraja, gradnjo šol, stanovanj, infrastrukture idr. V tem času so okoli starega mestnega jedra (Slovenske Konjice so postale mesto leta 1955) zrasle nove stanovanjske in industrijske četrti. Novo mestno središče (Mestni trg) se je oblikovalo na levem bregu Dravinje, do nove severne obvoznice.

Z razvojem industrije so Slovenske Konjice postale živahno mesto s hitro naraščajočim številom prebivalstva, kar pa je bilo v veliki meri posledica močnega doseljevanja. Ta dokaj hitri gospodarski razvoj se je zaustavil v začetku devetdesetih let, ko je tovarna Konus, tako kot mnogo drugih slovenskih tovarn, zašla v težave in nazadnje v stečaj. S tem so se brezposelnim propadlih podjetij IMP in Kostroj pridružili še številni Konusovi delavci.

Razmere se po nekajletni krizi, ki je zajela kraj s propadom industrijskih gigantov, počasi izboljšujejo. Prebivalstvo se je preusmerilo v malo gospodarstvo, trgovino in turizem, kar je vsaj deloma omililo brezposelnost in ponovno daje upanje za razvoj kraja v prihodnosti.

Pogled na Slovenske Konjice danes

3 URBANISTIČNI RAZVOJ TRGA⁶

Že zgodovinski viri iz 12. in 13. stoletja izpričujejo obstoj trške naselbine, ki je nastala ob vznožju gradu. Konjice so bile kot kraj prvič omenjene leta 1146, leta 1251 pa so že imele trške pravice. Torej gre za začetek trške naselbine in kmečkega zaledja gradu, ki je kmalu dobila pravi trški značaj. Ta dvojnost se je vlekla vse do industrializacije v 19. stol. in se kaže v zasnovi trga (osrednji trški del s sklenjeno povezavo, izgrajenost dvoriščnih parcel in vrtovi v nadaljevanju ozke in dolge parcele ter periferni del z izrazito kmečkim tipom samostojno stoječih stavb). Ob koncu 15. stol. je bilo v trgu okoli 40, leta 1570 okoli 50 in leta 1754 66 hiš.

Običajna srednjeveška trška zasnova je že imela razvite te osnovne komponente, vsebinsko in prostorsko najpomembnejšo vlogo pa je imel osrednji cerkveni prostor. Cerkev je tudi edini ohranjeni objekt iz tega časa, trška arhitektura pa je bila lesena in se zato ni mogla ohraniti.

Prve ohranjene primere trške arhitekture lahko zasledimo šele od 16. stoletja dalje, ko so les kot gradbeni material zamenjali s kamnom in kasneje z opeko. V Konjicah imamo glede na sedanje raziskave ohranjene iz tega časa tri objekte. Za dva od njih je izpričana njuna javna funkcija: to sta benefikatna hiša (danes imenovana Štok v ulici A. Tavčarja) in nekdanja pristava žičkega samostana (na Celjski cesti). Lokacije teh objektov nam kažejo tedanji obseg in način izgrajenosti, v katerem so se že uveljavile osnovne značilnosti trga, obulična izgradnja v trgu, zametek ozke, vzporedne komunikacije in cesta iz Celjske smeri.

Ta florisni koncept trga se je še bolj jasno in vidno kazal v 17. stoletju, iz katerega je ohranjeno večje število stavb. Prišlo pa je do sprememb v načinu trške izgradnje, oziroma do združevanja manjših stavbnih enot v večje, ki se povezujejo v sklenjene fasadne nize.

Slemena streh potekajo sedaj vzporedno s komunikacijo (prvotno so bile stavbe orientirane nanjo s svojimi zatrepnimi-stranskimi fasadami). Vsebinsko gre za nadaljevanje in razmah obrtno trgovske dejavnosti, ki je narekovala stavbno zasnovo s širitvijo na dvoriščni strani (glavno stanovanjsko telo - dvoriščni gospodarski trakti, vrtovi) ter florisno organizacijo notranjih prostorov v glavni stavbi, prostori se združujejo okoli glavne veže. Pritlični del ima poleg osrednjega komunikacijskega elementa, prehodne veže še lokale in v ozadju stavbe delavnice. V nadstropju so bivalni prostori lastnika. Dvoriščni gospodarski trakti so namenjeni obrtni dejavnosti (delavnice, skladišča, bivanjski prostori, slug).

Taka podoba trške stavbe je v svojih značilnih sestavinah ohranjena še danes, v 17. stoletju pa se je odražala tudi v značilni stilni govorici časa. Poleg stavbne substance, florisnih zasnov stavbnega kompleksa in notranjščin so v

velikem številu ohranjeni vežni oboki z grebenastimi sosvodnicami, v manjši meri pa kamnoseški elementi (portali, okna, kovane okenske mreže, ostanki renesančnih arkad).

Vse značilnosti trga v 17. stoletju so se v še bolj razviti podobi kazale v 18. stoletju, posebno v prvi polovici, ko so Konjice doživele visoko gospodarsko rast. Ta se je odražala v rasti trga.

Florisne zasnove so ostale nespremenjene, oziroma so pomenile le nadgradnjo že obstoječih, stavbe pa so poudarjale stilno bogate arhitekturne sestavine. Zunanjščine so bile reprezentančno oblikovane z arkadnimi hodniki na dvoriščni strani (praviloma ohranjeni) ter okrašenimi uličnimi fasadami. Notranjščine so bogatili kamnoseško izdelani elementi ter pri odličnejših lastnikih bogato štukirani stropovi. Trg je svojo moč izražal z dvema javnima znamenjema (Florjanovo in Marijino znamenje), ki ju je izdelal priznani baročni kipar tega časa, Konjičan Franc Zamlík.

Ohranjenost arhitektur in njihovih sestavin iz obdobja baroka je v primerjavi z drugimi slovenskimi trgi presenetljiva, bila pa bi še mnogo večja, če trga ne bi opustošilo več požarov.

Prvotna urbanistična zasnova trga se je nadaljevala in zaključila v 19. stoletju, kar je razvidno iz franciscejskega katastra iz leta 1825. V drugi polovici 19. stoletja je bilo zgrajeno nekaj stavb z mestnim karakterjem, ki se odraža v višini stavb, v bogatem krašenju uličnih fasad v novozgodovinskih slogih in v kvalitetnih bivalnih enotah. V 19. in v prvi polovici 20. stoletja je v urbanizaciji sledila kontinuiteta izgradnje trga in ga v celoti razvila. Ta osnovna zgodovinska urbanistična zasnova se je v bistvenih potezah ohranila do danes.

4 TRŠKE HIŠE IN ŽIVLJENJE V NJIH

4.1 OPIS HIŠE NA STAREM TRGU 22

Stavba je last družine Berdnik od leta 1937, ko jo je na licitaciji kupil oče sedanje lastnice. Hiša s posestvijo je prišla na licitacijo zaradi dolgov prejšnjega lastnika Stegenška, gostilničarja. Ker je bila to imenitnejša hiša s precejšnjo kmetijsko posestjo na Bregu pri Konjicah, se je zanjo potegovalo nekaj premožnejših ljudi, vključno s takratnim konjiškim arhidiakonom, vendar jo je kljub visoki izklicni ceni dobil kmet s Pohorja. Ta jo je kasneje podaril svoji hčeri, gospe Berdnik, za doto.

Hiša ima poleg bogate zunanosti, ki jo bomo še podrobneje predstavili, tudi zanimivo notranjost. Kot je razvidno iz Franciscejskega katastra, je bila hiša zgrajena pred letom 1825. Hiša ima kvadraten tloris; poleg glavne stavbe ima

še stranske trakte, ki z vseh štirih strani obdajajo kvadratno dvorišče. Dvorišče ima kmečko gospodarski videz (shrambe, drvarnice, nekoč hlevi, skladišča . . .). Vhod in dvorišče povezuje dolga obokana veža. Na njenem desnem koncu vodijo v nadstropje zavite lesene stopnice, ki se končajo na lesenem odprtem ganku, ki okrog in okrog obdaja nadstropje in iz katerega se pride v posamezne prostore. V nadstropju glavne dvoriščne stavbe so stanovanjski prostori lastnika. Ti so razporejeni okoli nepravilno oblikovane manjše veže. Desno se pride v dokaj nizko podolgovato kuhinjo, ki ima okna na notranjo dvoriščno stran, kjer je tudi kuhinjska shramba. Naravnost iz veže se pride v glavni sobi, ki gledata na trg. Sobi imata po tri visoka okna, visok strop in zanimivo starinsko lončeno peč, s katero ogrevajo še danes. Skrajno levo iz veže je še manjša stanovanjska soba z okni na dvoriščno stran. Okoli dvorišča so v stranskih traktih še drugi stanovanjski prostori, ki so jih v preteklih letih dajali v najem, nazadnje pa so v njih živeli lastničini otroci s svojimi družinami. Tako najemniki kot otroci so ta stanovanja obnavljali, prezidavali, posodabljali in jih s tem kar precej spremenili. Največjo spremembo je pomenila izgradnja sanitarij, napeljava vodovoda in elektrike, saj je imela stavba ob nakupu le eno leseno stranišče na spodnjem delu ganka. V glavnem stanovanju je še nekaj ohranjenega pohištva iz prejšnjega stoletja.

V pritličnih prostorih so bile različne obrtne dejavnosti. Podnajemniki Kovačeci so imeli pekarno, Fijavži gostilno, v kateri se je tudi lastnica izučila svojega poklica. Po vojni je imela gospa Berdnik v sodelovanju s kmetijsko zadrugo prodajalno zelenjave. Danes ima v teh prostorih njena hčerka prodajalno čevljev. V manjših prostorih desno od veže pa so bili še drugi podnajemniki, in sicer frizerstvo, urarstvo, fotograf in drugi ter nazadnje športna trgovina.

Hiša ima na podstrešju, ki je služilo kot kašča in senik, ohranjen vitel za spravilo pridelka. Takšni vitli so bili verjetno tudi v drugih hišah, a jih danes ni več.

Na vrtu, ki je bil v nadaljevanju, je nekoč rastla velika lipa. Danes vrta nimajo več, saj so ga s širitvijo ulice močno skrajšali in na njegovem zahodnem delu uredili parkirne prostore.

Hišo so lastniki počasi obnavljali in posodabljali ter ji skušali vrniti imeniten videz, kakršnega je imela nekoč. V celoti pa ni obnovljena, saj so obnove starih hiš dolgotrajne in zelo drage.

Iz opisa hiše je razvidno, da so bile konjiške trške hiše podobne hišam po drugih slovenskih trgih in mestih. Hišni lastniki so bili ali čisti obrtniki ali pa so imeli v posesti še zemljo ter se poleg obrti ukvarjali še s kmetovanjem, kot je razvidno iz opisanega primera.

Hiša na Starem trgu 22
(Opis fasade je v sklopu ostalih fasadnih opisov)

5 OPISI PROČELIJ POSAMEZNIH TRŠKIH HIŠ

STARI TRG 1

Dolga masivna nadstropna stavba stoji v severovzhodnem zaključku trgakot zadnja. Oblikovani sta severna in zahodna fasada. Fasadne ploskve so gladke, prekrite le z ozkim delilnim zidcem. Vogali so poudarjeni s šivanim robom, okenske odprtine v nadstropju imajo široke enostavne umetne obrobe, nad njimi pa so plitvi trikotno oblikovani zaključki. Stavba sodi med najpomembnejše arhitekture v trgu, in sicer zaradi ohranjene florisne zasnove kvalitetnih stavbnih sestavin in mogočne stavbne gmote, ki zaključuje severni del jugovzhodne trške stranice.

STARI TRG 3

Nadstropna stavba stoji v prekinjenem trškem nizu. Zaradi enovite renesančne osnove sodi med pomembnejše stavbe v trgu. Ulična fasada je skoraj brez členitve, deloma novejša in nepomembna. Stavba je bila

prezidana v 19. stoletju. Kasneje se njena prvotna podoba ni bistveno spremenila.

Stari trg 1 - severna stran

Stari trg 3

STARI TRG 5

Visoka dvonadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu in je za celo etažo višja od ostalih. Ulična fasada je bogato členjena in izrazito plastično modelirana. Motiv diamanta se pojavlja v globoki rustiki (grobno klesan kamen) v pritličju ter med dvema delilnima zidcema med pritličjem in drugim nadstropjem. Fasado zaključuje gost konzolni venec. S svojo izrazito fasado v novozgodovinskem stilu konca 19. stoletja (neorenesansa) ter s kvalitetnim stavbnim pohištvom je lep primerek meščanske hiše v trgu.

Stari trg 5 - neorenesančna fasada

Stari trg 7 - secesijska fasada

STARI TRG 9

Masivna nadstropna stavba je v celoti renesančna z ohranjeno tlorisno zasnovo in bistvenimi stavbnimi sestavinami (obe veži in stopnišče). Stavba sodi s svojim v celoti ohranjenim renesančnim jedrom, tlorisno zasnovo ter bogatimi renesančnimi in baročnimi arhitekturnimi elementi med najpomembnejše renesančne arhitekture v trgu. Ulična fasada iz začetka 20. stoletja je zapolnjena s postsecesijskimi fasadnimi prvini, ki izključujejo klasično fasadno členitev in se izražajo v krasitvi fasadnih ploskev z grobim ometom.

STARI TRG 13

Visoka, nadstropna stavba stoji v sklenjenem stavbnem nizu jugovzhodne (JV) trške stranice. Ulična fasada, ki je iz 19. stoletja, je nedotaknjena le še v nadstropju, pritličje predirajo velike, novejšje izložbe. Členitev, ki je skromna, je omejena na plitke aplikacije v obliki okenskih obrob. Stavba je bila zgrajena ali ob koncu 18. ali v začetku 19. stol., kar potrjujejo oboki - "češke kape" z oprogami v pritličju. Stavba sama po sebi nima stilno pomembnih arhitekturnih elementov, pomembna pa je kot vezno trško tkivo in kot del fasadnega niza trga s pečatom 19. stol.

Stari trg 9 - secesijska fasada

Stari trg 13

STARI TRG 15 (NOVI LOKALI)

Velika masivna nadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu stavb jugovzhodne stranice trga. Na dvoriščni strani ima dva vezna trakta. Ulična fasada ima v nadstropju novejšje odprtine in je skoraj brez členitve. Na dvoriščni fasadi glavnega trakta je v nadstropju lep renesančni arkadni hodnik, obokan s križnogrebenastim obokom. Enovita renesančna podoba s kvalitetnimi stavbnimi elementi in bogato krašenimi interierji jo uvršča v najkvalitetnejše trške hiše v Slovenskih Konjicah.

STARI TRG 17

Nadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu JV trške stranice. Ulična fasada je skoraj brez arhitekturne členitve iz začetka 20. stol. Edini poudarek ji daje kamnit portal s sklepnikom na trikotno zalomljeni prekladi. Stavba ima baročno zasnovo, ki je vidna v pritličju, v nadstropju pa je brez pomembnejših arhitekturnih elementov.

Stari trg 15 - prehod iz renesanse v barok

Stari trg 17

STARI TRG 19

Nadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu JV trške stranice. Ulična fasada ima v nadstropju naslikano arhitekturno členitev v obliki pilastrov, ki rastejo iz baz. Okna imajo plitke maltaste obrobe. Stavba je po tipu poznobaročna, za ta čas govore tudi slikani pilastri. Zaradi izrazito negativne adaptacije notranjščine je stavba pomembna le še s svojo maso in za Slov. Konjice edinstveno arhitekturno poznobaročno poslikavo.

Stari trg 19

Stari trg 21

STARI TRG 21

Visoka, nadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu. Ulična fasada ima v nadstropju minimalno členitev, ki se omejuje na ozek delilni zidec, vogalne šivane robove in enostavne okenske obrobe. Pritličje ima novejšje odprtine; kamnit portal je pravokoten, enostaven, z odbijači in sočasnimi kasetiranimi vratnicami. Stavba je v osnovi zgodnjebaročna, na kar kaže pritlični del z obokanimi prostori.

STARI TRG 23

Nadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu JV trške stranice. Ulična fasada je še nedotaknjena, minimalno členjena z ozkim delilnim zidcem. Izložbene odprtine v pritličju imajo široke okvirje, širok kvadraten portal ima okrogle odbijače. Okna v nadstropju imajo ozke profilirane obrobe. Zanimiva je členitev okenskih kril, kjer so v nadsvetlobnem delu prečke na gosto prepletene. Stavba ima zasnovo iz zgodnjega 17. stol.

Stari trg 23

Stari trg 25

STARI TRG 25

Nadstropna stavba stoji v sklenjenem stavbnem nizu. Nedotaknjena ulična fasada je členjena v pritličju z vodoravno plitko rustiko, v nadstropju pa s predalčno členitvijo. Stavbna substanca je iz 16. ali začetka 17. stol. Zaradi starosti, ohranjene substance in pomembnih arhitekturnih sestavin sodi med najpomembnejše trške arhitekture.

Stari trg 27

STARI TRG 29

Velika, nadstropna stavba stoji v sklenjenem stavbnem nizu. Ulična fasada kaže nespremenjeno podobo prve pol. 19. stol. z minimalnim členjenjem. Razvidno je, da je bila vrtna parcela stavbe parkovno urejena, torej gre za pomembnejšo trško stavbo in lastnika.

Stegenšek govori o njej kot o sodnijski Negrovi hiši. Stavba sodi med pomembnejše baročne arhitekture z ohranjeno substanco, osnovnim florisom in nekaterimi stavbnimi elementi.

Stari trg 29

STARI TRG 31

Je vogalna, nadstropna stavba. Ulična fasada je skoraj brez členitve, vendar še nedotaknjena. Pritlična okna imajo enostavne maltaste obrobe, delilni zidec je širok maltast pas, okna v nadstropju imajo poleg profiliranih obrob še police. Ob pravokotnem kamnitem portalu s sočasnimi kasetiranimi vratnicami je vgrajena spominska plošča narodnemu heroju Dušanu Jerebu. Stavba je iz poznega 16. stol. ali iz zgodnjega 17. stoletja, o čemer govorijo ohranjeni erker in oboki v tem delu stavbe. Stavba je danes pomembna predvsem zaradi ohranjenega, za pozno 16. stol. značilnega arhitekturnega elementa-erkerja, ki je v štajerskem prostoru redek.

*Stari trg 31 - renesančna fasada s
poznogotskim erkerjem*

Stari trg 33

STARI TRG 33

Nadstropna vogalna stavba ima vhodno fasado; v osnovi je poznobaročna. Stavba ima s svojo izrazito maso veliko prostorsko vrednost.

STARI TRG 35

Nadstropna stavba stoji v sklenjenem stavbnem nizu. Ulična fasada je plastično izoblikovana. Pritlični del ima plitko horizontalno rustiko ter izložbene predrtine z okvirji. Okna v nadstropju zapolnjujejo s svojo okrasno plastiko celotno višino. Stavba je v osnovi iz konca 18. stol. V drugi polovici 19. stol. je dobila ulično fasado, stopniščni stolp ter vezni trakt.

Stari trg 35

Stari trg 37 - neorenesančna fasada

STARI TRG 37

Visoka, nadstropna stavba stoji v sklenjenem stavbnem nizu, ki ga s svojo višino preglašča. Ulična fasada je bogato členjena in celovito ohranjena.

Stavba z enakim florisnim gabaritom je stala na tem mestu že l. 1825, vendar je današnja celovita podoba iz konca 19. stol. Kot taka sodi s svojo kvalitetno in izredno zunanjščino ter nespremenjeno in ohranjeno notranjščino, z lepo sočasno opremo med najpomembnejše arhitekture v Slov. Konjicah.

STARI TRG 39

Izrazito dolga nadstropna stavba stoji v prekinjenem tržnem nizu. Stavba je v osnovi renesančna. Na fasadi so renesančne okenske police. Na zahodni fasadi je v belem okvirju freska svetega Florjana. Freska je bila večkrat popravljena, vendar bi lahko sodila v čas po požaru okoli leta 1600. Ulična fasada je nepoškodovana, okrašena z minimalno členitvijo. Današnjo zunanjo podobo je dobila v prvi polovici 19. stoletja. Vhodni portal z letnico 1833 kaže vse značilnosti tega obdobja. Podboje krasita motiva luske in cofa, okna imajo ozke paličasto profilirane obrobe ter močno izstopajoče police. Stavba sodi med najkvalitetnejšo trško arhitekturo z renesančno florisno zasnovo in pomembnimi arhitekturnimi elementi.

Stari trg 39 - renesančna fasada s fresko svetega Florjana

Stari trg 41

STARI TRG 41

Velika nadstropna vogalna stavba je bila zgrajena v 20. stoletju (1924). Zunanost se kaže v nejasnem secesijskem slogu. Stavba ima pomembno prostorsko vlogo, saj s florisno obliko črke L zapira in zaključuje strnjeno jugovzhodno trško stranico.

STARI TRG 2

Velika masivna enonadstropna stavba stoji samostojno kot zadnja v nizu stavb severozahodne trške stranice, tik nad reko Dravinjo. Stavba je v osnovi iz 17. stoletja z ohranjeno pritlično etažo. V baroku je dobila sedanjo obliko in zunanjo podobo s fresko svetega Florjana na vhodni fasadi in arkadnim hodnikom na dvoriščni strani. Med pomembne trške arhitekture sodi zaradi renesančne sestave arhitekturnih elementov in ohranjene notranjosti s kvalitetnim stenskim opažem. Vogale poudarjajo v nadstropju baročno šivani robovi, okna imajo podokenske table. Vhodna fasada ima litoželezen beton.

Stari trg 2 - baročna fasada

Stari trg 6 - renesančna fasada

STARI TRG 10

Nadstropna stavba stoji v začetku sklenjenega niza severozahodne strani ulice (nekoč Mariborske). Ulična fasada je nepomembna, členjena le z enostavnimi širokim delilnim zidom ter enostavnimi novejšimi okenskimi obrobami. Pritlične odprtine so vse novejše. Stavba nima večje arhitekturne vrednosti.

Stari trg 8-10

Vogal Celjske ceste in Starega trga

STARI TRG 12

Visoka stavba stoji na vogalu med Starim trgom in Celjsko cesto. Zaradi izpostavljene lege ima enovito oblikovano vhodno, stransko ter delno tudi dvoriščno fasado. V pritličju je globoka rustika ter pravokoten portal, v nadstropju pa okenske obrobe s podokenskimimi tablami z bidermajersko ornamentiko. Ta poteka tudi v frizu pod strešnim zidcem. Gre za tipično zgradbo 19. stoletja z značilno fasadno členitvijo, s težnjo po ambicioznem krašenju.

Stari trg 12

Bidermajerska ornamentika

STARI TRG 14

Nadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu severozahodne (SZ) trške stranice. Ulična fasada, ki je še nedotaknjena, kaže izrazito skromno členitev, brez delilnega zidca, le z obrobami okoli odprtin. V nadstropju je dvojno okno z ravnim čelom in podokenskima tablama. Stavba z enotno zunanjo podobo nima ohranjenih starejših, pomembnih arhitekturnih sestavin in ima svojo vlogo v trgu predvsem kot del trškega tkiva.

STARI TRG 16

V sklenjenem nizu SZ trške stranice, pozidana, nadstropna stavba ima starejšo zasnovo. Na starih fotografijah iz konca prejšnjega stoletja je še pritlična, kasneje pa so jo nadzidali.

Stari trg 16

STARI TRG 18

Pritlična hiša stoji v sklenjenem nizu SZ trške stranice. Ulična fasada ima na vogalih rustična pasova, drugače pa je povsem brez členitve. Od prvotne podobe je ostal le enostaven pravokoten kamnit portal s sočasnimi kasetiranimi vratnicami. Okenške odprtine so novejše.

Stari trg 18

Stari trg 20

STARI TRG 20

Pritlična stavba stoji v sklenjenem stavbnem nizu SZ trške stranice. Ulična fasada je neenotna in brez členitve. Stavba ima starejšo zasnovo.

STARI TRG 22

Visoka, nadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu. Ulična fasada vsebuje neorenesančne elemente druge prve polovice 19. stol. V pritličju so ohranjene vratnice, ki imajo bogate, z renesančno motiviko rezljane, aplikacije. V srednji osi je v nadstropju slikarija sv. Družine iz l. 1893. Vsi vidni stavbni elementi govore za enovito poznobaročno stavbno zasnovo.

STARI TRG 24

Velika, nadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu SZ trške stranice. Ulična fasada je bogato členjena. Pritlični del členi globoka horizontalna rustika, ki jo predirajo visoka, segmentno sklenjena izložbena okna in v srednji osi širok kamen, segmentno sklenjen portal z odbijačema. Okna so bogato poudarjena s kaneliranimi pilastri, ki nosijo ravna, profilirana čela. Vidna stavbna substanca in ohranjene sestavine v glavnem traktu so zgodnje renesančne. Ohranjena prvotna zasnova, renesančni in baročni arhitekturni

elementi ter kvalitetna preobleka 19. stol. dajejo stavbi kulturno-zgodovinsko vrednost.

Stari trg 24 - neorenesančna fasada

Stari trg 26

STARI TRG 26

Nadstropna stavba stoji v sklenjenem stavbnem nizu. Skromno členjena ulična fasada je po tretji osi zalomljena. Izložbena okna so novejša. Okna v nadstropju imajo ozke obrobe in podokenske table s pravokotnimi polji. Stavbna osnova je iz 17. stol.

STARI TRG 28

Izrazito dolga, nadstropna stavba stoji v sklenjenem stavbnem nizu. Ulična fasada je neenovita, minimalno členjena. Stavbi daje poleg renesančne zasnove izrazito vrednost izredna ohranjenost nekaterih celovitih interierjev.

STARI TRG 32

Visoka, nadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu. Ulična fasada je skromno členjena in v sedanji obliki nima večje vrednosti, čeravno je enovito obdelana. Stavba ima verjetno starejšo zasnovo, vendar je ostala brez vidnih starejših arhitekturnih sestavin. Kot taka je anonimno trško tkivo.

STARI TRG 34

Nadstropna stavba stoji v sklenjenem nizu severozahodne trške stranice. Ulična fasada je originalna, izvedena z minimalno horizontalno členitvijo. Okna imajo enostavne maltaste obrobe. Vhod ima pravokoten lesen portal

Stari trg 32

Stari trg 34

ter kasetirane vratnice. Način obokanja vhodne veže postavlja nastanek stavbe v 17. stol., vsi ostali oboki so nekaj mlajši, baročni, zato je verjetno, da je bila glede na tip obokov temeljito prezidana po požaru leta 1765.

STARI TRG 36

Velika, vogalna, nadstropna stavba je bila zgrajena v secesijskem stilu v začetku 20. stol. (V vežnem tlaku je letnica 1904). Fasadne ploskve krasi tipična secesijska obdelava. Stavba je kvaliteten predstavnik secesije pri nas, ki se izraža tako v arhitekturi kot v vseh pripadajočih detajlih in opremi. Ohranila je tudi svojo prvotno javno funkcijo; nekdanja trška hranilnica je danes Agencija za plačilni promet.

Stari trg 36 - secesijska fasada

Stari trg 36 - južna stran

6 POVZETEK

V urbanističnem pogledu je za konjiški trg značilna dolga obcestna pozidava, s sprva prekinjenim nizom. Zaradi obrambne funkcije je imel trg obliko lijaka z ožjim severnim in južnim delom ter širšim osrednjim. Pred vhodom je bil verjetno dvizni most ali pa je bil utrjen z jarkom in lesenim plotom. Posebna utrdba pa je bilo župnišče z obrambnim zidom in jarkom.

Današnjo podobo je trg dobil pretežno v 18. in 19. stoletju s strnjeno gradnjo na obeh straneh trga, ko so zapolnili vmesni prostor med posameznimi hišami in so slemena streh obrnili v smeri trga, med posameznimi hišami pa zgradili požarne zidove, ki so še danes vidni. Starejše hiše so stale posamično in so bile obrnjene pravokotno na trg, tako da so nanj gledale s svojimi stranskimi fasadami. Prvotne srednjeveške stavbe se zaradi številnih požarov in prezidav niso ohranile, razen morda florisnih osnov. Nekatere imajo starejšo gotsko osnovo, vendar so bile kasneje večkrat prezidane in obnovljene, tako da je danes njihov videz mlajši. Večina hiš je dobila nadstropje. Pritlične so ostale le nekatere. Zadnje večje spremembe in dopolnitve je trg doživel na prelomu stoletja, v obdobju secesije, katere stavbe (Stari trg 36, 17, 24) so najlepši primerki.

Današnji videz so trška pročelja dobila v 90. letih, po osamosvojitvi Slovenije, ko so se v sklopu ureditve kraja s pomočjo Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine lotili tudi obnove Starega trga. Hiše so bile obnovljene v slogu, ki je prevladoval oziroma je bil finančno izvedljiv. Z obnovitvijo je trg postal eden najlepših slovenskih trgov. Njegove lepote se domačini premalo zavedamo, turisti, ki jih je zadnje čase vse več, saj Konjice postajajo izletniško mesto, pa ga občudujejo.

6.1 DODATEK

RAZLAGA STROKOVNIH IZRAZOV, UPORABLJENIH V OPISU TRŠKIH FASAD⁷

- * ADAPTACIJA - prenovitev, obnovitev
- * APLIKACIJA - nalepljen okrask
- * ARKADA - lok med dvema stebroma
- * BAZA - podstavek
- * CELOVITO - vsi sestavni deli, združeni v skladno celoto
- * ERKER - renesančna konzola - podstavek, pomol
- * FRIZ - vodoraven, plastično, slikarsko okrašen pas, ki zaključuje ali poživlja predvsem stene

- * GABARIT - višina stavbe glede na okolico
- * INTAKTEN - nedotaknjen
- * INTERIER - notranjost stavb
- * KANELIRAN - izžlebljen detajl
- * KANELURA - podolžni žleb, navadno na antičnem stebri
- * KAPITEL - zgornji zaključni del stebra
- * KASETIRANA VRATNICA - vložena vratna krila
- * KOMPONENTE - sestavine
- * KONCEPT - osnutek
- * KONTINUITETA - nepretrganost, neprekinjenost, povezanost
- * KONZOLA - iz zidu izstopajoč nosilni kamen za balkone, podpornike, tramove, plastike
- * MALTASTE OBROBE - ometane obrobe
- * ORNAMENTIKA - celota likovnih elementov, namenjenih lepšavi, okras
- * PERIFERNI DEL - obrobni del
- * PILASTER - iz stene nekoliko izstopajoč pas v obliki stebra, z bazo in kapitelom
- * PORTAL - umetniško poudarjen vhod v stavbo
- * POŽARNI ZID - zid med dvema strnjjenima hišama, ki naj bi preprečil širjenje požara v trgih in mestih (požarni predpis)
- * PREKLADA - podolgovat, navadno nosilni gradbeni element nad kako odprtino, na koncih položen na zid
- * PRISTAVA - hiša, manjši grad z gospodarskimi poslopji in zemljiščem, pripadajoča zlasti graščinam
- * PROČELJE - fasada, prednja stran
- * PROFIL - izstopajoči ali ugreznjeni del stavbnega člena, viden v prerezu ali tlorisu
- * RUSTIKA - zid iz grobo obdelanih kamnitih kvadrov
- * SIDILA - kamnita klop, običajno v erkerju
- * SKLEPNIK - središčni kamen, v katerem se stikajo rebra gotskih obokov
- * SOSVODNICE - trikotne vdolbine v spodnjem delu oboka
- * SUBSTANCA - sestavina
- * TRAKT - krilo, del stavbe
- * ZATREP - stranska fasada

7 LITERATURA IN VIRI

7.1 LITERATURA

1. Bračič Vladimir. DRAVINJSKE GORICE, Založba Obzorja Maribor 1985, str. 176-182.
2. Curk Jože, TRGI IN MESTA NA SLOVENSKEM ŠTAJERSKEM, Založba Obzorja Maribor 1991, str. 1-90.
3. Koch Wilfried, UMETNOST STAVBARSTVA, Založba MK Ljubljana, 1999.
4. Koropec Jože, KONJIŠKO, Slovenske Konjice 1996, str. 98-164.
5. SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA:
6. SLOVAR TUJK.
7. Stegenšek Avgust, KONJIŠKA DEKANIJA, Maribor 1909.

7.2 VIRI

1. Aškerc Anka, NAČRT PRENOVE STAREGA TRŠKEGA JEDRA SLOVENSKIH KONJIC, Zavod za spomeniško varstvo Celje 1984
2. Berdnik - družina.
3. Dunja Gorišek, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Celje

OPOMBE

- 1 A.Stegenšek, Konjiška dekanija, Maribor 1909
- 2 J.Koropec, Konjiško, Slov.Konjice 1996, str. 98 - 164
- 3 Jože Curk, Trgi in mesta na Slovenskem Štajerskem, ZO Maribor 1991, str. 88 - 90
- 4 J.Koropec, Konjiško, Slov.Konjice 1996, str. 98 - 164
- 5 Vladimir Bračič, Dravinjske gorice, Založba Obzorja Maribor, 1985, str. 176 - 182.
- 6 Anka Aškerc, Načrt prenove starega trškega jedra Slovenskih Konjic, Zavod za spomeniško varstvo Celje, 1984.
- 7 Slovar slovenskega knjižnega jezika
Slovar tujk
Razlaga ge. Dunje Gorišek

Vinko Zdovc

TOVARNA USNJA V KONJICAH

Slov. Konjice - "KONUS"

Že v 18., posebno pa v 19. stoletju, je bila v Konjicah dobro razvita usnjarska obrt. Ob Dravinji, na zgornji in spodnji strani deželne ceste Maribor - Celje, sedaj je to Stari trg, sta bili postavljeni dve usnjarni. Na zahodni strani ceste so bili obrtniki Ivan Štancer (1817 - 1895), Martin Bauman (1834 - 1876) in Ivan Bauman (1874 - 1930), na vzhodni strani ceste, kjer stoji Konus, pa so delali Pressingerji. Z njihovega nagrobnika preberemo, da so tu živeli in delali usnjarski mojstri Jurij Brezinger (1805 - 1851), Franc Pressinger (1816 - 1881) in Viljem Pressinger (1843 - 1894).

A. Struna v svojem delu "Vodni pogoni na Slovenskem" piše, da je bila v Konjicah "kot obrt najznamenitejša velika usnjarija, ki je bila od leta 1750 v lasti rodbine Pressinger".

Ob Dravinji, kjer stoji sedanja tovarna, naj bi stala že pred več kot 200 leti usnjarska manufaktura - oblika proizvodnje pred razvojem strojne industrije.

Nagrobnik družine Brezinger

Lovrenc Laurich

TOVARNA USNJA LAURICH V KONJICAH (1894 - 1945)

Lovrenc Lavrič se je rodil 24. septembra 1865 v usnjarski družini v Šentvidu pri Stični na Dolenjskem. Doma se je izučil za usnjarskega pomočnika, kmalu pa je odšel v Maribor, kjer se je zaposlil pri usnjaru Freudu. V mestu ob Dravi se je seznanil in kmalu poročil s hčerko premožnega Nemca Ano Zinthauer (12. 5. 1862 - 1. 11. 1921). Priženjena dota - po nekaterih podatkih 40 000, po drugih 80 000 goldinarjev - mu je omogočila odkup zadolžene usnjarne Pressinger, ki se je prvič omenjala že leta 1750. Ko je Lavrič prevzel usnjarno, je ta obsegala le eno večjo in štiri manjše zidane stavbe ob Dravinji. Strojljne

jame so bile kar na prostem in niso bile pokrite.

V letu 1894 je Lovrenc Lavrič zaposlil že 36 delavcev, deset jih je odšlo, tako da je imel ob koncu leta zaposlenih 26 delavcev. V matično knjigo je bil dne 6. februarja 1894 prvi vpisan Valentin Trogar, sledili pa so mu Anton Jelenc, Alojz Lavrič, Ivan Ločičnik, Anton Lavrič idr. Vsa dela so opravljali ročno.

Ani in Lovrencu so se rodili štirje otroci: Ana, Erna, Margareta in Alfred. Hčerke so se poročile, sin Alfred pa je ostal samski. Najstarejša hčerka se je poročila s Švicarjem Fritzem Wagnerjem, ki je postal prokurist (obratovodja) Lavričeve usnjarne. Družina Wagner je živela v veliki razkošni hiši na Starem trgu številka 1 ob tovarni. Erna se je poročila s Sutterjem, mesarjem in gostilničarjem v Konjicah, Margareta z drugim Wagnerjem. Za časa Avstroogrške so njihov priimek pisali Lauritsch, po letu 1918 so bili nekaj časa Lavriči, potem so se preimenovali v Lauriche (izg. Lavrih).

Konjiška usnjarna je bilo družinsko podjetje. Lovrenc je vodil obrat, žena Ana pa je sprva sama vodila knjigovodstvo in blagajno. Ob plačilnih dnevih, ti so bili enkrat na teden, je Ana prišla v obrat in delavcem izplačala zaslužek. Ko se je tovarna povečala, so najeli za pisarniško delo uslužbenca, svak Fritz Wagner pa je postal obratovodja. V dvajsetih letih tega stoletja so usnjarji delali od 7. ure zjutraj do 17. ure popoldne, vmes pa so imeli eno uro prosto. Šele v štiridesetih letih so prešli na osemurni delavnik.

Lovrenc Lavrič je imel leta 1900 v podjetju zaposlenih 47 delavcev. Kupil je tudi prve stroje: cepilni stroj na ročni pogon, manjši strojljni sod in mlin za čreslo. Te naprave je poganjalo vodno kolo ob Mlinščici, ki je tekla skozi tovarno.

Družina Laurich in sorodniki

Ob koncu leta 1905 je v tovarni delalo že 53 delavcev. V ta čas sodi tudi nabava prvega bencinskega motorja za pogon strojev. V prvih desetih letih 20. stoletja je torej Lovrenc postavljala temelje za prvi industrijski obrat v Dravinjski dolini.

Leta 1910 so bile postavljene štiri peči za sušenje usnja. Kurili so jih predvsem z izluženim in posušenim čreslom. Po letu 1910 so nakupili tri bencinske motorje, saj elektrike v Konjicah še ni bilo. Pred prvo svetovno vojno je Lavrič odkupil več bližnjih parcel in raznih stavb, ki jih je potreboval za širitev usnjarne.

Leta 1914 so pričeli graditi kotlovnico, kupili so prvo parno lokomobilo s 160 KS in postavili 50 m visok zidan dimnik. Zidali so ga tako, da so zidake dvigali s pomočjo konja, ki je hodil v krogu po gradbišču. V tistem času je bil postavljen prvi mezdilni stroj. Predelovali so kipse (suhe kože iz prekomorskih dežel), kravine in teletine.

Do leta 1918 je število zaposlenih naraščalo počasi, saj je bilo ob koncu tega leta zaposlenih le približno 70 delavcev. Vsa ta leta je število zaposlenih močno nihalo in se spreminjalo. Pravih mezdnih delavcev še ni bilo. Zaposleni kmetje, bajtarji in viničarji so bili močno odvisni od zemlje in letnih časov. Med prvo svetovno vojno si je podjetje pomagalo z večjo skupino ruskih ujetnikov, ki so bili cenena delovna sila. Da bi se razločevali od domačinov, so morali nositi na hrbtu prišit svetel dolg širok trak.

Lovrenc je bil zelo podjeten človek, pa tudi daljnoviden gospodarstvenik. Med prvo svetovno vojno je namreč resno pripravljala graditev lastne električne centrale za potrebe svoje tovarne, Oplotnice in Konjic. Stala naj bi na potoku Oplotnica. Do uresničitve pripravljenih načrtov ni prišlo, verjetno zaradi razpada avstroogrske monarhije leta 1918. V tovarni je bilo leta 1920 zaposlenih 140 delavcev.

Leto 1921 je bilo za družino Lavrič zelo pomembno. Tega leta je umrla Ana Lavrič, stara 59 let. Lahko domnevamo, da je Lovrenc takrat prepustil vodenje tovarne sinu Alfredu. Lovrenc je bil star 56 let in goden za pokoj, sin Alfred pa 25, kar so bila leta za prevzem krmila v tovarni. Za takšno odločitev govorijo tudi dejanja, ki so jih Lavriči speljali tega in naslednjega leta.

Alfred Lavrič, ki je bil rojen 28. februarja 1895 v Konjicah, se je z leti razvil v pravega podjetnika, ki je bil lahko očetu v ponos. Leta 1921 so Lavriči - domnevamo lahko, da je to že bil Alfred - elektrificirali tovarno z istosmernim tokom. V ta namen so postavili drugo lokomobilo in montirali generator za istosmerni tok. V pismu, naslovljenem na Okrajno glavarstvo v Konjicah z dne 26. januarja 1921, piše: "Mlinski potok potrebuje usnjarna ponoči 12 ur ter vodne sile 8 KS, da se žene električni stroj za razsvetljavo stanovanja in za brezplačno razsvetljavo orožniške postaje". Orožniška postaja je stala med prvotnim glavnim vhodom v tovarno in deželno cesto Celje - Maribor, tik

Lovrenc in Alfred Laurich z uslužbenci in delavci okoli leta 1920

ob Dravinji. S ceste oziroma konjiškega trga je vodila javna pot v usnjarno, ki še ni bila ograjena.

Laurichova družina je živela v - za takratne razmere - razkošni hiši na Starem trgu številka 2 ob Dravinji na nasprotni strani ceste Celje - Maribor. Zgradba je enonadstropna in meri 338 m² zazidane površine. V pritličju so imeli pomožne prostore in stanovanja za služinčad, lastniki pa so živeli v nadstropju. Njihovo stanovanje je imelo sedem sob, salon, kopalnico in dve stranišči. Zanimivo je, da hiša ni imela kuhinje. Ta je bila v sosednjem poslopju. Poleg stanovanjske hiše so imeli na Starem trgu številka 4 trgovino z usnjem in čevljarскими potrebščinami, tik ob Dravinji pa so imeli garažo in prizidek za mostno tehtnico. Ob hiši in garaži so imeli velik vrt z bazenom in vrtno hišico.

Leta 1921 je Alfred Laurich dal na sedanji Delavski cesti zgraditi večstanovanjsko zgradbo za njegove delavce; starejši Konjičani jo poznamo pod imenom "puršnhaus" (nemško Burschenhaus). V njej so dobili stanovanja Laurichovi mojstri in preddelavci. V zgradbi je bilo osem stanovanj s skupno površino 291 m².

Leta 1923 so postavili v tovarni prvi parni kotel z 200 m² kurilne površine in dogradili oddelek za izdelovanje kromovega usnja (strojenje s kromovimi solmi). Do takrat so namreč izdelovali le vegetabilno strojeno usnje (strojenje z rastlinskimi izvlečki). Pri izdelavi kromovega usnja so imeli sprva velike težave, ker je vsaka tovarna skrbno varovala recepte za izdelavo tega usnja.

Leta 1925 je Alfred naročil pri gradbeniku Ludviku Wondraku z Dunaja cenitev vseh tovarniških nepremičnin. Potreboval jo je zaradi zavarovanja proti požaru. Tega leta je bilo v tovarni 39 različnih objektov, od tega 24 zidanih, 12 lesenih in 3 delno zidani ali leseni. Od zidanih je bila najstarejša zgradba iz leta 1869; v njej so imeli izdelovalnico usnja (Zurichterei). Stavba je bila, razen 50 m dimnika in 16 m visokega objekta za dvigalo, najvišja stavba v tovarni, saj je merila v višino 13 m in imela dve nadstropji. Sosednja stavba, zgrajena leta 1870, je bila enonadstropna; v njej so bile pisarne in skladišče

Laurichova družinska hiša

"Burschenhaus"

izdelanega usnja. Enonadstropni so bili še glavni obratni prostori usnjarne, vsi ostali objekti pa so bili pritlični. V usnjarni so bili v pritličju mokri oddelki lužnice, kromove in vegetabilne strojilnice s številnimi jamami za luženje in strojenje kož, v nadstropju so bile sušilnice in izdelovalnice usnja. Cenitev premoženja je bila opravljena po takratnih gradbenih cenah:

urna mezda zidarjev	5 - 8 din
100 zidakov	52 din
100 kg cementa	63 din
100 strešnikov	81 din
1 vagon (10 ton) apna	4.000 din
1 m ³ rezanega gradbenega lesa	900 din
100 kg železnih traverz	640 din
1 m ² vstavljenega stekla	75 din

Pogled na tovarno okoli 1925

Nepremičnine Laurichove tovarne usnja so bile na dan 1. julija 1925 ocenjene na:

osnovno vrednost	7,576,179 din
odpisano vrednost	1,283,244 din
sedanjost vrednost	6,292,935 din.

Dosedanje navedbe se nanašajo izključno na tovarno, Laurichovo imetje pa so sestavljala še zemljišča, stanovanjske hiše, trgovina, garaža, mostna tehtnica, bazen z vrtno uto, lovsko kočica itd.

S kupno pogodbo z dne 4. maja 1927 je Alfred Laurich postal lastnik posestva in vile na Prevratu, poznane pod imenom "Baronvaj". Prodajalec je bil Ladislav baron Vay; vrednost sklenjene pogodbe je znašala 250.000 dinarjev. Kompleks so sestavljali vila, dve manjši hiši za služinčad in gospodarsko poslopje. V vili so bila štiri stanovanja s skupno stanovanjsko površino 420 m². Ob dvorcu je bil lep park z izbranimi drevesi. Vse skupaj je bilo obdano z ograjo. Osrednja stavba na Liptovski številka 11 še stoji, druge pa so zaradi gradnje Usnjarske ceste okrog leta 1975 podrti. V "Baronvaju" so stanovali Laurichovi ožji sodelavci in uslužbenci, med drugimi obratovodja Tatscher.

Leta 1928 je Laurich severovzhodno od tovarne (Usnjarska cesta) zgradil betonski most čez Dravinjo. S postavitvijo mostu mu je uspelo ukiniti javno cesto, ki je bila do takrat speljana skozi tovarno in je povezovala Breg in Novo vas s Konjicami. Po novem mostu pa je Laurich nameraval speljati tudi industrijski tir ozkotirne železnice od bližnje postaje na Prevratu do tovarne. V skladišču je imel že ves potreben material, toda do gradnje ni prišlo.

Od leta 1894 so Laurichi izdelovali različne vrste usnja, leta 1929 pa so pridobili štiri nove obrtne liste: za trgovino z lesom, za izdelavo degrasa (pomožnega sredstva v usnjarstvu), javno tehtanje blaga in trgovino z mešanim blagom. Dne 12. februarja 1931 je podjetje pridobilo koncesijo za izdelovanje strojev in usnjarskega orodja. Usnjarske sode je za Lauricha

najprej izdeloval konjiški sodar Rudolf. Sprla sta se, menda zaradi družinskih zadev, in Alfred je prekinil pogodbo. Laurich je moral zaprositi za koncesijo in od tedaj je sode za potrebe tovarne izdeloval mizar in sodar Ignac Vaupot.

Lovrenc in sin Alfred

V Gradcu je 20. oktobra 1931 umrl ustanovitelj konjiške tovarne usnja Lovrenc Laurich. Po ženini smrti se je namreč preselil v sosednjo Avstrijo; v Konjice je prihajal le na obiske. Vzrok za preselitev v Gradec so bili spori med očetom in sinom. Kadar je Alfred predvideval, da se bo Lovrenc pripeljal domov, navadno ob koncu tedna, je odšel za dva ali tri dni na lov na Pohorje, da se ne bi srečala.

Lovrenc Laurich je pokopan poleg žene Ane v družinski grobnici na pokopališču pri sv. Ani v Konjicah. V grobnico so mu postavili posebno svetilko, ki je menda nekaj let gorela brez dodajanja goriva.

Laurichi in njihovi sorodniki v Konjicah so bili ponemčeni Slovenci. Njihov občevalni jezik je bila nemščina, obvladali pa so tudi slovenščino. V tovarni so vse knjigovodstvo vodili v nemškem jeziku. Izjema so bile carinske in monopolne zadeve; te so morali voditi v slovenskem jeziku. Za časa kraljevine Jugoslavije so v tovarni pomembne dopise in pogodbe prevedli v nemščino

zaradi obratovodje Wagnerja, ki ni znal slovenščine.

Gospodarska kriza v tridesetih letih je tovarno sicer nekoliko zavrla, vendar je Laurich nenehno iskal nove izdelke, ki so mu pomagali, da je krizo lahko vzdržal. Leta 1932 je tovarna pričela izdelovati pogonsko jermenje in pikerje (dele za tekstilno industrijo), še istega leta je ustanovil tovarno čevljev ALFA, katero je upravljala delniška družba.

ALFA, industrija čevljev d.z.o.z. Slovenske Konjice, je bila vpisana v trgovski register 13. januarja 1932; lastniki so bili družabniki:

Alred Laurich, tovarnar, s 150.000 din začetne vloge,

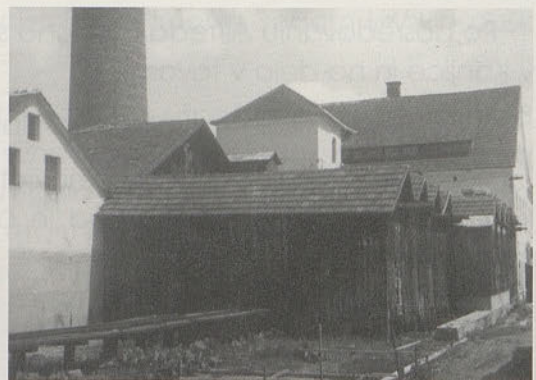
Nikolaus Tatscher, trgovec, s 150.000 din začetne vloge,

Fritz Wagner, prokurist, s 75.000 din začetne vloge.

Poslovodja je bil Tatscher. Obrat ALFA je stal v bližini Laurichove stanovanjske stavbe na sedanji konjiški tržnici. Čevljarna je delovala le osem let, saj je bila njena likvidacija zaključena že 27. junija 1940.

ALFA

Tovarna okoli leta 1930

Po letu 1934 so za tovarno nastopili boljši časi. Posamezne obrate so modernizirali in pričeli izdelovati jermenske krupone in specialno kromovo usnje za športne čevlje, znano pod trgovskim imenom "waterproof". Zaposlenih je bilo okoli 200. Delavci so zaslužili 2-3 dinarje, delavke pa 1,5 - 2 dinarja na uro.

Leta 1937 je prišlo do sklenitve prve kolektivne pogodbe med Alfredom Laurichom in delavci, vendar do podpisa ni prišlo zlahka. Del tovarniških delavcev se je 3. maja 1937 zbral v katoliškem domu in ustanovil podružnico Zveze združenih delavcev. Laurich je še isti dan zvedel za sestanek in po osmih dneh odpustil 38 delavcev; 17 jih je takoj izplačal. Delavci so v protest 11. maja pričeli stavkati. Stavkajoči delavci so zjutraj obkolili tovarno, vendar so bili prepozni, kajti delavci, zvesti Laurichu, so že pričeli delati. Stavkajoči so organizirali prehrano v gostilni Založnik, delavce pa je s pijačo in hrano oskrboval Laurich. Stavkajoči niso pustili nikogar v tovarno niti iz tovarne. Ko

so vozniki pripeljali premog, so se stavekajoči ulegli pred vozove in preprečili dostavo. Naslednje dni je prišlo do nekaj sestankov med zastopniki delavcev in tovarnarjem, tako da je tovarna 24. maja 1937 pričela zopet normalno poslovati. Poznavalci takratnih konjiških razmer so menili, da je bil vzrok za stavko spor med Laurichom in konjiškim arhidiakonom Francem Tovornikom.

Na odpust 38 delavcev in na stavko je odgovorila tudi banska uprava z izgonom tujih uradnikov in uslužbencev iz tovarne. Sedem jih je moralo v treh urah v spremstvu orožnikov oditi iz Konjic čez mejo. Izgnani so bili:

Fridrik Wagner, švicarski Nmec, solastnik in ravnatelj tovarne in Laurichov svak,

Alfred Hoezl, avstrijski državlján, tovarniški kemik,

Karel Peindl, avstrijski državlján, tovarniški uradnik,

Alois Liebisch, češki Nmec, mojster v pikeriji,

Anton Synek, avstrijski državlján, predelavec,

Magdalena Synek, avstrijska državljanka, predelavka in

Nikolaus Tatscher, avstrijski državlján, poslovodja tovarne ALFA.

Po posredovanju Alfreda Lauricha so se vsi izgnani še v istem mesecu vrnili v Konjice in na delo v tovarno.

O stavki je v svojih spominih arhidiakon Franc Tovornik napisal:

„Delavska stavka v Laurichovi tovarni usnja v Konjicah je izbruhnila koncem maja 1937. Povzročena je bila po brezsrčnem ravnanju z delavci

Leta 1940 so bili v tovarni zaposleni: Kralj, Pekovšek, Strelc, Kotnik, Keblič, Čaš, Mlakar, Flis, Hötzl, Kohne in Kukovič

od strani gospodarja samega in vodstvenega osebja. Saj se je zgodilo, da je Alfred Laurich (oče Slovenec iz Št. Vida pri Stični !) vrgel delavca v kad z usnjem in gnojno brozgo, uradništvo (sami Nemci in nekateri tudi protestanti ali odpadniki) so delavce psovali z "Windischer Hund", "Windisches Schwein", psovki in kletev čez nje nič koliko. Iskali so zavetje v novi strokovni organizaciji ZZD, ki se je ustanovila, ko je podjetnik to opazil, jih je naenkrat več odpustil. Da jih zaščitijo, stopijo drugi delavci v stavko. Burni so bili nekateri dogodki med časom stavke, dobivala je ista vedno bolj narodni značaj. Enajst tujih državljanov je bilo od banske uprave izgnanih iz države, pa so se v kratkem zopet vrnili, ker je pretil mednarodni spor z avtoriteto njih, vršila so se pogajanja (ponovno) med podjetnikom in delavci. Delavci so imeli trenutne uspehe vsaj delno, a je podjetje znalo počasi vse spraviti iz tovarne in njihovo organizacijo ubiti. Tako je tukaj in tako je navadno povsod tuj kapital ubijal slovenskega človeka."

Alfred Laurich je bil kronični srčni bolnik in se ni nikoli poročil. Bil je strasten lovec. Med obema vojnama je na Pohorju, na območju Hudinje, Skomarja in Resnika najel lovski revir, ki je meril skoraj 3 tisoč hektarov zemljišča. Za lovske potrebe je zgradil na Hudinji lovsko kočo. Imel je sedem lovskih pušk in dva osebna avtomobila.

Na področju investicij v tovarno so bila najbolj uspešna zadnja leta pred začetkom druge svetovne vojne. Od vzhoda proti zahodu so postopoma gradili enonadstropno zgradbo, jašek dvigala s stopniščem in razgledni stolp ter dvonadstropno zgradbo usnjarne. Leta 1941 so imeli 4 sode za kromovo strojenje ter 135 jam in 6 sodov za vegetabilno strojenje. Za gradbena dela je bilo v tovarni zaposlenih več delavcev, ki jih je vodil gradbeni tehnik Franc Gologranc iz Konjic.

Razstava pikerjev leta 1939

Razstava izdelkov leta 1941

Med drugo svetovno vojno je tovarna delala s polno zmogljivostjo, predvsem za vojaške potrebe. Leta 1942 je Laurich pridobil pomembno licenco za proizvodnjo umetnega usnja. Postopek je potekal na enem mlinu in eni stiskalnici, ostala dela so opravljali ročno.

V kraljevini Jugoslaviji sta bila v tovarni zaposlena dva Alfredova bratranca: Karel Laurich in Toni Laurich. Karel je bil trgovec in neke vrste manager. Z nekega potovanja po Bolgariji je prinesel idejo in načrte za nov proizvod "piker" za tekstilno industrijo, ki ga pri nas še niso poznali. Toni Laurich je bil v tovarni zaposlen kot uslužbenec.

Tovarna usnja je bila do 6. aprila 1944 včlanjena v Zvezo industrialcev Dravske banovine s pretežno nemškim kapitalom, vendar ni podatkov o tem sodelovanju.

Ko je Alfred Laurich leta 1944 uvidel, da bo Hitlerjeva Nemčija propadla, je na jesen začel premeščati tovarniške stroje, opremo, orodje, strojila in usnje iz Konjic v Gradec. Premestil je tudi opremo jermenskega oddelka. Na jesen se je tudi Alfred preselil v Gradec ter tam 15. septembra 1944 pretvoril in registriral pri sodišču njegovo avstrijsko podjetje v delniško družbo. Ob odhodu iz Konjic je odpeljal del arhivov, dokumente ter tri avtomobile. Za njim so se postopoma preseljevali v Avstrijo tudi Alfredovi sorodniki Karel in Toni Laurich, družina Fritza Wagnerja in Zinthauerji. Alfred Laurich je umrl okoli leta 1960 v Gradcu.

8. maja 1945 so Nemci podpisali brezpogojno kapitulacijo. Tistega dne so Laurichi izgubili tovarno usnja v Konjicah in mnoge druge nepremičnine in premičnine. S tem se je končala uspešna pot konjiških usnjarjev, ki so iz skromne obrti postavili sodobno in uspešno industrijo s pestrim izborom proizvodov. Laurichova tovarna usnja je skozi desetletja dajala delo in zaslužek številnim družinam, s tem pa tudi pečat razvoju Konjic in okolice.

Alfred Laurich je bil v odsotnosti dne 31. 8. 1945 obsojen na Vojaškem sodišču, senat v Celju, številka sodbe 955/45, na zaplembo celotnega premoženja. Tudi okrajna zaplembna komisija v Konjicah je vse Lavrichovo premoženje zaplenila z odločbo 15. 11. 1945. V Arhivu Slovenije, v fondu Ministrstva financ v Ljubljani, je seznam in sodna cenitev nacionaliziranih podjetij na ozemlju LR Slovenije (okoli leta 1949), ki pa je brez spremnega dopisa, datuma, podpisa in žiga. Pod tekočo številko 1133 je navedeno podjetje Tvornica kože E. Laurich, Slov. Konjice (opis ima nekaj napak). Po nesodni cenitvi je bilo podjetje ob zaplembi vredno 18.000.000 dinarjev.

Dne 19. 7. 1946 je Prezidij ljudske skupščine FLRJ izdal ukaz o določitvi podjetij splošnega državnega pomena, med njimi je bila tudi Tovarna usnja Laurich L., Slov. Konjice.

OSVOBODITEV JUGOSLAVIJE

9. maja 1945 so v Konjicah plenili pripadniki 15. kozaškega korpusa. Med drugim so zažgali dobro urejeno mehanično in ključavničarsko delavnico v

tovarni. Razdejali so tudi upravne prostore. Brezvladje v tovarni so nekateri Konjičani in okoličani izkoristili in odnašali razno usnje in druge vredne predmete.

Prve dni po osvoboditvi je pričelo z delati 138 delavcev in dva nameščenca. Že drugi dan so začeli odstranjevati ruševine in čistiti tovarno. Najprej so očistili izgotovjalnice, nato še lužilnice. Od osvoboditve do 18. junija 1945 je tovarno vodil Konjičan Ivo Štruc. Ministrstvo za industrijo in rudarstvo je 15. junija 1945 imenovalo za delegata in vodjo tovarne Franceta Kumerja, ki je čez tri dni prevzel delo.

Novo tovarniško vodstvo se je ubadalo s številnimi težavami. Strojna oprema je bila izrabljena, ni bilo rezervnih delov niti surovin in pomožnih sredstev. Zavedali so se tudi velike izgube zaradi odpeljane opreme jermenskega oddelka. Najprej so pisno posredovali pri zasedbenih oblasteh v Avstriji za vrnitev strojev. Ker ni bilo uspeha, je delegat Kumer osebno posredoval v Gradcu. Šele stiki s poveljnikom sovjetske armade v mestu so pripomogli, da so Laurichu odvzeli stroje za jermenski oddelek in jih 17. julija 1945 vrnili v Konjice.

Delovodja Gorjup, nabavni Marguč, direktor Kumer in uslužbenec Bogatin leta 1946

OBNOVA IN PETLETNI PLAN

V letih 1945 in 1946 so bile podane možnosti za prehod na plansko gospodarstvo. Na osnovi petletnega plana, ki ga je 28. aprila 1947 sprejela Zvezna ljudska skupščina, je 2. avgusta Ljudska skupščina LR Slovenije sprejela Zakon o petletnem planu 1947 - 51.

Začetne težave konjiške usnjarne so bile premagane do leta 1947, kar dokazuje tudi prva večja gradbena investicija. Tega leta so namreč nadaljevali zidavo dvonadstropnega železobetonskega objekta usnjarne, katerega prvi del je zgradil Laurich že pred vojno. Gradnja je bila zelo naporna, saj so vsa dela morali opravljati ročno. Bile so tudi težave zaradi rušenja starih objektov in neprekinjene proizvodnje. Strokovna dela pri gradnji je opravljala tovarniška gradbena skupina pod vodstvom gradbenika Franca Gologranca, vsa ostala dela pa usnjariji, jermenarji in uslužbenci. Delali so brezplačno po končani redni službi, ob nedeljah, večkrat tudi ponoči. Tega leta so dogradili tudi novo kotlovnico in postavili parni kotel s 100 m² kurilne površine. Konjiška usnjarna se je po vojni imenovala Tovarna usnja Slovenske Konjice. Takratni direktor ing. Rihard Pečenko je leta 1947 zasnoval novo ime KONUS in narisal tudi znak, ki je bil potem v veljavi več kot četrto stoletja.

Leta 1948 so dogradili objekt usnjarne v merah 69 x 28 m. Že naslednje leto pa so dogradili pritlični prizidek na vzhodni strani usnjarne velikosti 30 x 10 m, ki je služil za ožemanje in falcanje kož. Leta 1949 so ustanovili delavnico za remont strojev, ki je opravljala remonte tudi drugim usnjarnam v Jugoslaviji. Za delavnico so postavili novo stavbo, v kateri ima še danes prostore vzdrževanje. Vodja oddelka za remont je bil sposobni Valter Kolarič. Usnjarni Lenart in Ljutomer sta bili 30. septembra 1949 podrejeni operativnemu vodstvu tovarne Konus iz Konjic. Do takrat sta bili pod upravo glavne direkcije za usnje v Ljubljani. Usnjarni Lenart in Ljutomer sta bili pod vodstvom Konusa do 3. marca 1952; takrat sta se na podlagi odločbe Vlade LRS ponovno osamosvojili.

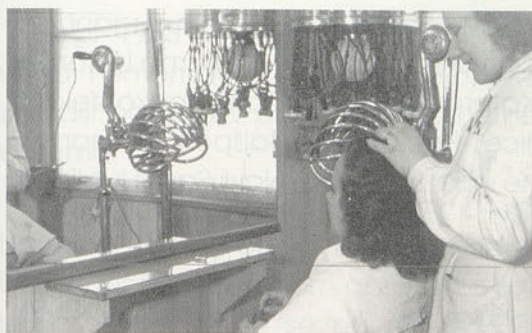
Lenarški in ljutomerski usnjariji so postali samostojni, vendar so imeli velike težave, ki so naposled pripeljale do ponovne združitve s Konusom.

Delavska preskrba - mesnica leta 1948

Prvomajska parada

Delavska preskrba - brivnica leta 1950

Delavska preskrba - menza

ZAČETKI DELAVSKEGA SAMOUPRAVLJANJA

Septembra 1949 sta gospodarski svet zvezne vlade in centralni odbor Zveze sindikatov Jugoslavije izdala navodilo o izvolitvi prvih delavskih svetov. Januarja 1950 so bili izvoljeni delavski sveti v 47 slovenskih podjetjih.

V Konusu so izvolili prvi delavski svet 1. septembra 1950. Tedaj so izvolili tudi upravni odbor kombinata kot izvršilni organ delavskega sveta. Prvi delavski svet je vodil Jože Macuh, sledili so Pavel Omerza (1952), Franc Ribič (1956), Marijan Grbac (1957), Franc Tavčar (1960), Jure Pokorn, dipl. ing. (1964), Milena Novak, dipl. ek. (1965), Jože Hrovatič (1966), Silvo Komplet (1968), Franc Sevšek (1972), Ivan Umnik (1974) itd.

Zbor delavcev, okoli leta 1950

V decembru leta 1973 so v Konusu ustanovili 18 temeljnih organizacij združenega dela, in sicer: Usnjarna Konjice, Usnjarna Lenart, Usnjarna Ljutomer, Konit Konjice, Netkani tekstil Konjice, Koterm Konjice, Tehnična konfekcija Konjice, Jugotanim Sevnica, Koko Konjice, Konfekcija Majšperk, Krznarstvo Maribor, Lahka obutev Loče in blagovne hiše Beograd, Novi Sad, Ljubljana, Celje in Ptuj.

NOVI PROIZVODI IN ZDRUŽITVE

Konusova remontna delavnica se je 3. marca 1952 osamosvojila in postala podjetje Usnjarski remont. Tovarna se je kasneje preselila in se preimenovala v Kostroj Slovenske Konjice.

Kot smo že zapisali, je Laurich leta 1942 pričel izdelovati umetno usnje. Leta 1955 je Konus prvič občutno povečal proizvodnjo, naslednje leto pa ustanovil nov obrat za izdelavo opetnic in umetnega usnja. Kar nekaj let je imela tovarna s kakovostjo in prodajo tega usnja velike težave.

Prve zamisli o predelavi plastike segajo v leto 1958. Odločujoč vpliv za ustanovitev obrata za predelavo plastike, sedanjega Koterma, je imelo posvetovanje jugoslovanskih proizvajalcev utenzilij leta 1958. Proizvodnja in prodaja, ki se je pričela tega leta, se je kmalu utekla po vsej državi. Poleg tekstilne industrije so se pričele za plastične izdelke zanimati tudi druge industrijske veje.

Gradnja obrata umetnega usnja

Leta 1958 je Konus prodal na tuje za 208.000 dolarjev blaga, največ usnja. Pomemben mejnik v razvoju Konusa je bil postavljen leta 1961, ko so zgradili objekt za proizvodnjo umetnega usnja in vanj postavili novo strojno opremo.

Obdobje povezav Konusa z drugimi tovarnami se je začelo leta 1959. Usnjarna Rečica ob Savinji se je pridružila 3. marca 1959. Po združitvi so zgornji obrat ukinili, v spodnjem obratu pa so delali predvsem lakirano usnje. Delavci Usnjarne Lenart so se na referendumu avgusta 1962 odločili za združitev s Konusom. Takoj po združitvi so ustavili parno žago, ki je delala v sestavu lenarške usnjarne. Še istega leta se je s Konusom združila tudi Usnjarna Ljutomer. Obrat so obnovili, leta 1964 pa preusmerili na predelavo telečjih in junečih kož v zgornje usnje in predelavo indijskih kozin v oblačilno usnje. Pod Konusovo streho je dne 10. oktobra 1962 prišel tudi 80-članski kolektiv Koko. Leta 1963 se je Konusu pridružila Tovarna tanina Majšperk, ki pa je leta 1965 proizvodnjo tanina opustila ter pričela izdelovati zaščitne rokavice in konfekcijo. V začetku leta 1964 se je s Konusom združila tovarna Jugotanin Sevnica. Konus je 15. februarja 1964 v Ločah ustanovil obrat za izdelavo hišne obutve. 28. decembra tega leta se je Konusu priključil usnjarski obrat v Mirnu pri Gorici. Združiteni procesi so se končali leta 1966, ko se je kombinatu pridružila tudi krznarska delavnica "Kuna" iz Maribora.

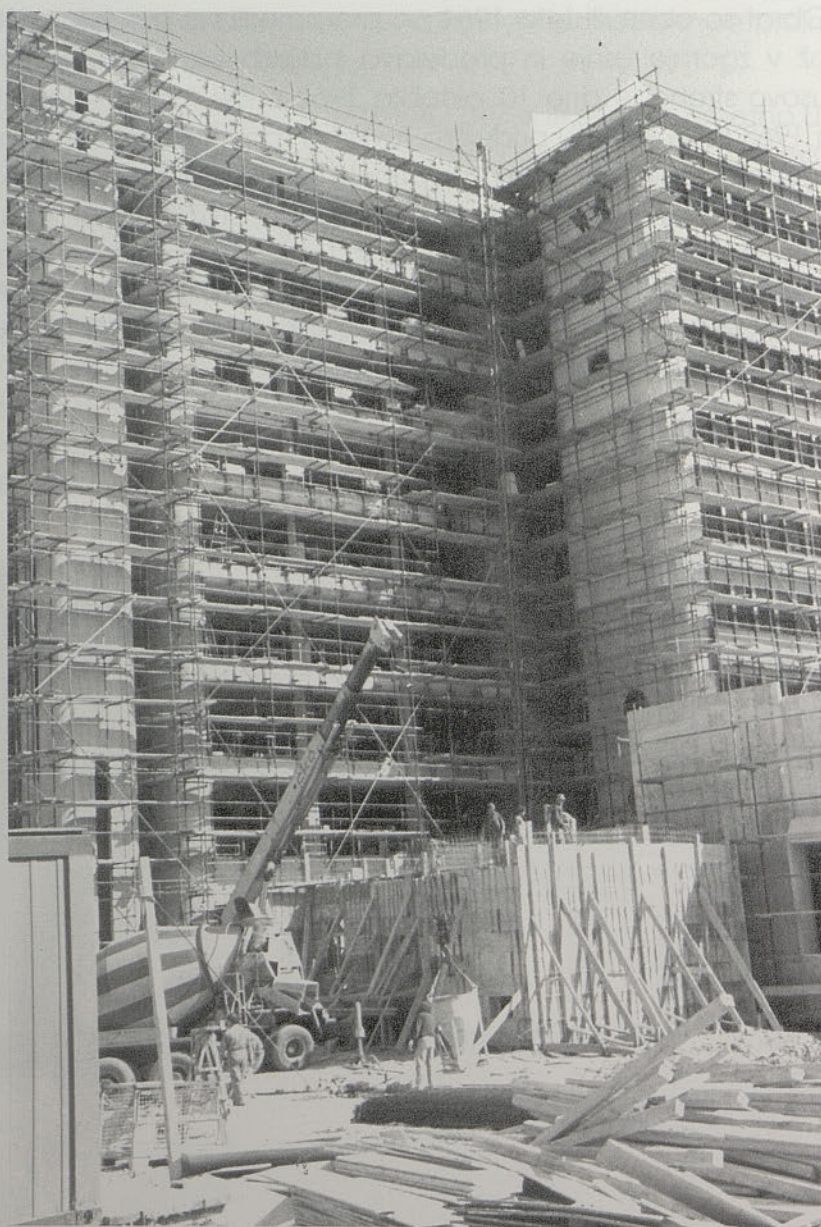
Rušenje starih pisarn leta 1987

OBD OBJE RAZDRUŽITEV IN UKINJANJA OBRATOV

Kljub velikim naložbam se obrat v Mirnu ni mogel izkoptati iz težav, zato ga je Konus leta 1972 ukinil, delavci pa so dobili zaposlitev v tovarni Meblo v Novi Gorici. Ta je prevzela tudi nepremičnine ukinjene usnjarne.

Leta 1973 je Konus zaradi premajhne proizvodnje zaprl usnjarno v Rečici. Delavci so dobili delo v Elkroju v Nazarjah, nepremičnine pa je prevzela Gornjesavinjska zadruga.

Gradnja upravne stavbe 1986

Ob osemdesetletnici tovarne se je Konus odločil za zamenjavo emblema, ki ni več ustrezal vedno bolj pestri proizvodnji. Več kot petindvajset let staro znamenje je zamenjal s sodobnejšim. V tem letu so premestili vhod s Starega trga na levo stran Dravinje in istočasno preusmerili tovarni promet na vzhodno stran tovarne.

Temeljna organizacija Jugotantin v Sevnici je poslovala kar dobro. Zaradi svojevrstnega programa se je konec leta 1975 izločila iz sestave Konusa.

Po desetih letih proizvodnje talnih oblog so v Konusu ugotovili, da je strojna oprema že izrabljena in zastarela, pa tudi tržne razmere so se spremenile. Konus je zato 1. 1. 1977 ukinil samostojni obrat Netkani tekstili in ga priključil Tehnični konfekciji, kateri je bila naložena naloga razvoja in širitve netkanih materialov.

Usnjarna Lenart je nekaj let slabo poslovala, zato je Konus iskal rešitve. Tovarna Unior iz Zreč in Konus sta 22. novembra 1978 sklenila sporazum o izločitvi obrata iz kombinata. Do konca maja so še predelovali razne cepljence, s 1. julijem 1979 pa je usnjarna prešla v sestav Uniorja kot TOZD Orodje Lenart.

Pomemben Konusov mejnik je bilo prav gotovo leto 1979, ko je prenehala delati Usnjarna v Konjicah. Že več let je imela izgubo; ta je v letu 1978 znašala 6.404.064 dinarjev. V dneh 20. in 25. novembra 1978 so opravili referendum, na katerem so sklenili, da usnjarna preneha delati 30. septembra 1979 in jo prevzame Tehnična konfekcija. Usnjarna je med tem časom postopoma zmanjševala proizvodnjo. Ob koncu leta 1978 je imela 222 zaposlenih. V zadnjem rednem poslovnem letu so izdelali 330.000 m² govejega usnja, 278.000 m² telečjega usnja, 4.000 m² goveje podloge, 3.000 m² govejih cepljencev, 559.000 kg cepljenčev golice in 72.000 kg tehničnega usnja.

V Konjicah je po 85 letih usnjarska industrija, ki je bila naslednik večstoletne usnjarske obrti, prenehala delati.

Konusova usmeritev je narekovala tudi prenehanje proizvodnje Krznene konfekcije v Mariboru, kjer je bilo povprečno 30 zaposlenih. Po sporazumu s tovarno Utok iz Kamnika je obrat izstopil iz kombinata Konus ter se priključil kamniški usnjarni.

Temeljna organizacija Lahka obutev iz Majšperka se je 30. septembra 1985 izločila iz kombinata in se priključila Tovarni obutve Planika v Kranju.

KONUSOVE TRGOVINE

Okoli leta 1950 so v Konusu pričeli razmišljati o ustanovitvi lastne trgovske mreže v Jugoslaviji, da bi blago hitreje prišlo do kupcev. Izločili bi mnoge

posrednike in dosegali nižje konkurenčne cene svojih izdelkov.

Prvo trgovino so ustanovili 30. aprila 1952 v Knez Mihajlovi ulici v Beogradu. Po nekaj letih poslovanja so trgovino z usnjem in upravo preselili v bližnjo Rajičevo ulico, v izpraznjenih prostorih v Knez Mihajlovi pa so uredili sodobno konfekcijsko prodajalno. Beograjsko trgovsko hišo je okoli 15 let vodil Slobodan Mladjan, leta 1974 pa ga je zamenjal Aleksander Matić.

V Ljubljani je Konus odprl trgovino 4. avgusta 1953. Tri leta so imeli v najemu prostore v Gosposvetski ulici nasproti gostilne Figovec. Leta 1956 so kupili vilo z delavnico v Masarykovi 23 in tam uredili skladišče, trgovino in upravo.

V sedemdesetih so odprli sodobno trgovino v Novi Gorici in na Tavčarjevi ulici v Ljubljani. Leta 1976 so opremili novo trgovino v Turnograjski ulici v Ljubljani. Prvi vodja ljubljanskih trgovin je bil Karel Pečenko, njega sta nasledila Anton Markun in na koncu Ivan Trdin.

Leta 1953 je Konus odprl skladišče usnja in usnjarskih potrebščin v Novem Sadu. Leta 1964 so skladišče dopolnili z usnjeno konfekcijo in trgovine spremenili v blagovno hišo. Dolgoletni šef novosadske trgovine je bil Zdravko Radič; zamenjal ga je Imre Kovač.

Trgovina na Ptujju je bila ustanovljena leta 1954 v Jadranski ulici. Ob preureditvi trgovske mreže v letu 1974 je Ptuj pridobil dve prodajalni v Mariboru. Leta 1982, ob prenehanju proizvodnje konfekcije, so izgubili prodajalno v Ulici 10. oktobra v Mariboru. Blagovno hišo na Ptujju je najprej vodil Anton Čeh, za njim pa Franc Vertičin in Rado Simonič.

Konusova trgovina v Beogradu leta 1960

Dne 1. januarja 1964 se je Konusu priključilo trgovsko podjetje Usnje v Celju. Leta 1974 so odprli prodajalno v Konjicah, nekoliko pozneje pa še v Rogaški Slatini. Celjsko blagovnico so vodili Marjan Peer, Leon Budna in Janez Klajnšek.

V Konusovih trgovinah je bilo leta 1974 zaposlenih 125 trgovcev in drugih, v začetku leta 1984 jih je bilo 166, od tega v Beogradu 45, v Celju 40, v Novem Sadu 26, v Ljubljani 32 in na Ptujju 23.

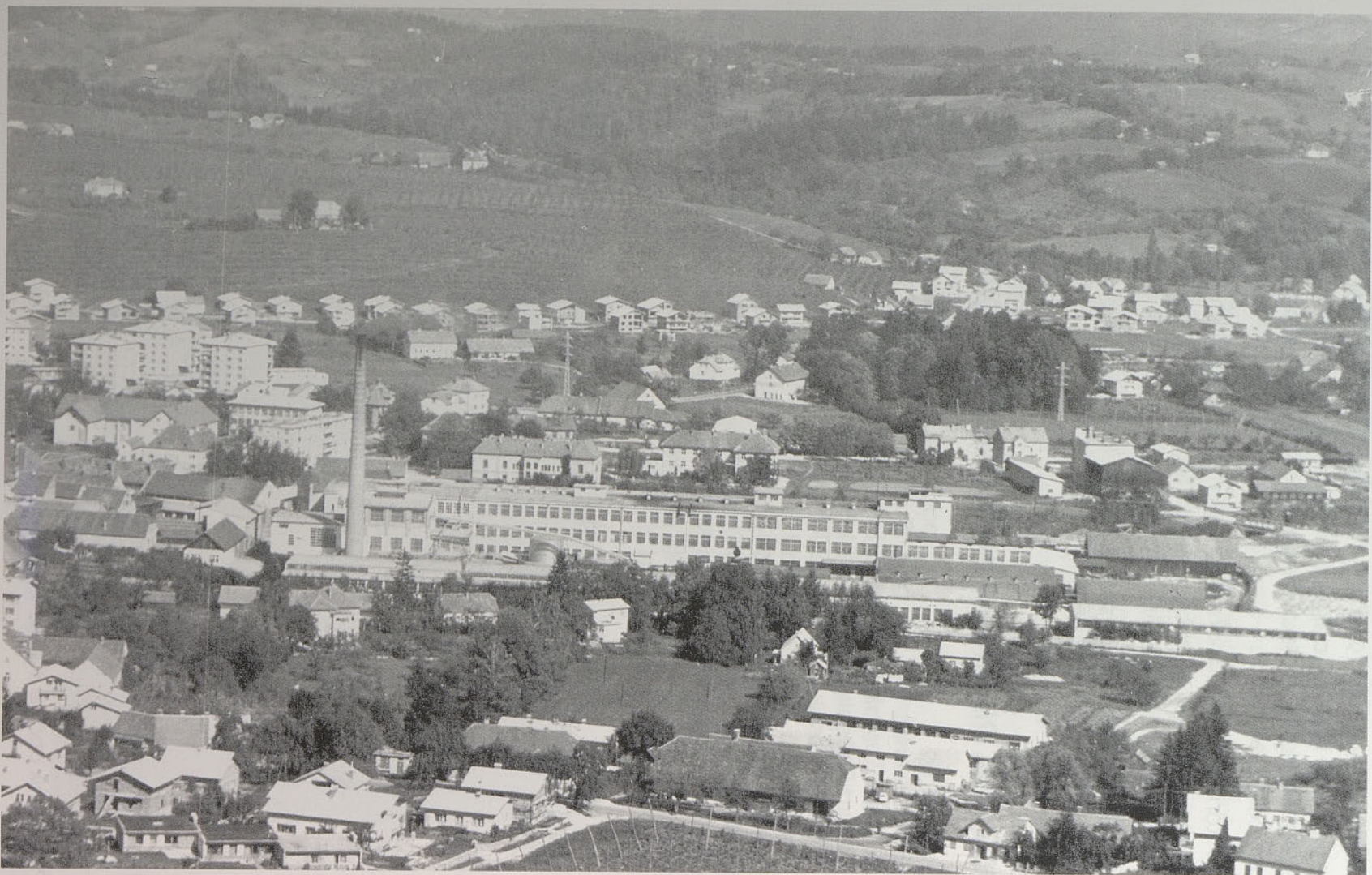
Vse blagovne hiše so se 1. januarja 1990 izločile iz Konusa in se organizirale v samostojna trgovska podjetja.

DELEGATI, DIREKTORJI IN GLAVNI DIREKTORJI KONUSA

Ivan Štruc	od maja 1945	do 18. 6. 1945
Franc Kumer	od 18. 6. 1945	do 1. 7. 1946
Mihael Čemažar	od 1. 7. 1946	do 1. 9. 1946
Rihard Pečenko, ing.	od 1. 9. 1946	do 15. 4. 1950
Franc Zavasnik	od 15. 4. 1950	do 15. 1. 1953
Drago Perc	od 15. 1. 1953	do 16. 8. 1971
Jure Pokorn, dipl. ing.	od 16. 8. 1971	do 24. 4. 1991
Feliks Lorbek	od 25. 4. 1991	do 31. 1. 1994
Poslovodstvo: Branko Pavlin, Martin Grum, Rado Bremec in Stane Božičnik		
	od 1. 2. 1994	do 4. 5. 1994
Adolf Klokočovnik	od 5. 5. 1994	do

Predsednik občine Konjice ing. Adolf Tavčar izroča direktorju Dragu Percu priznanje častnega občana

Jože Baraga

ŽRTVE KOMUNISTIČNEGA NASILJA 1943 - 1948 NA KONJIŠKEM

Po desetih letih samostojne države in zlasti uvedbe demokracije je čas, da odpremo tudi tabu teme iz prejšnjega totalitarnega sistema, med katere spadajo tudi izvensodni poboji civilnega prebivalstva med vojno in po njej. Gre za poboje, ki so jih izvajali partizani pod vodstvom KP (komunistične partije) in povojna komunistična oblast. Na območju konjiškega okraja je bilo med vojno 46, po osvoboditvi pa še 100 žrtev.

Pred prebiranjem tega sestavka je potrebno vedeti, da za slaba in tudi dobra dela svojih staršev niso krivi ali zaslužni njihovi otroci; njim ne gre niti krivda niti slava.

O junaškem boju partizanov z okupatorji je napisanih precej knjig. Velika večina Slovencev meni, da je odpor proti okupatorjem častno dejanje, ki izhaja iz pravice in dolžnosti vsakega naroda. Odobrava organiziranje OF (Osvobodilne fronte), hkrati pa ugotavlja, da je bila velika tragedija, ko je komunistična partija prevzela vodilno vlogo in pričela revolucijo ter odstranjevanje njej nenaklonjenih Slovencev.

Dvajseto stoletje so zaznamovale tri totalitarne ideologije: fašizem, nacizem in komunizem, ki so povzročile milijone človeških žrtev.

Namen tega sestavka je opisati vse ali vsaj večino žrtev komunističnega nasilja med vojno in po njej v takratnem okraju Konjice. Mnogo je bilo napisanega o zločinih, ki so jih v času vojne zagrešili okupatorji. Na ozemlju konjiškega okraja je bilo tem žrtvam postavljenih devetindvajset (29) spomenikov in spominskih obeležij. Civilnim žrtvam komunizma, ki so bile pomorjene

brez vsake sodne obravnave, pa je bil postavljen (še le v letu 1998) le en spomenik pri konjiškem pokopališču, vendar brez napisa o njegovem namenu, tako da niti v času spominjanja na mrtve tam ne gorijo lučke. Večina dokumentacije o žrtvah je bila uničena, tako da svojci še sedaj nimajo niti mrliških listov, kaj šele, da bi vedeli, kje so zakopani njihovi posmrtni ostanki. Še živi sorodniki niti ne vedo, zakaj so bili njihovi svojci umorjeni. Po pripovedovanju prič in pregledu raznih dokumentov sem poizkušal odgovoriti vsaj na nekatera vprašanja o pobitih.

Zastavlja se vprašanje, kdo je dal povelje za pobijanje nedolžnih domačinov. Sedaj vemo, da so to ukazali komunistični voditelji NOB med vojno in isto početje, le v večjem obsegu, so nadaljevali tudi po vojni. Zanimivo, vendar resnično razlago o tej zadevi podaja dr. Ljubo Sirc v knjižici Resnična borba za svobodo. Množično ubijanje - čast ali sramota za Slovence? V njej piše:

"V Sloveniji so množično ubijali samo komunisti. Kaj je slovenske komuniste prignalo do te krvoločnosti? Odgovor daje nekdanji komunistični supervodja Djilas, ko poroča, da je leta 1942 prav Moša Pijade, "striček Janko", vztrajal pri posebno hudi čistki v Črni gori. "Krvoločne so bile ideje, stališča in naravnost k temu, da mora življenje služiti dogmatičnim razrednim ali nacionalističnim ciljem." Meni samemu se zdi, da normalen človek fizično ne more začeti z množičnim ubijanjem ne glede na to, koga naj bi ubijal. Za to je potrebna dobra mera psihopatologije. To je samo po sebi strašno: komunistični voditelji, ki so prevzeli oblast v Sloveniji in so bili ponosni na to, da so prva slovenska vlada, niso bili normalni. Bili so morilci v srcu. Od psihopatov ni mogoče pričakovati ničesar dobrega in od tega slovenski narod trpi še danes.

Vseeno je, kdo je dejansko množično ubijal. Tudi če s prstom niso ganili, so slovenski komunistični voditelji, ministrski predsedniki, ministri, načelniki partijske policije in kaj vem kaj še, sedeli sredi tega ubijanja, ne da bi kaj storili, ne da bi se zgrozili. Človek se sprašuje, kaj se je zgodilo s Slovenci, da se do danes niso kot narod zgrozili in obsodili ljudi in ideje, ki so silile v množično moritev. Djilas pravi, da so ubijali oznovci. Če so ali niso, ubijala je partija in postala v resnici, kar je bila prej le v duhu, partija množičnih umorov."

Zanimivo je tudi predavanje, ki ga je imel duhovnik Franc Šmon iz Špitaliča na zboru Društva cirilmetodijskih duhovnikov leta 1955. Iz njega se vidi, da je partija negativno vplivala celo na duhovnike:

"Pred nekaj meseci smo se patriotični duhovniki zbirali na pokrajinske proslave, da smo se skupaj z ostalimi delovnimi množicami spominjali desetletnice naše osvoboditve in ljudske revolucije. Hvaležno smo se spominjali tisočev, da, milijonov žrtev, ki so morale pasti za našo svobodo, zmagovitih odredov in brigad, ki so pregnale okupatorja in domače izdajalce, ki so očistile zatiralcev vse predele naše jugoslovanske domovine. Čutili smo se ponosne, da čuvamo oporoko herojev in borcev junaške XIV. divizije, ki je prinesla plamen upora v našo štajersko domovino, borcev Kozjanskega odreda, ki je osvobodil Celje, enot IV. operativne cone, ki so dokončale borbe II. svetovne vojne na Štajerskem in Koroškem, razbile in ujele umikajoče se Leerove, ustaške in belogardistične tolpe ter družno z ruskimi, bolgarskimi in angleškimi četami uničile sovražnika, zasadile jugoslovansko zastavo z rdečo socialistično zvezdo v Prekmurju, na Kozjaku, v Beljaku in ob Dravi, da, celo nad Celovcem na Gosposvetskem polju in na samem koroškem knežjem

prestolu. Blizu pol milijona fašistov je romalo nazaj v ujetništvo, deset tisoči domačih izdajalcev pa so morali dajati ljudstvu odgovor za štiriletne zločine, za ubijanje talcev, za požgane domove, za uničevanje nedolžnih žrtev doma in v taboriščih. Prišli so pred vojna sodišča in tribunale slovenske narodne časti in tam spoznali, da noben greh zoper narod in ljudstvo ne more ostati nekaznovan."

Franc Šmon je bil partizanski duhovnik, po vojni pa član Sodišča narodne časti in član raznih narodno-osvobodilnih odborov. Obiskoval je tudi koncentracijsko taborišče Teharje in tam videl vsakdanje moritve. V svojem predavanju priznava, da je šlo za ljudsko revolucijo in množične umore vrnjenih civilistov in domobrancev, ter umore opravičuje, kar za katoliškega duhovnika ni primerno niti pošteno. Vprašati bi se moral vsaj, ali so vsi Slovenci, ki niso mogli v gozdove, a so sovražili komunizem, že narodni sovražniki in izdajalci in jih je treba odstraniti.

Znano je, da so spiske za povojne likvidacije sestavljali terenci, skojevci in člani krajevnih in okrajnih odborov OF že med vojno.

Podatke o osebah, ki so nevarne za ljudsko oblast ali so narodni izdajalci, so zbirali odbori OF na osnovi navodila vodstva Ozne z dne 10. 6. 1944. V Konjicah je bil odbor OF ustanovljen že ob prihodu aktivista OF Ivana Nemca - Vojka, ki je bil pred vojno kmetijski referent na okraju Konjice. Ustanovni sestanek je bil 16. 11. 1942 v pisarni nadgozdarja Toneta Melive v gozdarski hiši kneza Windischgrätza nad pokopališčem v Konjicah. Prvi člani so bili:

dr. Maks Kozinc, živinozdravnik, sekretar,

Tone Meliva, nadgozdar pri knezu Windischgrätzu,

Zora Valenčak, študentka,

Ivanka Vončina, uslužbenka pri Windischgrätzu,

gospodar odbora in tudi članica okrajnega odbora OF Konjice.

Franjo Lašič - Počasen, obrtnik, referent za propagando,

Liza Kroječ - Špelca, uslužbenka pri advokatu F. Fleku, tajnica.

Kasneje so bili vključeni še:

Milan Vončina, uslužbenec na sodišču, finančni referent,

Ciril Vrhovšek - Metod, trgovec,

Ivan Čerič - Joco, trgovec,

Ljuba Ferenc, uslužbenka na sodišču,

Franjo Čerič - Muki, fotograf.

Postavili so tudi zaupnike. Ti so bili za Konjiško vas Adolf Trobentar, za Špitalič Karl Zidanšek, za Žiče Tone Paušar, za Loče Martin Grum, za Vitanje dr. Stanko Silan, za Zreče Kovše in za Oplotnico Štefan Jurak in Jože Vedinger.

Ivan Nemeč - Vojko

Dr. Maks Kozinc

Ivan Nemeč - Vojko pa pravi, da je na konjiškem terenu k delu pritegnil tudi Alojza Berčnika v Ljubnici kot predstavnika katoličanov, Ivana Marinška na Stranicah kot predstavnika bivših kmetijcev, Pavla Konca s Prelog kot predstavnika bivših kmetijcev, Gosaka iz Žič kot predstavnika katoličanov, Ivana Leskovarja iz Kolačnega kot predstavnika bivših kmetijcev in v Konjicah še Jožeta Ferencu.

Delo odbora je bilo v začetku zbiranje denarja za izgnance v Srbiji in na Hrvaškem. Šele po prihodu partizanskih enot na Pohorje in po reorganizaciji okrožja OF Celje sredi leta 1944 se je delo okrepilo. Naloge odbora so bile zbiranje sanitetnega materiala za partizanske bolnice, zbiranje prehrabnenih izdelkov za partizanske enote, zbiranje orožja, denarnih sredstev in zbiranje podatkov o obnašanju posameznikov med vojno. Člani odborov OF, ki so te podatke zbirali, zagotovo niso vedeli, da bo povojna oblast vse ljudi s spisikov pomorila.

Pozneje so bili ustanovljeni odbori OF tudi po drugih krajih v konjiškem okraju in okrajni odbor OF za konjiško - slovenjebistriško okrožje.

Zanimivo je, da partijski funkcionarji po vojni niso priznavali dela odbora OF Konjice ali pa so njegov pomen zmanjševali, verjetno zato, ker ga niso vodili člani komunistične partije. Takrat je bila članica te organizacije le Zora Valenčak, ki se je včlanila med študijem v Beogradu. Zora Valenčak je bila pozneje znana partizanka, po vojni pa je bila na komandi v Šoštanju, kjer je tragično umrla.

Obvestila o "narodnih izdajalcih" so pošiljali po članih VOS, kasneje pa

pooblaščenih Ozne na okrajni odbor komunistične partije, katerega so vodili prvi sekretar Bogomir Krenčič - Bogo, drugi Lojze Libnik - Žametni Lojzek in zadnji Martin Kos - Čiček. Od tod so kurirji nosili obvestila na vodstvo NOB. Tam jih je kompletirala skupina, ki jo je vodil Zoran Polič in je delovala v njegovi zidanici - brlogu - na Stražnem vrhu nad Črnomljem. Iz dokumentov je ugotovljen primer, da je kurirka Dragica Lubej, rojena Polenek, ki je bila zaposlena v Konjicah pri zasebnem gradbeniku, nesla spisek oseb, ki ga je pripravil odbor OF iz Konjic, na kurirsko postajo pri vasi Božje. Na postaji so bili Martin Kos - Čiček, Alojz Kolar - Mirko in Baltazar Balaša - Mitja. Na spisku pa so bili med drugimi Jože Hlačar, Oto Merkša, Založnik in Viktor Deutschman (prvi in zadnje navedeni sta bila likvidirana).

Bogomir Krenčič - Bogo in člani okrožja OF Konjice - Slov. Bistrica

Na ohranjenih seznamih je pod številko 1548 naveden Adolf Kovač iz Konjic kot član KB, ki da je sodeloval pri deportacijah in konfiskacijah. Umrjen je bil maja 1945. Pod številko 126 je naveden Viktor Deutschman, Sturmführer iz Konjic, ki je prejel od okupatorja orožje za boj proti partizanom, in še več drugih. Tudi njega so umorili maja 1945, seveda brez sodnega postopka.

Zoran Polič je bil po vojni minister za notranje zadeve. Da bi uničil dokaze o medvojnih in povojnih pobojih, ki so jih izvršili pripadniki VDV oziroma KNOJ na ukaz komunističnih vodij, je poslal 12. 6. 1945 vsem okrožnim NOO okrožnico, da morajo odstraniti (zravnati z zemljo) vsa pokopališča kakor tudi posamezne grobove okupatorjev in tudi domačih izdajalcev, tako da se za njimi izbriše vsaka sled.

V partizanskih enotah v Sloveniji je že od septembra 1941 obstajala VOS

Alojz Libnik - Žametni Lojzek (sedi s puško) ter okrajni in okrožni aktivisti

OF (Varnostno obveščevalna služba Osvobodilne fronte), ki je v letih 1942 - 43 razširila svoje delovanje na ozemlje vse Slovenije. Naslednica VOS je bila OZNA (Oddelek za zaščito naroda), ki je ustanovil Tito z odlokom 13.5.1944. Spomladi leta 1946 se je ta služba preimenovala v UDBO (po srbsko: Uprava državne bezbednosti).

Med vojno je ozemlje naše občine spadalo pod sekcijo Ozne za Štajersko in Koroško, ki jo je vodil Miloš Ogrizek - Samo. Na območju okraja Konjice pa je bil od septembra 1944 pooblaščenec Ozne Pavel Keršič - Ježek, od marca 1945 pa še vršilec dolžnosti pooblaščenca Lojze Libnik - Žametni Lojzek.

Pred Ježkom je bil nekaj časa pooblaščenec Ozne za mariborsko okrožje, kamor je spadalo tudi naše območje, Anton Jamar - Marko, ki je bil trgovski pomočnik v trgovini Valenčak v Konjicah. Njegov kurir je bil Hinko Levart - Janko. V jeseni 1944 leta je prišlo v Ozni do čiščenja. Vsi, ki niso bili ali niso hoteli stopiti v KP, niso smeli opravljati funkcije pooblaščenec. Nekega dne sta bila Marko in Janko poklicana na sestanek Ozne v Ribnico na Pohorju. Pri nekem kmetu so zadržali kurirja Janka, pooblaščenec Ozne Marko pa je odšel z drugimi na sestanek proti Slovenski Bistrici. Kurirja Janka so drugi dan obvestili, da so na nekem kozolcu zaradi izdaje padli nekateri člani Ozne. Padlo je trinajst oseb, med njimi tudi Marko.

Na hlevu kmetije Hojnik v Gradišču nad Framom so imeli 1. decembra 1944 poslovilni večer ob odhodu Karla Forteja z dotedanjega položaja. Nekateri oznovci in njihovi spremljevalci so se zadržali na hlevu, Karl Forte in Zdenko

Antoni Jamar - Marko med članicami Katoliškega prosvetnega društva Konjice pred vojno

Zavadlav pa sta spala v drugi hiši in sta napad preživela. Zanimivo je, da Zavadlav v svojem poročilu navaja, da je bila po njegovem krivda za dogodek premajhna budnost straže in da so se predolgo zadrževali na istem mestu, ki je bilo poznano mnogim, tudi Nemcem.

Leta 1949 sta bila za izdajo obtožena in obsojena na smrt Zdenko Zavadlav in njegova žena Vera. Toda leta 1951 sta bila pomiloščena in izpuščena, ker je obtožnica temeljila na priznanju, ki so ga iz Vere Zavadlav izsilili z mučenjem. Tudi Miloš Ogrizek - Samo v poročilu o tem dogodku navaja, da je šlo za izdajo. Verjetna resnica za smrt 13 tovarišev je čiščenje v vrstah Ozne. Kurirji so bili člani VDV, njihov komandant na Pohorju je bil Zdenko Rotar.

Po končani vojni je postal problaščenec Ozne za konjiški okraj Stane Gril - Ambrož, Pavel Keršič - Ježek pa je izgubil vse funkcije. Vzroka za to sta bila dva: prvi je bil ta, da je imel Ježek pri domobrancih brata, ki je bil zaprt

Pavel Keršič - Ježek

Bogdan Hrovat - Puklasti Miha

na Teharju, drugi pa, da so proti koncu vojne že bili določeni pooblaščenca Ozne, ki so bili poučeni o svojih nalogah v novih razmerah.

Takoj po končani vojni so pričeli vojaki VDV (Vojske državne varnosti), preimenovani v NO (Narodno obrambo) in nato v KNOJ (Korpus narodne odbrane Jugoslavije), zbirati ljudi iz spiska, ki je bil pripravljen že med vojno, nekaj imen pa so dodali po vojni člani krajevnih in okrajnega odbora OF in posebno člani komitejev KPJ, katere je vodil Martin Kos - Čiček. Nalogi in spiski ljudi, ki jih morajo zapreti, so bili določenim pooblaščencom Ozne razdeljeni na sestanku v mesecu aprilu, nekaj dni pred koncem vojne. Na našem območju je nalogo izvrševal Tretji bataljon III. brigade VDV, v katerem je bilo mnogo Konjičanov in okoličanov. Zaščitno enoto Ozne je vodil znani Egon Conradi. Obdolžence so zapirali v zapore pri občini, v župnišču in v dvorcu Trebnik. Ljudi s pripravljenih spisov so pobijali po nalogu pooblaščenca OZNE Staneta Grila - Ambroža dodeljeni vojaki zaščitne čete komande mesta oziroma KNOJ. To so bili mladi Konjičani in okoličani, ki jih je vodil Gvido Mraz - Zvone. Ti vojaki so imeli nalogo aretirati prebivalce s spiska Ozne, čuvati zaprte in jih ponoči pobijati na okoliških moriščih. Poleg te enote je bila ustanovljena še druga, ki je imela nalogo čuvati objekte in stražiti zapornike. Obe enoti sta bili neposredno podrejeni uslužbencem Ozne. V stražarski enoti je služil tudi Jože Brdnik, ki se spominja, da je stražil zaprte v zaporu v dvorcu Trebniku, poslušal njihove prošnje in jim dal nekaj hrane. To so izvedeli nadrejeni Jožeta tri dni zaprli v ta isti zapor. Po izpustitvi so zahtevali, da v naprej služi v drugi skupini, tisti, ki je izvajala likvidacije. Jože je odklonil, zato so ga premestili drugam.

Stražarji zapora v dvorcu Trebnik, zadaj prvi z leve Jože Brdnik

Gvido Mrac - Zvone s svojo skupino

Na območju konjiške občine so poznana tale morišča:

- gozd Lisica, kjer so pobijali ženske iz zapora v župnišču,
- gozd nad dvorcem Trebnik - nad graščino in v parku, kjer so pobijali moške, zaprte v graščini,
- na Blatu, kjer so bili ubiti nemški ujetniki,
- gozd pri Novem Tepanju, kjer so bili pobiti Kočevarji,
- Špitalič na zemljišču pod cerkvijo,
- Kamna Gora,
- ribnik pri Petelinjeku,
- Resnik pri hiši Jerebovih,
- Gorenje na posestvu Pécovih,
- ribnik pri Portovcu in posamezni grobovi po gozdovih.

Alojz Kolar - Mirko, načelnik gospodarske komisije okrožja Maribor

Gospod Rudi Gorenjak je bil po končani vojni šofer pri Francu Zavasniku, kasnejšem direktorju tovarne usnja, ki je bil po vojni komandant komande mesta. Spominja se, da je nekaj juter prihajal k direktorju Alojz Kolar - Mirko ter sporočal, koliko zapornikov so ponoči pomorili. Nekega jutra mu je direktor rekel: "Sedaj je pa dosti teh umorov, če ne, boš ti prvi na vrsti!"

Mnogo Konjičanov je bilo prisilno mobiliziranih

v nemško vojsko. Nekateri so padli v borbah, nekaj pa se jih je predalo zaveznikom in so vstopili v partizansko vojsko. Tudi v teh enotah so partiji izvedli čistko in mnoge umorili. Jože Šlaus s Frankolovega piše v knjigi "Mobiliziranci" tole: "Po usposabljanju sem šel v Francijo. Pri Marseillu sem bil zajet in prišel nazaj v Trogir. Tam smo čakali tri tedne v taborišču in ves čas so ugotavljali, ali ima kdo medaljo iz Rusije. Dvesto takih so likvidirali, med njimi je bilo največ Konjičanov".

Sekretar KP Martin Kos - Čiček, pooblaščenec Ozne Stane Gril - Ambrož in njuni sodelavci so poleg umorov opravili tudi mnogo drugih kriminalnih dejanj. Praznili so trgovine in ropali dragocenosti iz bogatih hiš, posebno lastnino Windischgrätzov v graščini v Konjicah in dvorcih v Oplotnici, Ločah, Žičah, Vinarjih in drugje. V začetku februarja 1946 je stekel postopek zaradi ropanja graščine v Konjicah, v katerega sta bila vpletena Čiček in Ambrož. Po dveh mesecih zapora in zasliševanj na Ozni v Celju so oba odslovili iz Konjic, toda za svoja dejanja nista bila kaznovana.

Od februarja 1946 je bil na konjiški Ljudski milici v službi Jože Jezernik, ki je vodil preiskovalni postopek. V izjavi je 10. 5. 1951 povedal: "Zakaj mi je bilo zabranjeno preiskovanje zadeve, mi ni znano niti mi ni hotel nobeden tega pojasniti. Nasprotja med upravo Ljudske milice in Udbo so bila v tem času tako daleč, da se eden kot drugi ni želel srečati. Nasprotja, ki so nastala med upravo LM in Udbo, so bila v glavnem v tem, vsaj to je moje mišljenje, ker smo mi hoteli takrat zadevo raziskati, katero so nam v vseh pogledih onemogočili. Še danes sem prepričan, da je omenjeni umor bil izvršen po V. T. toda z vednostjo ali naročilom Martina Kosa - Čička ali Staneta Grila - Ambroža. Mišljenje moje je, da je bilo družino ustreliti zato, ker je samo ta družina znala za vse dragocene stvari v graščini Windischgrätzov. Predvsem mož in žena bi lahko v bodoče pričala o količini in vrednosti takrat odpeljanega zlata in srebrnine."

Martin Kos - Čiček (sedi v sredini) in člani okrajnega odbora OF Konjice

Martin Kos - Čiček je postal obratovodja tovarne "Zales" v Litiji, za Staneta Grila - Ambroža pa ni mogoče dobiti podatkov, tako so ga zaščitili njegovi nadrejeni. Spomladi 1946 se je v Konjicah garnitura Oznovcev zamenjala, sekretar KP pa je postal Rudi Cilenšek.

Med vojno so na našem območju delovale v glavnem tele partizanske enote: Pohorski bataljon, Pohorska četa, Drugi Pohorski bataljon, Pohorski odred in Pohorska ali Zidanškova brigada. Največ likvidacij partizanov in civilistov so izvršili v obdobju, ko je bil komisar Mitja Ribičič - Ciril in vodja varnostno obveščevalne službe Bogdan Hrovat - Puklasti Miha, ki je bil morilec po duši. Med pohorske partizane ga je v oktobru 1943 poslal pokrajinski komite KP za severno Slovenijo z nalogo, da se poveže s terenskimi političnimi delavci in da se čimprej vključi v politično delo mariborskega okrožja. Puklasti Miha je prišel s političnega dela v litijemskem okrožju. Štab IV. operativne zone ga je zaradi "neuspešnega dela in neustreznih ter nedovoljenih delovnih metod ob koncu marca 1944 poslal na zagovor na Dolenjsko". Puklasti Miha je storil mnoga zločinska dejanja v taborišču v Kidričevem in drugje tudi po koncu vojne. Tako, kot je živel, je leta 1948 tudi končal. V stavbi centra UDBE v Slaviji v Ljubljani naj bi namreč naredil samomor. Za takšnega, kot je bil, pa je ta način smrti malo verjeten.

Wermanschaft - brambovci z Zbelovega leta 1944

Na sliki so brambovci z Zbelovega; njihova usoda je bila zelo različna. Franc Ošina je bil med vojno in po njej delavec v Poljčanah, kjer je delal do upokojitve. Veko Rap je bil delavec. Jeseni leta 1944 je odšel med partizanske kurirje, od tam pa so ga poslali v brigado, kjer je padel. Franc Kohne je bil med vojno in po njej delavec na Possekovi žagi, kjer je delal do upokojitve.

Jožef Štefanič je bil zaposlen na Possekovi žagi, od koder so ga po vojni odpeljali v konjiški zapor in ga brez sojenja usmrtili. Jože Hren je bil mobiliziran v nemško vojsko, kjer je padel. Jurij Meglič je bil med vojno in po njej zidar; delal je do upokojitve. Franc Cenc je vstopil med partizanske kurirje, po vojni pa je delal na kmetiji.

Po končani vojni je Okrajni narodno-osvobodilni odbor Konjice sestavil spisek ljudi, ki so jih med vojno umorili partizani. Označili so jih kot vojne zločince oziroma narodne sovražnike. Seznam ima številko 759/45 z dne 27. 10. 1945. Ta seznam je bil osnova sodišču, da je lahko izvršilo zaplembe na osnovi odloka AVNOJ z dne 21. 11. 1944.

Mnogo podatkov, ki sem jih uporabil, sem črpal iz poročila občinske komisije za ugotovitev pobojev med vojno in po njej. Zbirali so jih v letih po osamosvojitvi. Njihovo delo je bilo težavno, ker ljudje še niso upali ali hoteli povedati žalostnih dogodkov, ki so se zgodili njihovim svojcem. Zahvaljujem se članom komisije: Jožici Ahaj, Štefanu Verešu, Henriku Orožu, Jerneju Kuzmanu st., Franju Marovšku, Božu Pahljini, Juriju Laubiču, Reziki Jevšenak, Stanetu Frimu st. ter Rudolfu Petanu st.

POMORJENI V OBČINI KONJICE

JOŽE HLAČAR

26. 1. 1906 - 15. 1. 1945

Jože Hlačar je bil mizar in je imel svojo delavnico. Delal je, da je lahko preživel svojo ženo Nežo in mladoletnega sina Jožeta. V začetku leta 1945 so prišli konjiški terenci ter ga odvedli najprej do Prorazilove hiše v Škalcah, od tam pa na Božje na Pohorje, kjer so ga ustrelili in tam zakopali. Pri tem dejanju so sodelovali Jože Krebs, ki je o tem primeru napisal izjavo, Tone Krebs in Pavle Keršič - Ježek, kot so povedale priče. Po končani vojni je takratna oblast ženo Nežo in sina Jožeta zaprla v koncentracijsko taborišče v Kidričevem, od koder so ju po nekaj mesecih brez obrazložitve ali sodbe izpustili. Med bivanjem v taborišču je bilo njihovo celotno imetje zaplenjeno v korist države.

HUBERT LEDEBUR

2. 9. 1901 - 5. 2. 1945

Bil je lastnik večjega posestva v Oplotnici. Pomagal je partizanom na Pohorju. Nekega dne so ga partizani povabili na razgovor. S svojim logarjem Jožetom Vedingerjem je odšel na dogovorjeno mesto pri "Kumru" na Resniku. Tam bi se morala sestati z nekimi partizani. Dobila sta sporočilo, naj pot nadaljujeta na drugo dogovorjeno mesto. Ko sta prišla tja, so partizani oba umorili in ju tam zakopali.

MARKO LESKOVAR

14. 9. 1920 - 14. 6. 1943

Marko Leskovar je bil delavec. Zaradi preživetja se je prijavil v šolo za policiste v Braslovčah. Ko sta se z bratom Stanislavom vračala od doma, ju je pokosila partizanska zaseda pri Letušu.

Poročilo orožniške postaje Braslovče z dne 15. 6. 1943 o banditskem napadu na Letuš: "...Okrog 18.00 ure sta prišla po cesti iz Braslovč na motociklu "1460" Stanislav Leskovar, rezervni policist, in njegov brat Maks Leskovar. Skupina

s strojnico, ki se je medtem premaknila na drugi breg Savinje, je tudi njiju obsula z ognjem. Oba sta padla ranjena na zemljo, kjer so ju potem ubili s streli iz puške. Nato so jima sezuli čevlje in najbrž vzeli tudi nekaj denarja in njune legitimacije.“

Napad so izvršili partizani Kamniško-Savinjskega odreda, katerega sta vodila komandant Alojz Kolman - Maroko in politični komisar Mitja Ribičič - Ciril.

STANISLAV LESKOVAR

2. 5. 1913 - 14. 6. 1943

Bil je obrtnik, krojač. Delavnico je imel v takratni Polegekovi hiši. Imel je tri hčere in nosečo ženo, zato ni hotel v nemško vojsko, pač pa se je vpisal v policijsko šolo v Braslovčah, da bi bil bližje domu. Ko sta se 14. 6. 1943 z bratom vračala od doma v Braslovče, ju je pokosila partizanska zaseda. Zapustil je ženo in hčere Ano, Hildo, Heleno in kasneje rojeno Marijo.

ERIKA RADIČ

4. 2. 1921 - 16. 2. 1945

Erika Radič je bila hči takratnega konjiškega župana Avgusta Radiča. Ko je potovala v Celje, so jo partizani iz zasede ranili. Nekega visokega partizana, ki je govoril po srbsko, je prosila, naj jo pusti živeti. Ta (Mirko Beslač, rojen 1921 leta v Dobljancih pri Bihaču, kmet, umrl po vojni) njeni prošnji ni ustregel, pač pa ji je strgal uro z roke, ji vzel legitimacijo in Eriko ustrelil. Pozneje se je v Konjicah s tem dejanjem večkrat hvalil. V mrliški knjigi je zapisano: "Umrla pri napadu partizanov. Zadeta v prsa in glavo."

O napadu Bračičeve brigade na nemške avtomobile na glavni cesti proti Frankolovem piše M. Fajdiga: "Tretjo drzno akcijo na sovražnikova motorna vozila je brigada zopet načrtovala na glavni cesti med Frankolovim in Stranicami. Za izvedbo napada 16. februarja so določili prvi bataljon... Na cesto je prvi bataljon prišel ob pol deveti uri. Prvo in drugo četo je štab pod vodstvom Mirka Beslača, Jaka Žvana in Cirila Marušiča-Vinka razporedil v zasedo ob cesti... Ob 10. uri sta pripeljala iz Konjic osebna avtomobila esesovskih enot. Prvi je zavozil v kmečki voz, naložen s hlodi, ki so ga partizani porinili na cesto namesto barikad, drugi pa je zavil s ceste na travnik. V prvem avtu so se vozili trije vojaki in njihov desetnik, v drugem pa kapetan Georg, nadporočnik, spremljevalec, šofer in neka ženska. Ob partizanskem

napadu je bilo pobitih osem potnikov...Med mrtvimi sta bila tudi navdušena nacistka, hčerka konjiškega župana Radiča, in njen ženin, nemški oficir."

KARL ŠTRUCL

24. 3. 1907 - MAJA 1945

Bil je zavarovalniški agent v Konjicah. Proti koncu vojne je odšel na Pohorje v partizane, kjer so mu poverili učenje otrok. Toda kasneje so ugotovili, "da ni zanesljiv", zato so ga ustrelili. Tudi njega so uvrstili na seznam članov Kulturbunda.

REZIKA UNGER

6. 5. 1922 - 22.9.1944

Bila je kmečka hči doma v Tepanju. Septembra 1944 je odšla v partizane med kurirje na Tolsti vrh. Partizani so ugotovili, da je "izdajalka" in sklenili, da jo likvidirajo. Komandir postaje S 7, Jernej Mali - Don, se je vanjo zaljubil in tega ni dovolil. Oba so poslali v "brigado". Zapustila je hčerko Katko.

JOŽE VEDINGER

21. 4. 1909 - 5. 2. 1945

V predvojni Jugoslaviji je bil mornariški kapetan. Po vrnitvi v Konjice je postal tajnik v gozdarskem uradu in logar pri grofu Hubertu Ledeburu v Oplotnici. Bil je član odbora OF Konjice, zadolžen predvsem za zvezo s partizani. Kako so ga umorili, je napisano pri opisu smrti Huberta Ledebura. Po vojni je žena Jožeta Vedingerja izvedela za grob; truplo je odkopala in prepeljala na konjiško pokopališče. Med vojno in po njej je bil sekretar komunistov v Konjicah Martin Kos - Čiček; ta se je rad pohvalil z lepo pištolo, ki jo je nosil in je bila prej last mornariškega oficirja Jožeta Vedingerja.

ROK VOLČIČ

1912 - 1944

Bil je priložnostni delavec. Med vojno je zbežal v gozd in se tam skrival. Partizani so ga našli in ga zaklali v Bezini, tam, kjer je sedaj hiša Avgusta Bogatina.

JULIJANA BRAČKO

28. 8. 1931 - 1. 12. 1944

Bila je hči male kmetice Terezije Bračko z Ličence. Ubita je bila na dvorišču pri Francu Škrablu v Hotinji vasi. Nekaj dni pred smrtjo jo je obiskala njena prijateljica in skupaj sta odšli v Hotinjo vas. Priče pravijo, naj bi bil vzrok za smrt, ker je vedela, kdo je ubil Marijo in Blaža Ribiča, in so se krivci bali, da bo povedala, čeprav je bila stara šele 13 let. Ko so njeni starši zvedeli za njeno smrt, so obvestili oblasti, ki so truplo odkopale. Ugotovili so, da je bila ubita s puškinim kopitom in pokopana z obrazom proti zemlji. Morilec ni prenesel njenega pogleda. Po osvoboditvi je stekel postopek za ugotovitev, kdo je umoril Julijano Bračko. Kot toliko drugih tudi ta primer ni bil raziskan.

ANTON ČREŠNAR

8. 6. 1892 - 28. 2. 1945

Anton Črešnar je bil posestnik v Škednju. Žena Terezija je o smrti svojega moža 13. 9. 1946 na Okrajnem sodišču v Konjicah povedala:

“Dne 27.2.1945 oglasila sta se na našem domu brata Vladimir in Ludvik Slemenšek, posestnikova sina iz Škednja številka 22, v družbi še dveh drugih moških, ter pozvala mojega moža, da naj gre z njimi. V veri, da naj zopet kaže kakim partizanom pot, se je moj mož istim pridružil in odšel. Čez tri dni smo našli v Kraberku moža ubitega in ne ustreljenega, ter ga pokopali.”

ANTON PANČIČ

20.5.1886 - MAREC 1945

Bil je starojugoslovanski podoficir. Govoril je slabo nemško zato so ga Nemci postavili za Ortsgruppenführerja. Res je bil bolj odrezav, vendar ni bil “žleht”, nikomur ni naredil nič hudega, sploh pa ne zločina. Rad je imel ženske, tako da je imel več nezakonskih otrok in prav ti naj bi bili krivi za njegovo smrt. Nekega dne so ga prijeli domači terenci na domu, sedaj je to Bercetovca gorca. Aretiral ga je pek Zupanc iz Žič. Potem so ga gnali na Stare Slemene in mu v hiši Šelihovih sodili. Domačini niso smeli biti pri sojenju. Sodilo je dvanajst terencev. Med njimi so bili Milica Gabrovec - Lenčka, Franc Pristovnik, Milan “Gorenšek”, Urška in Pavla Sever, Marija Operčkal - Jasna in drugi. Po sojenju so ga odpeljali na Bukovo goro ter ga zverinsko mučili, razrezali in ubili. Kje je zakopan, ne ve nihče.

FRANC PIRŠ**5. 9. 1886 - 2. 2. 1945**

Franc Pirš je bil kmet. Priče pravijo, da je njegov umor naročila partizanka Franja - Marija Škrabl, izvršil pa ga je Franc Bračič (Košutnikov) s kurirji postaje S 2a - Ličenca. Skupaj z njim so umorili tudi Jožeta Škrabla.

FRANC POSSEK**25. 5. 1865 - 5. 8. 1944**

Bil je veleposestnik, lastnik dvorca Pogled, opekarne in žage v Ločah ter večjega posestva. Zaposloval je mnogo domačinov ter jim tako omogočil preživetje. Starejši ljudje še sedaj o njem govorijo, da je bil dober in ni nikomur storil nič žalega. Toda zaradi politike komunistov v NOB je moral biti odstranjen. Na domu so ga ubili kurirji postaje S 2 - Sladka Gora. Nemci so nameravali postreliti 20 talcev, toda sin Franc (živi v Avstriji, star 93 let) jim je skupaj z družino in županom Emilom Bregarjem to preprečil. Dogodek je podrobno opisan v knjigi Loče iz roda v rod.

BLAŽ RIBIČ**1885 - 24. 12. 1944**

Z ženo Marijo sta kmetovala na majhni kmetiji na Ličenci. Bala sta se Nemcev in nista bila preveč naklonjena partizanskim kurirjem, ki so se zadrževali v bližnjih gozdovih. Nekega dne je partizanski komisar Slavko Rabuza - Utaha, oblečen v nemško uniformo, obiskal zakonca in ju spraševal o partizanih. Obljubila sta mu, da bosta sporočila, če jih bosta videla. Utaha je šel med kurirje postaje S 2a - Ličenca in jim ukazal, naj zakonca likvidirajo. Dva kurirja sta zakonca pripeljala v gozd Lopatce, kjer so ju Utaha, Bračko in drugi ubili.

MARIJA RIBIČ**1890 - 24. 12. 1944**

Bila je gospodinja. Umrjena je bila 24. 12. 1944 na Ličenci skupaj z možem Blažem Ribičem.

PETER RIBIČ

1921 - 8. 5. 1945

Peter Ribič je bil v nemški vojski. Vračal se je domov in je v Slovenski Bistrici izvedel, da so mu ubili stare starše na Ličenci. Nekaj časa je ostal pri znancih. Za to je izvedela Marija Bračko (Matijčeva) z Ličence, ki je Petra pregovorila, naj se vrne domov. Še istega večera, ko se je vrnil, je bil ubit. Posestvo je po osvoboditvi prevzel Ignac Bračko. Kasneje je posestvo prodal, ker je v hiši "strašilo".

FRIDERIK RÜCKERT

9. 3. 1923 - 28. 4. 1945

Bil je delavec v tovarni, stanoval pa je v Konjiški vasi. Rojen je bil v Nemčiji, kar je bilo verjetno vzrok za njegovo smrt. Na domu so ga umorili partizani nekaj dni pred koncem vojne. Pokopan je bil na loškem pokopališču.

FRANC SAMEC

4. 11. 1911 - 20. 10. 1944

Bil je kmečki sin. V partizanih se je boril v Šerčerjevi brigadi, v sredi oktobra je prišel domov na dopust za tri dni. Domačina Danijel Kolar in Viktor Mernik sta prišla ponj, ga odpeljala, ga na Kamni Gori ubila in v gozdu zagrebla. Po vojni so ga domači izkopal in pokopali na pokopališču v Črešnjicah. Zapustil je ženo in otroke: Ludvika, Franca, Terezijo in Marijo.

ALOJZ ŠELIH

3. 6. 1900 - 3. 8. 1944

Alojz Šelih je bil kmetovalec na Tolstem Vrhu. Avgusta 1944 je moral voditi Šerčerjevo brigado s Tolstega Vrha na Sleme pri Špitaliču. Ko je brigado pripeljal na določeno mesto, so ga izpustili. Tam je čakal na svojo tovarišico iz Konjiške vasi, ki je brigado oskrbela s hrano. Takrat pa ga je poklicala neka partizanka in ga predala drugemu partizanu, naj ga spremlja domov. Ta partizan ga je peljal v gozd z naperjeno brzostrelko ter ga tam ubil. Žena je poizvedovala, kje in zakaj so ga ubili. Odgovora ni dobila. Nekoč pa ji je neki neznani partizan rekel, naj se za smrt moža zahvali "dobrim sosedom".

ANA ŠTEFANIČ

5. 7. 1924 - SPOMLADI 1945

Na poti iz Ponikve proti Lipoglavu so jo zajeli partizani - kurirji postaje S 2 - Sladka Gora. Nekaj dni so jo imeli zaprto na neki domačiji in jo izkoriščali, nato pa so jo ubili v bližnjem gozdu. Komandir te postaje je bil Pavel Brglez - Stojan. Po vojni so sorodniki grob odprli, ugotovili, da je to res Ana, vendar niso dobili dovoljenja za prekop. Tako je grob še sedaj tam, kjer so jo zakopali njeni morilci. Dogodek je podrobno opisan v knjigi Loče iz roda v rod.

JOŽE ŠKRABL

1919 - 2. 2. 1945

Kot kmečki sin je bil mobiliziran v nemško vojsko. Pri partizanih je bila njegova polsestra Marija Škrabl - Franja, ki je partizanskim kurirjem sporočila, da je prišel na dopust. Po njenem naročilu ga je skupaj s Francem Piršem ubil Franc Bračič - Košutnikov s kurirji S 2a. Po oba so prišli Franc Cvahte, Jože Ribič in Alojz Pirš ter jima sodili pri hiši "Falibekov". Nato so ju umorili in ju zakopali pri ribniku v Zg. Lažah.

ANA BARAGA BUKOVNIK

25. 7. 1915 - 1945

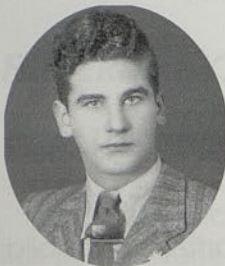
Po poklicu je bila trgovka. Z možem sta pred vojno imela trgovino v Ločah, nato pa v Grahovem. Tu so ji po kapitulaciji Italije partizani umorili moža, konec novembra pa zažgali trgovino in gostilno (v kateri je pri napadu partizanov zgorel slovenski pesnik France Balantič z drugimi vaškimi stražarji), tako da sta se s sinom preselila v Ljubljano. Tik pred osvoboditvijo, 7. maja 1945, je zbežala v Avstrijo. Angleži pa so jo z drugimi civilisti in domobranci vrnili v Jugoslavijo. Umorjena je bila na Teharju in je zapustila šestletnega sina.

ADOLF BRUDERMAN

9. 3. 1920 - MAJA 1945

Bil je izučen trgovec. Ko se je vrnil iz nemške vojske, so ga zaprli in kmalu nato umorili na morišču v okolici Konjic. Je na seznamu komisije za ugotavljanje okupatorjevih zločinov, ljudi, ki so 16. 4. 1941 sodelovali z okupatorji pri zapiranju in straženju konjiških izgnancev.

LEOPOLD BRUDERMAN

11. 10. 1924 - MAJA 1945

Služboval je kot uradnik. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Ko se je vrnil, so ga zaprli in kmalu umorili v okolici Konjic.

BERTA CEE KUMP

9. 12. 1907 - 25. 5. 1945

Bila je žena Leopolda Cee, brivskega pomočnika, ki je na spisku Kulturbunda. Bila je zaprta v zaporih Ozne in maja 1945 umorjena v Lisici pri Konjicah. Kasneje je bil grob prekopan.

IRENA DETIČEK HASENBICHEL

8. 8. 1871 - 20. 1. 1946

Bila je lastnica trgovine v Konjicah. Po osvoboditvi so jo pregnali na gorco v Špitaliču. Takratna oblast je kot vzrok njene smrti navedla samomor. Ljudje pa pravijo, da jo je v vinogradu zverinsko umoril Jurij K., ki je potem od oblasti dobil njen vinograd. Sosedje, ki so jo našli, so jo pokopali ob ograji pokopališča v Špitaliču. Kasneje je bila prekopana na konjiško pokopališče.

VALERIJA DOBNIK KUČERA

11. 2. 1892 - MAJA 1945

Bila je gospodinja. Njen mož je bil lastnik vile in delavnice v Konjicah. Po končani vojni so jo zaprli in umorili na morišču v okolici Konjic.

HILDEGART DEUTSCHMAN

19. 11. 1944 - MAJA 1945

Rodila se je pet mesecev pred osvoboditvijo. Bila je hči Viktorja Deutschmana. Osvoboditelji so jo umorili, tako kot njenega očeta.

VIKTOR DEUTSCHMAN

23. 7. 1911 - MAJA 1945

Bil je stavbni mojster. Je na spisku Kulturbunda. Komisija za ugotavljanje okupatorjevih zločinov je ugotovila, da je sodeloval pri zapiranju izgnancev v Konjicah in v Kozjem. Po končani vojni ga je Ozna zaprla in kasneje so ga umorili na morišču v Mariboru.

PAVEL EINFALT

23. 1. 1917 - MAJA 1945

Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Ko se je vrnil, so ga partizani zajeli in umorili v okolici Konjic.

IDA FILIPIČ

1889 - 25. MAJA 1945

Bila je solastnica gostilne in mesnice. Po koncu vojne je zbežala, a so jo blizu meje z Avstrijo ujeli, pripeljali v Konjice, zaprli in konec maja 1945 umorili v Lisici pri Konjicah. Kasneje so jo prekopali nemški ujetniki, verjetno v jarek pri straniškem pokopališču.

GOTFRIED HASENBICHEL

17. 12. 1868 - 1945

Bil je posestnik. Po končani vojni so ga zaprli in kmalu usmrtili za graščino v Konjicah. Po pričevanju A. C. ji je I. V. ob obisku v Konjicah dejala: "...in če greš obiskat strica Gotfrieda, ga ne boš našla doma. Za gradom še kapa ven gleda, ker so ga slabo zakopali.."

FRANC HASENBICHEL

29. 3. 1885 - 1945

Delal je kot obrtnik, sedlar. Po končani vojni so ga 12. maja 1945 zaprli. Pred okrožnim sodiščem v Celju se je zagovarjal 23. novembra 1945. Obtožen je bil članstva v Kulturbundu. Zagovarjal se je, da je bil član šele od aprila 1941 ter da ni vedel, kdaj je bil pravzaprav vpisan. Priče Bogomir Meliva, dr. Ante Goričar in Milan Vončina so izjavljale, da je bil vseskozi nemškega mišljenja ter da je bil že pred okupacijo član nemškega pevskega društva. Obsojen je bil na odvzem svobode in prisilno delo za dobo dveh let, izgubo političnih in drugih državljanskih pravic za dobo 10 let ter zaplembo vsega imetja v korist države. Kljub kazni so ga neznano kje in kdaj umorili.

HERMINA HASENBICHEL OGRIZEK

9. 3. 1896 - MAJA 1945

Bila je gospodinja. Po končani vojni so jo zaprli in kmalu umorili v Lisici pri Konjicah. Kasneje so grob prekopali in prepeljali verjetno v jarek pri straniškem pokopališču.

VIKTOR HÖCHTL

25. 6. 1899 - JUNIJA 1945

Bil je kuharski mojster. Štirinajst dni po koncu vojne ga je dežurni oficir komande mesta odvedel in zaposlil kot kuharja zaščitne čete. Po dvajsetih dneh pa so ga zaprli in kmalu nato umorili na morišču v okolici Konjic. Mogoče so ga zamenjali za Alfreda Hötzla, rojenega 5. 10. 1902, ki je na spisku Kulturbunda. Zapustil je sina, ki živi v Mariboru.

FRANČIŠKA HREPEVNIK JANEŽIČ**1. 10. 1893 - MAJA 1945**

Bila je trgovka. Po končani vojni so jo zaprli in kmalu nato umorili v Lisici pri Konjicah. Kasneje so grob prekopal in odpeljali verjetno na Stranice.

KATARINA JANOVIČ BEZENŠEK**24. 1. 1871 - MAJA 1945**

Službovala je kot slovenska učiteljica. Ker je bila že starejša, ni mogla v gozdove. Po končani vojni so jo zaprli in kmalu nato umorili v okolici Konjic.

IVAN JERANKO**1905 - MAJA 1945**

Pri očetu se je izučil mizarske obrti. V Mariboru je nadaljeval študij in postal risar za opremo. Bil je v službi v bolnici kot tudi njegova žena, medicinska sestra. Po vojni so ju zaprli v Šterntalu in že v prvem tednu umorili.

ALOJZ KEBLIČ**9. 6. 1897 - MAJA 1945**

Zaposlen je bil kot vrtnar v tovarni usnja v Konjicah. Takoj po vojni je dobil pismo, naj pride v gozd. Ker ni šel, so čez dva dni prišli ponj in ga zaprli v občinskem zaporu, nato pa ga premestili v zapor v graščini. Hči Ivica mu je nosila pakete v občinski zapor. Pazniki so pakete vedno vzeli. Po štirih dneh so stražarji povedali, da so ga premestili na Teharje. Tudi tja so sorodniki približno en mesec nosili pakete, potem pa je neki paznik rekel, da so ga premestili v Hrastovec. Tudi tja je hči nesla paket, vendar so ji povedali, da očeta ni tam. Šele po dveh letih je hči Ivica izvedela, da so očeta in Bogoljuba Vaupota ustrelili v konjiškem parku, ko sta pobegnila iz zapora. V opomin drugim so ju cel dan pustili ležati, nato pa so ju zagrebli v strelskem jarku ob parku v Konjicah. Bil je na spisku Kulturbunda. Zapustil je hčerko Ivico in Faniko ter sinove Alojza, Rudija in Francija.

VILJEM KLEMEN

16. 5. 1902 - MAJA 1945

Bil je posestnik. Po koncu vojne so ga zaprli v konjiškem župnišču. Zoperstavil se je šikaniranju stražarjev, zato so ga potolkli do smrti. Zakopali so ga v bližnjem strelskem jarku.

ANTON KONEC

24. 5. 1914 - 1945

Imel je kmetijo na Tepanjskem Vrhu. Po končani vojni so ga zaprli in umorili na enem konjiških morišč.

ELEONORA KOSTANJŠEK EVERS

23. 10. 1896 - 22. 12. 1945

Službovala je kot oskrbnica v Windischgrätzovi graščini in je imela ključe po vojni zaklenjenega dvorca. T. V. in M. V. iz Konjic sta 22. 12. 1945 praznovala rojstni dan. Napila sta se in odločila, da mora Eleonora Kostanjšek umreti, ker je nemške narodnosti in sokriva za smrt Toneta Melive. Storilca najprej zločina nista priznala, in je bil postopek zoper njiju 16. 5. 1949 ustavljen. Uslužbenci kriminalističnega oddelka Ljudske milice so takoj po dogodku vodili postopek za ugotovitev krivde za pobjo družine, vendar so morali postopek ustaviti ter vso dokumentacijo predati UDBI v Celju.

Leta 1951 pa je tožilstvo ponovilo postopek zaradi obtožbe, da sta V. T. in V. M. še z nekaterimi Konjičani pristaša ruske politike ter nasprotnika naše oblasti. Takrat sta brata 7. 4. 1951 umor družine priznala. Obsojena sta bila za ta zločin ter za podporo ruski politiki. Oblasti so takrat obsodile šest Konjičanov in jih zaprle na Golem otoku.

Ko je T. V. opisoval dejanje, se ga je spominjal z žalostjo v srcu in ga globoko obžaloval, pripisoval pa ga je takratnemu času, ki je bil težak in neprizanesljiv.

V mrliški knjigi je za Eleonoro Kostanjšek zapisano: "Ustreljena od neznanih storilcev".

MIHAEL KOSTANJŠEK

16. 11. 1930 - 22. 12. 1945

Hodil je v osnovno šolo. Umorjen je bil skupaj s svojo mamo.

ADOLF KOVAČ

3. 2. 1906 - MAJA 1945

Bil je slikopleskar in je imel svojo delavnico ob sedanji Žički cesti v Konjicah. Deloval je v gasilskem društvu in pisal njegovo kroniko. Po vojni so ga zaprli v zaporih Ozne in umorili nad graščino. Bil je na spisku Kulturbunda.

IVAN KREN

4. 5. 1901 - MAJA 1945

Pred vojno je bil župan v Oplotnici. Med vojno se je z družino preselil v Konjice, kjer je bil zaposlen na občini. Po končani vojni so ga zaprli in umorili na enem konjiških morišč.

DR. KAREL KURNIK

Bil je sodnik na konjiškem sodišču. Po vojni so ga zaprli in ga v okolici Konjic umorili.

ANTON KUKOVIČ

17. 5. 1895 - MAJA 1945

Bil je zaposlen v tovarni usnja v Konjicah, kjer je delal še po končani vojni. Nekega dne, ko je šel v službo, so ga zaprli in kmalu nato umorili na enem konjiških morišč. Zapustil je ženo in otroke Justino, Vilija, Emila, Tonija, Jožeta in Mira.

MARIJA MERKŠA**21. 10. 1880 - 25. 5. 1945**

Imela je gostilno v Konjicah. Po vojni so jo zaprli in umorili v Lisici. Kasneje so jo prekopali, verjetno v jarek pri pokopališču na Stranicah.

BOGOMIR PAJ**5. 3. 1922 - 1945**

Bogomir Paj je bil delavec. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Ko je prišel iz vojske, so ga zaprli in v okolici Konjic umorili.

MARIJA PAMICH WALTERSDORFER**3. 12. 1889 - 1945**

Bila je gospodinja. Po vojni so jo zaprli v koncentracijsko taborišče na Teharju, nato so jo preselili v taborišče v Mariboru, kjer so jo okoli božiča 1945 umorili.

GEORG PAMICH**21. 4. 1899 - 1947**

Po poklicu je bil obrtnik, imel je elektroinštalatersko delavnico. Po vojni je bil zaprt v koncentracijsko taborišče Šterntal - Kidričevo. Tam so ga tako mučili, da je zaradi posledic umrl v mariborski bolnici.

FRANC PEČNIK**1905 - MAJA 1945**

Zaposlen je bil v tovarni usnja v Konjicah kot vratar. Po končani vojni so ga zaprli in maja 1945 umorili na enem konjiških morišč.

HERMAN PERŠENIK

2. 8. 1899 - MAJA 1945

Imel je vrtnarijo in prodajalno svojih pridelkov v Konjicah. Po vojni je bil zaprt v zaporu Ozne, ker je bil na seznamu Kulturbunda. Umrili so ga na enem konjiških morišč.

FRIDERIK POLLANDT

8. 5. 1923 - MAJA 1945

Sin trgovca Franca Pollandta. Zaprli so ga skupaj z očetom ter ga v maju 1945 umorili na enem konjiških morišč.

FRANC POLLANDT

22. 11. 1891 - MAJA 1945

Trgovca Pollandta so po vojni zaprli in umorili na enem konjiških morišč. Hči Erika je bila od 12. 6. 1945 zaprta v Celju ter pred vojaškim sodiščem obsojena na izgon iz države.

ANTON PRETNER

13. 6. 1874 - 20. 6. 1945

Bil je trgovec v Konjicah. Po vojni so ga zaprli v graščini in maja 1945 umorili na enem konjiških morišč, verjetno nad graščino Trebnik. V mrliški knjigi je naveden datum smrti 20. 6. 1945.

AVGUST RADIČ

28. 8. 1885 - 14. 5. 1945

Kot frizer je imel svojo delavnico. Med vojno je bil župan v Konjicah. Po vojni je občinske posle predal takratnemu sekretarju OF dr. Maksu Kozincu. Po nekaj dneh so ga zaprli. V zaporu ga je poiskal partizan, ki je umoril njegovo hčerko Eriko (Mirko Beslač). Pokazal mu je njeno uro in legitimacijo. Ko je partizan

odšel, je Avgust zaprosil Bogoljuba Vaupota, naj mu posodi žepni nož. Z njim se je večkrat zabodel. Sojetniki so začeli klicati na pomoč. Stražarji so prišli, ga odvedli na hodnik in ga tam ustrelili. Bil je na seznamu Kulturbunda. V mrliški knjigi piše: "Prerezal si je vrat".

LJUDMILA RADIČ

15. 9. 1890 - MAJA 1945

Bila je gospodinja pri bratu Avgustu Radiču. Po vojni so jo zaprli in umorili na enem konjiških morišč.

FRIDERIK REBERNAK

20. 1. 1902 - MAJA 1945

Bil je pek. Imel je svojo pekarno. Pri njem je bil zaposlen tudi Leopold Štrasar, ki je po vojni postal pomemben v novi upravni službi. Nekaj dni po koncu vojne so prišli mladi konjiški vojaki in ga odpeljali v zapor v graščini. Po nekaj dneh so ga pripeljali domov po neke stvari ter ga zopet odpeljali v zapor. Približno mesec dni kasneje so ga s skupino zaprtih Konjičanov peljali po trgu na železniško postajo. Nekateri ljudje, ki so sprevid gledali, so jih objokovali drugi pa so jim privoščili in celo govorili "Prav jim je". Z vlakom so jih odpeljali v Celje in jih najprej zaprli v Stari pisker, kasneje pa na Teharje. Žena mu je nosila hrano in oblačila, dokler ji niso avgusta povedali, da so ga izpustili. Seveda to ni bilo res, ker domov ni prišel nikoli. Rebernak je zapusti ženo in mladoletne otroke Frideriko, Valterja in Roberta.

ALEKSANDRA TROYLUS - SERMAGE WURMBRAND

1870 - 1945

Bila je plemenitega rodu ter lastnica posestva in dvorca Dobje. V svojem življenju se je posvečala tudi pisanju pesmi, proze in gledaliških iger. Zgodovinski arhiv v Celju hrani mnogo njenih del, večino pisanih v nemškem jeziku, nekaj pa tudi v francoščini. Poleg tega je ohranjenih večje število njenih dnevnikov in pisem materi. Na posestvu pa se je ukvarjala s kmetovanjem.

Kmalu po vojni so jo sosedje, aktivisti OF, aretirali. Pripeljali so se z dvema

motoranima kolesoma ter jo odpeljali na konjiško železniško postajo. Postopali so zelo nasilno. Od tam so jo z drugimi Konjičani odpeljali in zaprli v koncentracijsko taborišče Šterntal - Kidričevo. Tam so jo kmalu predstavili v taboriščno bolnico. Bolečine ji je lajšala Neža Hlačar, ki je bila s sinom Jožetom tudi zaprta v tem taborišču. Kljub temu je zaradi nečloveških razmer v taborišču umrla.

JURIJ SLATINŠEK

17. 4. 1881 - 25. 5. 1945

Bil je logar pri knezu Windischgrätzu. Leta 1936 se je upokojil in se naselil v Konjicah. Med vojno je priložnostno delal v gozdovih kneza Windischgrätza. Po vojni, 11. maja 1945, so prišli trije partizani, med njimi Ludvik Brence, in ga odpeljali v zapor. Umorili so ga nad dvorcem Trebnik. Spomladi 1946 je njegov sin videl na obronku gozda del rokava suknjiča, ki ga je nosil oče pred odhodom v zapor. Zapustil je hčeri Dragico in Frančiško ter sina Rudija.

HANS ŠTEFERL

1908 - 4. 1. 1946

Hans Šteferl je bil slikopleskar, deloval pa je tudi kot amaterski slikar. Po končani vojni so ga zaprli v koncentracijsko taborišče Šterntal - Kidričevo. Po nekaj mesecih so ga izselili. Umrl je na Dunaju zaradi posledic mučenja.

ALOJZIJA ŠUMER KLEMEN

11. 1. 1893 - 25. 5. 1945

Bila je trgovka v Konjicah. Po vojni so jo zaprli in v Lisici umorili. Kasneje so jo z drugimi prekopali, verjetno v jarek pri straniškem pokopališču.

MARIJA KÖHLER TERDIN

11. 12. 1897 - 25. 5. 1945

Bila je posestnica na Prevratu v Konjicah. Po končani vojni so jo zaprli in umorili v Lisici. Kasneje so jo prekopali, verjetno v jarek pri pokopališču na Stranicah.

FRANC TYSELBRET

1. 2. 1889 - 22. 12. 1945

Bil je šofer pri knezu Windischgrätzu, po vojni pa pri gozdnem gospodarstvu. Stanoval je pri Kostanjškovich, kjer so ga 22. 12. 1945 umorili. Več o. tem umoru je napisano v zapisu o umoru Eleonore Kostanjšek.

IVAN VALAND

1900 - MAJA 1945

Ivan Valand je bil trgovec v Konjicah. Umorili so ga v Beogradu.

BOGOLJUB VAUPOT

7. 9. 1911 - MAJA 1945

Bil je mizar. Nastopal je v raznih gledaliških predstavah Katoliškega prosvetnega društva iz Konjic. Po vojni so ga zaprli v zapor v graščini. Uvrščen je na seznam Kulturbunda. Neko noč je skupaj z Alojzom Kebličem pobegnili. Stražarji so ga ubili v konjiškem parku. Truplo so pustili ležati ves dan v opomin Konjičanom. Zvečer so ga zagrebli v obrambni jarek v parku. Zapustil je ženo in hčerki Trudo in Heleno.

RUDOLF VERZEL

7. 3. 1900 - MAJA 1945

Bil je delavec. Po vojni so ga zaprli, ker je bil na spisku tistih, ki so 1941 stražili zaprte Slovence, katere so izgnali. V maju 1945 so ga umorili na enem konjiških morišč. Zapustil je ženo in otroka Jožico in Rudija.

FRANC VIDEČNIK

28. 11. 1894 - 6. 6. 1945

Doma je bil v Gabrovniku. Opravljala je gradbena in druga priložnostna dela, da je lahko preživel svojo družino. Po koncu vojne ga je v soboto, 2. junija 1945, ponoči obiskal pijan vojak srbske narodnosti, ki je imel svojo enoto v Konjicah. S Francem sta nekaj časa skupaj pila, toda vojak je postajal vse bolj nasilen in je hotel v posteljo, kjer sta ležali Franceva žena in hči. Začela sta se ruvati in vojak je začel odvijati ročno bombo. Franc je potegnil nož in ga zabodel. Vojak je obležal in izkrvavel. V nedeljo zjutraj je Franc odšel prijaviti zadevo v Konjice na postajo Ozne. Tam so ga zaslišali in zaprli v graščinski zapor. Po nekaj dneh so ga umorili nad graščino. Leopold Štrasar je v imenu takratne oblasti hišo zapečatil. Ženo z dvema hčerkama so za tri mesece zaprli v mariborskem zaporu. Franc Videčnik je zapustil ženo, hčerki Heleno in Jožico ter sina Ivana. Najstarejši sin Franc pa je padel v nemški vojski.

RUDOLF ZALAŠČEK

8. 12. 1895 - MAJA 1945

Zaposlen je bil kot šofer v tovarni usnja v Konjicah. Po vojni so ga zaprli in umorili na enem konjiških morišč.

KARL WEŠENSCHEGG

30. 12. 1876 - MAJA 1945

Bil je posestnik. Po vojni so ga zaprli in maja 1945 umorili na enem konjiških morišč.

MARIJA OTTO POTOČNIK

21. 8. 1867 - 31. 12. 1946

Bila je posestnica in lastnica vile Xavera pod Škalcami. Po končani vojni so jo oblastniki odpeljali v koncentracijsko taborišče Šterntal - Kidričevo, kjer je zaradi mučenja umrla. V mrliški knjigi je naveden datum smrti 31. 12. 1946.

DORA WILINGER ZEDLACHA**1895 - MAJA 1945**

Bila je gospodinja. Po vojni so jo zaprli in umorili na enem konjiških morišč.

HELENA WIRTH ZOTTEL**26. 11. 1900 - 25. 5. 1945**

Bila je gospodinja iz trgovske družine. Med vojno je podpirala partizane; zdravila, hrano in druge stvari je nosila v Pobreže k družini Pučnik, Tam pa jih je jemal pooblaščenec Ozne Pavel Keršič - Ježek. Kurirka Ema Zbičajnik z Gorenja je iz njene trgovine stalno nosila hrano in drugi material za partizane na Pohorju. Po vojni so jo zaprli in 25. maja 1945 umorili v Lisici. Kasneje so jo prekopali, verjetno v jarek pri straniškem pokopališču.

GOTLIEB WINDISCHGRÄTZ**15. 8. 1899 - MAJA 1945**

Bil je plemenitega rodu. Družina ni simpatizirala z nacisti. Po vojni so ga zaprli v Ljubljani in ga v maju 1945 umorili.

ALOJZ BREZOVNIK**4. 6. 1875 - 1945**

Bil je posestnik in ključavničar. Po vojni so ga zaprli v koncentracijsko taborišče Šterntal - Kidričevo, kjer je zaradi mučenja umrl.

HERMAN BREZOVNIK**30. 3. 1909 - MAJ 1945**

Po poklicu je bil ključavničar. Po vojni so ga zaprli, ker je bil na spisku Kulturbunda. V zaporu je odklanjal hrano, zato so ga umorili.

PAVEL CVAHTE 23. 1.1888
HERMAN RIBIČ 28. 3.1926
JULIJAN ŠKRABL 1. 1.1927

Vsi trije so bili domačini Zgornjih Laž in so se po končani vojni skrivali, ker se niso strinjali s postopki nove komunistične oblasti. Njihovo skrivališče je izdala polsestra bratov Škrabl. V napadu vojakov Narodne obrambe dne 18. aprila 1946 so bili ubiti.

Dogodka se spominja Alojzija Kokol: "Takrat sem bila v službi pri družini Ocvirk. Ponoči nas je obiskal neki udbovec in nam prepovedal izhod iz hiše. Rekel je, da so zastražili hišo in gozd nad njo ter da bo vsak, ki bo stopil iz hiše, ustreljen. Zgodaj zjutraj smo slišali strele. Potem so vojaki vzeli voz in nanj naložili tri zgoraj omenjene mrtvece. Bil je cel kamion vojakov, ki so bili razporejeni okoli hiše in gozda. S kravami sem morala peljati voz do Zbelovega, tam pa so trupla preložili na kamion in jih odpeljali v Loče na pokopališe."

ANTON ŠKRABL

15. 11. 1915 - APRILA 1946

Z zgoraj navedenimi domačini se je po končani vojni skrival. Nekega dne v aprilu 1946 so ga blizu Pogleda ujeli in ubili vojaki Narodne obrambe ter ga v gozdu pri lovskem domu zakopali.

NEŽA FEVŽER

5. 1. 1926 - 15. 5. 1945

Z loškimi mladinkami se je udeležila prve povojne proslave v Konjicah. Neki vojak v paradi je tako neprevidno streljal, da je zadel Nežo, ki je po dveh urah v mukah umrla. Primer je opisan v knjigi Loče iz roda v rod.

MAKSIMILJAN FRIM

11. 9. 1923 - 11. 3. 1946

Ko se je vračal z dela v vinogradu, sta ga ubila dva pijana miličnika (Karl Furlič iz Konjic in neki miličnik iz Mestinja), ki sta iskala pobeglega Leopolda Tirgučana. Ta dogodek je obširno opisan v knjigi Loče iz roda v rod.

IVAN HÖNIGMAN**6. 5. 1865 - 1946**

Loški učitelj je bil po vojni zaprt v koncentracijskem taborišču Šterntal - Kidričevo. Bil je z drugimi izgnan v Avstrijo, a je na vlaku zaradi posledic mučenja umrl.

IVAN KAUKLER**17. 6. 1908 - 11. 1. 1946**

Trgovec z Mlač je bil 10. januarja 1946 zaprt v mariborskem zaporu. Naslednji dan je bil poklican na zaslišanje, od koder se ni več vrnil.

FRANC KRAJNC**7. 10. 1906 - 28. 1. 1946**

Bil je kmet. Po vojni je bil zaprt v taborišču. Ko je prišel domov, je zaradi posledic mučenja umrl.

JERNEJ LOVRENČIČ**21. 8. 1892 - 12. 3. 1946**

Po vojni je bil vaški odbornik. Ranjen je bil skupaj z Maksimiljanom Frimom. Odpeljan je bil v bolnico v Celju, kjer je naslednji dan zaradi ran umrl. Dogodek je opisan v knjigi Loče iz roda v rod.

FRANC MESTINŠEK**26. 9. 1911 - 29. 5. 1945**

Bil je kmet. Po končani vojni je bil zaprt v občinskem zaporu v Konjicah. Priče pravijo, da so ga 29. maja ponoči skupaj z Jožetom Štefaničem odpeljali v smrt.

IVAN PUNGERŠEK

23. 6. 1899 - 4. 7. 1947

Bil je mali kmet na Brezju pri Ločah. Po poklicu je bil mesar. Njegova nesojena žena, s katero je imel deset otrok, o njegovi smrti piše: "Po vojni je bil sekretar krajevnega odbora OF za Šentjernej. Bilo je 29. junija 1947, ko je slučajno prišel h gostilni Vališer v Šentjerneju, kamor se je ta večer priklatila Palčkova banda. Bila je borba med njimi in miličniki. Padel je komandir ljudske milice iz Loč in opazovalec Ivan Pungeršek."

JOŽEF ŠTEFANIČ

3. 2. 1905 - 29. 5. 1945

Bil je zaposlen na Possekovi žagi v Ločah. Med delom ga je 9. maja 1945 prišel aretirat partizanski kurir Franc Gumzej, po naročilu Alojza Sveteta, predsednika NOOF Zbelovo ter ga skupaj s Francem Mestiniškom, Jurijem Valandom ter Ludvikom Kračunom odvedel v Konjice. Tu je bil zaprt v občinskem zaporu. Hči Anica, ki je bila najstarejša, mu je nosila hrano. Hrano mu je nosila še dolgo potem, ko je bil že ubit. To so domači kasneje zvedeli od drugih zapornikov, ki so povedali, da so ga na morišče odpeljali 29. maja 1945. Zapustil je ženo in otroke Pepija, Ivana, Marijo, Milico in Anico.

JOŽEF STRAŠAR

23. 12. 1927 - 21. 4. 1946

Bil je delavec, po vojni pa paznik v mariborskih zaporih, kjer je bil znan kot grobijan, kar je bil verjetno vzrok za njegovo smrt. V mrliški knjigi je napisano, da je bil 21. 4. 1946 ustreljen.

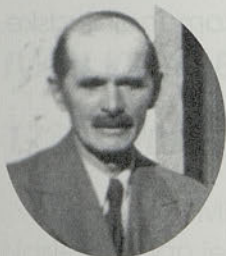
JURIJ VALAND

15. 10. 1897 - 19. 9. 1945

Imel je trgovino na Zbelovem. Po vojni so ga zaprli v taborišče na Teharju. Dne 22. 8. 1945 je bil obsojen na vojaškem sodišču iz Maribora, senatu v Celju, na odvzem svobode s prisilnim delom za dve leti in zaplembo celotnega premoženja. V zaporu je bil od 23. 5. 1945. Izpustili so ga predčasno. Ko je prišel domov, je zaradi posledic mučenja umrl.

KAREL VUHERER**1895 - 1945**

Delal je na Possekovi žagi v Ločah. Kmalu po vojni je bil neznano kje umorjen.

FRANC VUHERER**29. 9. 1887 - 1. 10. 1945**

Bil je delavec na Zbelovem. Po končani vojni je bil zaprt v koncentracijskem taborišču na Teharju. Od tam je bil 1. 10. 1945 izpuščen. Domov se je vračal z vlakom. Pri Zbelovem ga je z vlaka potisnil domači partizan. Umrl je med kolesi vlaka. Dogodek je opisan v knjigi Loče iz roda v rod.

POMORJENI V OBČINI VITANJE**JOŽE BEŠKOVNIK****1865 - 1944**

Imel je kmetijo na Hudinji. Pri njihovi hiši so nemški policisti pod vodstvom Genzerja v zasedi pričakali večjo skupino partizanov (okoli 100). Med njimi je bilo večje število novo mobiliziranih pohorskih mladeničev. Nemci so skupino napadli; dva partizana so ubili, enega ranjenega pa ujeli in odpeljali v Vitanje. Tam so ga po treh tednih ubili v Rotovem peskolomu. Mladi 17-letni mobilizirani sin Spodnjega Vidmarja s Skomarja se je skrila v Beškovnikovem hlevu. Gospodar Beškovnik, njegova dva brata in hlapec so ga ujeli in zaprli v hiši, medtem pa je njihova dekla odšla v Vitanje prijaviti dogodek. Nemci so fanta odpeljali v mariborski zapor in ga kasneje izpustili. Po treh tednih so prišli partizani ter izropali domačijo Jožeta Beškovnika in vse naropano naložili na dva voza. Gospodar, hlapec in sosed so morali vse zapeljati na Vitanjske planje. Hlapec in sosed sta morala tam počakati na vozova, gospodar pa je odšel s partizani. Čez čas sta slišala strel pri Mašin žagi. Od takrat Jožeta Beškovnika ni nihče več videl.

RUDOLF HÖRL**1913 - 1944**

Bil je pomožni policist v Oplotnici. Nekoč je šel na obisk k svojemu dekletu. Partizani so ga pričakali in umorili.

LOJZE KAMENIK**20. 6. 1913 - 5. 6. 1944**

Bil je kmet na Paki. Z bratom Justom sta prišla iz doline. Pri njihovi domačiji so se ustavili partizani pod komando Borisa Vinterja. Oba so zaprli v njihovi hiši. Just je izkoristil stražarjevo nepazljivost in skozi okno pobegnil. Partizani so za njim streljali, vendar ga niso zadeli. Alojza so potem zvezali na stol in ga pretepali. Potem so mu zamašili usta in odpeljali proti sosеду. Drugi dan so šli domačini gospodarja iskat. Blizu sosednje domačije so zagledali tri sveže grobove. V enem je bil umorjeni Lojze Kamenik; okoli vratu je imel privezan pas. V drugem je bil ustreljeni sosed Franc Pogorevc-Termod, v tretjem pa ustreljeni neznani vojak, ki se je vračal iz nemške vojske.

ANTON PETELINŠEK**20. 6. 1918 - 1945**

Pred vojno in med njo je bil občinski sluga v Vitanju. Ko je nesel pošto iz Konjic na občino v Vitanju, so ga na Prevojah ustavili partizani in ga odpeljali na Pako, mutam sodili in mučili do smrti. Pokopan je pri Lešnikovem mlinu na Paki.

AVGUST POGOREVC**19. 8. 1919 - 4. 2. 1944**

Bil je kmečki sin s Hudinje. Partizani XI. SNOB Zidanškove brigade (tudi Pohorske brigade) so sumili, da z bratom sodelujeta z okupatorjem, zato so ga na domu mučili in potem ustrelili, enako kot brata Franca.

Poročilo štaba IV. operativne cone z dne 23. 2. 1944: "4. 2. 1944 ubita dva izdajalca in vohuna nad Vitanjem. Podpisan politkomisar: Mitja Ribičič-Ciril."

FRANC POGOREVC

25. 11. 1912 - 4. 2. 1944

Bil je kmečki sin s Hudinje. Partizani XI. SNOB Zidanškove brigade (tudi Pohorske brigade) so sumili, da sodeluje z okupatorjem, zato so ga na domu mučili in potem ustrelili, kot brata Avgusta.

Poročilo štaba IV. operativne zone z dne 23. 2. 1944: "4. 2. 1944 ubita dva izdajalca in vohuna nad Vitanjem. Podpisan politkomisar: Mitja Ribičič-Ciril."

FRANC POGOREVC (TERMOD)

- 5. 6. 1944

Kmetoval je na Paki. Partizani so ga mučili pri hiši, po domače pri Požegu, in nato v bližnjem gozdu ustrelili. Glej zapis o smrti Lojzeta Kamenika, ki so ga partizani istočasno umorili.

PAVEL RAMŠAK

19. 1. 1891 - 3. 11. 1943

Bil je kmet na Paki. Partizani so ga odpeljali in umorili, ker se je nekoč v gostilni šalil, da bi partizanom dal le zastrupljeno vino. Imel je namreč vinograd in so ga prijatelji v gostilni zbadali, češ, da vino hrani za partizane, njim ga pa ne da.

FRANC VODOVNIK

IVAN VODOVNIK

Oče Franc je bil gozdar pri Piklu, sin Ivan pa pastir v Piklovi koči na Rogli. Partizani so oba ubili jeseni 1944. leta. Zakopali so ju blizu sedanjega stolpa na Rogli.

KAREL ARCET

5. 11. 1921 - 1945

Bil je mizar s Pake. Mobilizirali so ga v nemško vojsko. Po končani vojni se je vračal domov, kamor pa ni prišel, ker so ga oblastniki umorili.

RUDOLF DVORJAK

15. 12. 1913 - 1945

Bil je kmet v Sp. Doliču. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Ko se je vračal domov, so ga vojaki Narodne obrambe umorili.

FRANC HRUSTELJ

10. 9. 1920 - 1945

Franc Hrustelj je bil študent teologije. Proti koncu vojne se je pridružil slovenskim domobrancem. Vrnili so ga skupaj z drugimi s Koroške. Zaprt je bil na Teharju, kjer so ga novi slovenski oblastniki umorili.

MARTA JAČLIN VODUŠEK

22. 12. 1897 - 1945

Bila je lastnica trgovine, žage in posestva v Vitanju. Po vojni so jo zaprli v Konjicah in tam umorili.

ERNEST KLINE

1899 - 1945

Bil je električar v Vitanju, po narodnosti Hrvat. Po vojni so ga zaprli v Konjicah in tam umorili.

IGNAC KOTNIK**24. 7. 1922 - 1945**

Kot kmečki sin s Hudinje je bil mobiliziran v nemško vojsko. Ko se je po končani vojni vračal domov, so ga vojaki Narodne obrambe umorili.

FRANC KRANČAN**12. 7. 1926 - 1945**

Bil je pekovski pomočnik v Vitanju. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Ko se je po vojni vračal domov, so ga vojaki Narodne obrambe ubili.

VILHELMINA LAUTNER**22. 5. 1889 - 1945**

Dne 25. 8. 1945 je bila obsojena pred vojaškim sodiščem iz Maribora, senatom v Celju, na zaporno kazen in odvzem premoženja s sodbo 709/45-7. Ne glede na sodbo, so jo umorili nekje pri Celju.

JERNEJ PESJAK**12. 8. 1916 - 1945**

Jernej Pesjak je bil pečar z Brezna. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Ko se je vračal domov, so ga na Velebitu umorili partizani.

KAREL PESJAK**24. 12. 1923 - 1945**

Bil je gozdni delavec z Brezna. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Ko se je vračal, je bil umorjen na Velebitu.

ALOJZ PETRE

27. 4. 1912 - 1945

Bil je žagar iz Vitanja. Po vojni so ga zaprli v Konjicah in tam umorili.

ŠTEFKA PREGLAV, MATI (1897)

ŠTEFKA PREGLAV, HČI (1921)

Mati je bila gospodinja v Vitanju, hči pa uslužbenka na občini v Vitanju. Po vojni so ju zaprli v Konjicah in tam umorili.

FRANC RAZBORNIK

10. 3. 1922 - 1945

Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Po končani vojni se je vračal domov in bil umorjen.

JOŽE TIMPRAN

1889 - 1947

Kmetoval je na Doliču. Na sestankih po vojni je kritiziral novo oblast. Ubil je bil doma neke noči leta 1947. Umorili so ga pred hišo in ga tam pustili ležati, ženo pa so medtem zaprli v Celju.

JOŽE VENCIG

7. 2. 1899 - 1945

Bil je kovač iz Vitanja. Med vojno je bil pomožni policaj. Po vojni so ga zaprli v Konjicah in tam umorili.

ŠTEFAN VENCIG

30. 7. 1905 - 1945

Bil je kovač iz Vitanja. Po vojni so ga zaprli v Konjicah in tam umorili.

POMORJENI V OBČINI ZREČE

ERNEST ESIH

23. 12. 1910 - 28. 1. 1944

Bil je kmečki sin iz Križevca. Med vojno z bratom nista hotela na fronto, zato sta se skrivala in se izdajala za partizana ter ljudem jemala hrano. Zajeli so ju partizani in ju na območju Bukove gore na Završanovih njivah pred novimi mobiliziranci ustrelili, verjetno v opomin.

Gre za primer, ki ga opisuje M. Fajdiga v knjigi o Zidanškovi brigadi: "Dne 28. januarja 1944 se je brigada spopadla z nemško zasedo. Istega dne pa je obsodila na smrt brata, ki sta vohunila po južnem Pohorju za njenimi enotami."

JOŽE ESIH

14. 3. 1919 - 28. 1. 1944

Bil je kmečki sin iz Križevca. Opis smrti je enak kot pri bratu Ernestu.

FRANC HROVAT

4. 8. 1910 - 1. 3. 1944

Bil je gozdni delavec iz Koroške vasi. Istega dne, kot so ustrelili Jožefa Rožiča, je deset partizanov prišlo tudi k Francu Hrovatu. Očitali so mu, da sodeluje z Nemci, ga obsodili na smrt in ustrelili.

Poročilo nemškega komandanta policije z dne 3. 3. 1944: "Dne 1. 3. 1944 je prišlo 10 banditov v Koroško vas, občina Zreče, h gozdnemu delavcu Francu Horvatu. Pred hišo je bilo še več banditov. Horvata so banditi osumili, da je nemški ovaduh, in so ga trpinčili. Nato so mu zvezali roke na hrbtu in ga ubili s strelom v tilnik."

VIKTOR JANČIČ

6. 7. 1913 - 1945

Bil je kovač z Borka. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Po končani vojni je poslal pismo iz taborišča v Vetrinju. Od tam so ga verjetno skupaj z domobranci in civilisti vrnili v domovino, kjer so ga novi oblastniki umorili. Zapustil je otroke Viktorja, Ljudmilo in Marijo. Njihova mama je umrla v bolnici v Celju 7. maja 1943.

JOŽEF KOVŠE 18. 12. 1898 - 17. 3. 1944

ROZALIJA KOVŠE 21. 4. 1910 - 17. 3. 1944

SIMON KOVŠE 6. 10. 1862 - 17. 3. 1944

Imeli so kmetjo na Skomarju. Po neki borbi so imeli partizani več ranjenih in so morali bežati, zato so pustili tri ranjene partizane v njihovem hlevu. Ranjenci so trpeli, zato je gospodar, ki je bil star že 82 let, naročil dekli, naj gre v Zreče sporočit policiji in zdravniku. Pomoč dolgo ni prišla, zato je še dvakrat sporočil, naj pridejo po ranjence. Po tretjem sporočilu so prišli policisti iz Zreč in jih odpeljali. Ranjenih partizanov niso pobili. Nekaj dni kasneje so prišli partizani pod vodstvom Bogdana Horvata-Puklastega Miha (do aprila 1944 je bil vodja Varnostno obveščevalne službe v Zidanškovi brigadi, takrat pa so ga zaradi nepravilnega dela zamenjali) in jih odvedli na Resnik. Tam so jih v hiši Zgornjega Vidmarja obsodili na smrt. Likvidirali so jih v stari kleti nad domačijo. Pokopali so jih nad cesto z Resnika proti Skomarju, nad domačijo Jureta Pačnika. Tam sedaj rastejo breze.

V knjigi Zidanškova brigada je dogodek opisan tako: "Zidanškova brigada je imela hude boje z Nemci na tem delu Pohorja 13. in 14. marca 1944. Imeli so nekaj ranjenih in mrtvih. Tri ranjence: Antona Šavca-Mitjo, Milana Jakšiča-Mihajla in Zdravka so partizani začasno pustili na kmetiji med Skomarjem in Resnikom. Kmetu so naročili, naj skrbi za ranjence, dokler ne bodo prišli ponje. Kmet jim je to obljubil, storil pa je nasprotno. Dvakrat je poslal v dolino hčerko po Nemce, ranjencem pa ni dal hrane, ne vode, za katero so ga najbolj prosili. Nemci so prišli 17. marca in odpeljali ranjene partizane. Kmalu po njihovem odhodu so prišli po svoje tovariše tudi partizani, vendar prepozno. O brezdušnem ravnanju izdajalskega kmeta so v brigadi kmalu zvedeli. Enak odnos do ranjenih borcev pa sta imela tudi hčerka in sin. Partizani so vse tri odpeljali in obsodili na smrt."

VIKTOR PODPEČAN

19. 4. 1919 - 1944

Bil je kmečki sin s Stranic. Delal je v Nemčiji. Ko je prišel na dopust, je fotografiral pokrajino okoli hiše. Partizanski kurirji postaje S 33 so sumili, da dela za Nemce, zato so ga ujeli in ga ubili.

HENRIETA PUKL GRUNDNER

14. 5. 1910 - 9. 11. 1943

Umorjena je bila v svoji hiši skupaj z možem.

GUSTAV PUKL

26. 12. 1897 - 9. 11. 1943

Bil je premožen posestnik, gostilničar in trgovec v Loški Gori. Bil je visok funkcionar v nemški okupacijski oblasti. Znani partizanski komandant domačin Boris Vinter mu je večkrat pošiljal pošto s kurirji. Pukl se je bal napada partizanov, zato so njegovo hišo nekaj časa ponoči varovali orožniki in sosedje. Toda usodnega večera straže ni bilo. Partizani so sočasno napadli policijsko postajo v Zrečah in domačijo Puklovih, po domače Gruntnerjevih. Napad na policijsko postajo je vodil Boris Vinter, na Gruntnerjevo domačijo pa Bogdan Hrovat - Puklasti Miha.

O napadu na Gruntnerjevo domačijo je povedala njihova trgovka Berta, ki je tisto noč prespala pri njih, tole: "Bilo je okoli enajste ure ponoči, ko se je slišalo ropotanje s puškinimi kopiti po vhodnih vratih. Gustav Pukl je potrkal na moja vrata, spali smo v pritličju, ter dejal po nemško, da so prišli banditi in naj zbežim. Zakonca Pukl s tremi otroki sta zbežala na podstrešje, kjer jih je v dimnico zaklenil starejši sin, sam pa se je skrnil v strešno konstrukcijo. Partizani so preiskali vse sobe in na koncu tudi podstrešje. Tam je neki partizan odprl lino na vratih dimnice, posvetil ter odkril domačine. Partizani, ki jih je vodi mali, suhi, blede in puklasti poveljnik, so vse Puklove pripeljali v nadstropje. Gospa je partizanskega poveljnika prosila, naj moža pustijo, češ da se bo pogovorila s komandantom Borisom Vinterjem. Toda poveljnik je ustrelil Gustava v trebuh, da je v bolečinah hropel, šele čez nekaj časa ga je ustrelil v glavo. Žena s hčerko v rokah in oba sinova so prizor gledali. Po tem je Henrieta morala predati hčerko prisotni učiteljici. Poveljnik jo je udaril s puškinim kopitom, nato pa jo je ustrelil. Obležala je na pragu med otroško sobo in spalnico. Nato sta morala sinova zapreči konje v voz, na katerega so naložili stvari iz trgovine in jih odpeljali nekam na Pohorje. Otroci Gusti, Erih in Elizabeta so ostali sirote."

Po smrti gospodarja in njegove žene je trgovino vodila sestra umorjene, Micka. Kmalu po tragičnem dogodku so partizani pod vodstvom Borisa Vinterja dne 22. decembra 1943 ponoči zopet obiskali trgovino in se oskrbeli z izdelki iz trgovine in mlina, zaplenili pa so tudi pištolo z nekaj naboji in

manjšo vsoto denarja. Vse so odpeljali na Skomarje. O tej akciji partizansko poročilo navaja: "da so jih domači lepo sprejeli in pogostili, saj sta bila tu med delavkami tudi aktivni partizanski sodelavki Ema Rošar in Milka Pristovnik". Poročilo je pretirano, ker je dvomiti, da bi jih lepo sprejela sestra umorjene Henriete.

JURIJ ROŠAR

4. 4. 1891 - 6. 5. 1943

Bil je kmet na Stranica. Sin Anton se spominja usodnega večera takole: "Okoli polnoči smo vsi spali, razen matere, ki je pripravljala moko za peko kruha. Na vrata so potrkali trije partizani: Ivan Vaukner - Zdravko, Matija Mernik - Zvezda in Jože Hrovatin - Jurič. To so bili aktivisti, ki so pred kratkim pripotovali, da bi na Stranica organizirali odpor. Kasneje so na Stranica ustanovili kurirsko postajo S 33. Zdravko, domačin s Stranic, je stražil pred vrati, ostala dva pa sta vstopila v sobo. Materi sta naročila, naj takoj zbudi očeta, njima pa naj da kruha. Ko je oče prišel, sta zahtevala, da gre z njimi. Oče ni hotel, zato sta ga začela potiskati proti vratom. Ker ni šlo z lahkoto, je eden ustrelil in zadel očeta v čeljust. Oče ni padel, pač pa je zakričal: "Smrt je tu, ubijte me!". Nato je partizan streljal še enkrat ter očeta smrtno ranil v sence. Oče je padel. Vstopil je Zdenko in očeta ustrelil v hrbet. Jaz sem od strahu pobegnil k sosedu Zlodeju. Mama je prišla za menoj in vprašala: "Ali je Tonček tu? Komunisti so ustrelili očeta!"

JOŽEF ROŽIČ

12. 4. 1897 - 1. 3. 1944

Bil je gozdni delavec doma od Sv. Kunigunde. Partizani so na osnovi poročila orožniške postaje Lovrenc na Pohorju ugotovili, da je imenovani sporočil, da so partizani 7. oktobra 1943 prinesli na delovišče v gozdu pri Pesku letake Pohorskega bataljona. Očitali so mu, da dela za Gestapo, in ga s pištolo ustrelili na Planini.

Poročilo nemškega komandanta policije z dne 3. 3. 1944: "Dne 1. 3. 1944 je prišlo več banditov na Planino, občina Zreče, h gozdnemu delavcu Jožefu Rožiču. Rožiču so očitali, da za gestapo izvršuje zaupne naloge. Nato je bil ustreljen s pištolo."

JANEZ VERČNIK

9. 4. 1895 - 25. 4. 1945

Janez Verčnik je bil posestnik v Zg. Zrečah. Njegov sosed in celo prijatelj je bil komandant Boris Vinter in prav on je Janeza Verčnika umoril. Sin pokojnega se usodne noči spominja tako: "Zjutraj ob štirih je Boris Vinter razbijal in razbil stekla na vhodnih vratih. Mati je odprla; vstopil je Boris s še dvema partizanoma. Vprašal je za moža. Mati mu je odgovorila, da spi v sobi. Boris je šel takoj ponj. Zbudili smo se tudi otroci in od strahu kričali, da so nas slišali sosedje. Mati je zbežala iz hiše in si rešila življenje. Boris je začel kričati na očeta, naj izroči orožje, češ da je grozil, da bo pobil partizane. Oče je rekel, da orožja nima, niti ni govoril, da bo pobil partizane. Boris naj vpraša svojega strica Jožeta Lepšino, ali je Janez kaj žalega storil. Boris je odgovoril, da ima dovolj te Lepšinove žlahte in da bo vse pobil. Takrat je Boris Vinter, legendarni komandant Pohorskega odreda, s tremi streli ubil mojega očeta."

JANEZ ČREŠNAR

23. 7. 1918 - 1945

Bil je kmečki sin z Resnika, bival pa je pri Sv. Kunigundi. Z bratom Matevžem sta bila mobilizirana v nemško vojsko, tretji brat pa je bil pri partizanih. Od vojakov je prišel na dopust. Prišli so partizani in ga hoteli mobilizirati. Zaradi bojazni, da se bo staršem kaj zgodilo in ker je bil pri partizanih že njegov brat, je povabilo odklonil. Partizani so ga odvedli in mu na Padeškem vrhu v gozdu odrezali nogo v gležnju ter ga tam pustili. Sosed, po domače Jožič, je slišal njegovo vzdihovanje v gozdu in pogledal kaj se dogaja. Ko je ugotovil, kaj je, sta ga s sosedom po domače Ramšakom, odpeljala v Zreče. Od tam so ga takoj peljali v vojno bolnico v Graz. V bolnici ga je obiskal brat Matevž in njemu je Janez opisal ves dogodek. Po zdravljenju so mu v bolnici naredili protezo in ga premestili na zdravljenje v Šlezijo. Približevala se je fronta, zato so rekli, naj izbere kam bi rad šel. Odločil se je, da gre v Celje. Februarja 1945 je potoval skozi Konjice, kjer so mu omogočili pogovor s starši. Potem so ga namestili v okrevališče v Celju in tam je bil do konca vojne. Prvi dan svobode pa so ga novi oblastniki, z mnogimi drugimi ranjenci, umorili in pokopali, verjetno v rovih na Golovcu.

ALOJZ FIJAVŽ**4. 5. 1905 - 28. 8. 1948**

Bil je posestnik, trgovec in gostilničar v Loški Gori. Po vojni je prišel iz Konjic Jože Bertoncelej s še neko partizanko. Preiskala sta hišo. Iskala sta "UNRR" pakete in mast, vendar iskanega nista našla. Kljub temu je bil Fijavž obdolžen vojnega dobičkarstva, hujskanja proti OF in nasprotovanja na prvih povojnih volitvah. Zaradi tega so ga zaprli in zelo mučili. Ko so ga izpustili, je doma zaradi posledic mučenja umrl.

HELENA FILIPIČ PRELOŽNIK**1. 5. 1918 - MAJA 1945**

Bila je gospodinja na Stranica. Po vojni so jo zaprli in umorili na enem konjiških morišč. Mož Hubert Filipič je pred koncem vojne pobegnil v Avstrijo.

VALTER MACH

Rojen je bil v Mariboru. Po poklicu je bil inženir in od 9. aprila 1930 solastnik Štajerske železoindustrijske družbe v Zrečah. Po vojni je ostal v Zrečah, ker je bil prepričan, da med vojno domačinom ni storil nič slabega. Toda komunistični oblastniki so bili drugačnega mišljenja in so nekaj dni po osvoboditvi prišli ter ga odvedli in neznano kje umorili. Vojaško sodišče mariborskega vojnega področja, senat v Celju, mu je 22. avgusta 1945 sodilo v odsotnosti in ga obsodilo na odvzem svobode s prisilnim delom za dobo dveh let in zaplembo celotnega premoženja. Kazen je bila cinično nizka, saj so sodniki že vedeli, da ne živi več.

MARTIN OBRUL**11. 10. 1922 - 1945**

Bil je kmečki sin iz Boharine. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Po osvoboditvi se je vrnil, novi oblastniki pa so ga neznano kje umorili.

KAREL OŽEG

17. 10. 1901 - 17. 6. 1945

Bil je kovač. Po vojni so ga maja zaprli zaradi suma sodelovanja z okupatorjem. Ker mu tega niso mogli dokazati, so ga junija izpustili. Domov so ga hodili zastraševati aktivisti (med drugimi tudi V. Mohorič), zaradi česar je obupal in si prerezal žile.

Zaradi podobnih vzrokov je umrl tudi Davorin Kračun, veleposestnik, trgovec, gostilničar in lastnik mlina.

ADOLF ŠTEFANE

9. 2. 1922 - 1945

Bil je kmečki sin od Sv. Kunigunde. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Ko se je vračal domov, so ga v Konjicah ubili.

MARTIN ŠVAB

5. 11. 1907 - 20. 6. 1945.

Kmetoval je v Loški Gori. Na dan umora je bil pri mlinu pri Ošlakovi domačiji, kjer ga je obiskal vojak. Pogovarjala sta se približno uro, nakar ga je ta vojak ustrelil. Martinova krivda je bila, da ni maral komunizma in je bil krščansko usmerjen. Zapustil je ženo in otroke Jožeta, Barbaro in Ivana. Ko so prišli sosedje, je bil Martin še pri zavesti. Vojak, ki ga je ustrelil, je ljudem rekel, da se mu je brzostrelka sprožila po nesreči, Martin pa je dejal, da to ni res, ampak ga je vojak ustrelil namerno. Domačini so ga naložili na voz in ga odpeljali k zdravniku, vendar je med potjo v Sp. Zrečah umrl.

Žena se je drugič poročila. Rodila je še tri otroke, tako da je skrbela za šest otrok, zato je 9. 11. 1960 zaprosila za podporo in med drugim navedla: "Po koncu vojne so ostale nekatere edinice še na Pohorju in so čistile teren. Ob neki priliki, bilo je to 20. junija 1945, pa je moj mož Martin Švab pri mlinu mlel, ko so prišli k njemu vojaki, se z njim pogovarjali in ob slovesu je eden vrgel svojo brzostrelko na rame, ta pa se je medtem sprožila in smrtno ranila mojega moža, ki je zaradi posledic umrl čez eno uro."

ŠTEFAN ŠVAB

19. 12. 1919 - 1945

Bil je kmečki sin iz Črešnovce. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Ko se je po vojni vračal z vlakom domov, ga je videl Ogrizek. S konjiške železniške postaje je šel peš proti domu. Ko je prišel do gozda Lisice, so tam morili nekatere Konjičane. Stražar ga je ustavil in vprašal, kdo je. Odgovoril je, da Švab, zato so ga zadržali in ga skupaj z drugimi ustrelili.

VIKTOR VIŠIČ

27. 11. 1904 - 1945

Bil je posestnik, gostilničar in mesar v Zrečah. Rojen je bil v Oplotnici. Po vojni so ga zaprli v Konjicah in ga umorili na enem konjiških morišč. Zapustil je ženo in hčere Hildo, Roziko in Dragico.

SKLEP

Mnogi med nami menijo, da za spravo med Slovenci ni treba povedati vsega, kar se je v Sloveniji dogajalo med vojno in po njej. Toda če hočemo doseči pravo spravo, je treba poznati zgodovino takšno, kakršna je v resnici. Še vedno pa neradi slišimo, da so zgodovino, ki smo jo poslušali v šoli, pisali zmagovalci. Ti pa seveda niso napisali ničesar, kar bi jih pokazalo tudi v temnejši luči. Zato si moramo prizadevati za zgodovino, ki bo opisala dogodke tako, kakor so se zgodili, brez vsakih olepšav. Tako bi bila možna sprava vseh Slovencev.

Zahvaljujem se članom občinske komisije, ki je zbirala podatke o pomorjenih, in sorodnikom, ki so povedali, kar so vedeli o pomorjenih, ter prispevali fotografije.

Članek je napisan v spomin na umorjene ter v vedenje in opomin živim, da se kaj tako tragičnega ne bi nikoli ponovilo.

VIRI IN GRADIVO:

Poročilo občinske komisije za ugotavljanje medvojnih in povojnih pobojev.

Pogovori s sorodniki pomorjenih, ki so tudi prispevali njihove fotografije.

Matične knjige občin Konjice, Vitanje in Zreče.

Arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva v Celju.

Arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva v Mariboru.

Fotografije Muzeja novejšje zgodovine v Celju.

Članki zbora Cirilmetodovskih duhovnikov 1955.

Ljubo Sirc: Resnična borba za svobodo - čast ali sramota za Slovence?

Franc Perme: Zamolčani grobovi in njihove žrtve.

Zbornik dokumentov in podatkov o NOV.

Knjiga Iz arhivov slovenske politične policije, natisnjene 1996.

Ljuba Dornik Šubelj: Oddelek za zaščito naroda za Slovenijo.

Mirko Fajdiga: Pohorski partizani 1943.

Mirko Fajdiga: Zidanškova brigada.

Mirko Fajdiga: Bračičeva brigada.

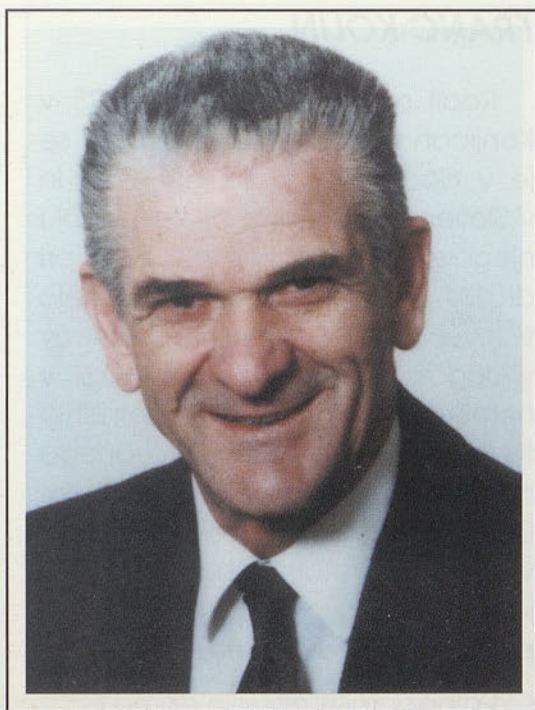
Jože Višnar: Območje konjiške občine med NOV.

Zbornik: Loče iz roda v rod.

Rado Zakonjšek: Partizanski kurirji

FRANC SEVŠEK

Slovo je težko tudi takrat, ko obstaja upanje, da bo do srečanja še prišlo. Porumenelo listje, ki počasi pada z drevja, me spominja na neki odhod, ki je pred menoj. List iz naše zbirke "Loče iz roda v rod" se hitro odtrga in veter ga odnese v večnost. Prav ta resnobni jesenski čas človeka kar sili, da se poveže s pokojnim in več razmišlja. Bog ve, koliko jih že počiva v tej blagoslovljeni zemlji, in na številne je spomin že zbledel. Rad se ustavljam ob teh prijateljih in vidim, da svečka gori in je cvetje sveže. Obstaja gomila in tih spomin na prijatelja, ki je odšel. Pokojni kljub svojemu večnemu spanju govorijo in nam sporočajo, samo prisluhniti moramo tej nemi govorici grobov in presenečeni bomo, zakaj smo potešeni in pomirjeni. In kar je še najpomembnejše, od obiskov pokopališč se vračamo notranje bogatejši in plemenitejši.

S teboj, dragi naš sodelavec Franc, se ne bomo več srečevali. Pisno sporočilo pa bo ostalo vedno med nami kot trajen spomin na tvojo kulturo in dediščino.

Iz roda v rod bodo zanamci prebirali del tvoje knjige, obujali spomine, spoznavali del tvojega življenja in dela, ki si ga kot velik prijatelj Loč zaznamoval v naši knjigi. Ponosni smo na vse, kar je bilo, kar smo imeli; sem spada tudi delček tvoje mladosti in ljubezni, ki si jo zapustil tvojim rojakom.

Vtisov, ki si jih s svojo podobo in svojim življenjem puščal v nas, tudi sedaj, ko se pogovarjamo o njih, z besedo ne znamo izraziti. Bog ti je podaril veliko talentov, s katerimi si nas obogatil. Ponosen si bil na znanje, na vse lepo, kar si ustvaril. Bil si eden redkih, ki se je znal veseliti majhnih podrobnosti, majhnih stvari in si imel nasmeh na ustih tudi takrat, ko je bila v duši in srcu že bolečina. Prikril si nam zahrbtno bolezen, ki te je iztrgala iz naše sredine.

Svoje navdušenje nad naravo si prenašal na nas kot opomin, da je na svetu veliko stvari, ki so vredne življenja; tudi delo, ki si ga zapustil, je vredno življenja.

So stvari in doživetja, ki se človeku vtisnejo v spomin; so tudi ljudje, ki pustijo globoke vtise; med te spadaš tudi ti.

S svojim opisom obrti si sodeloval pri Zborniku 1996: Tudi sedaj si pripravljal delo o industriji, mlinih in žagah na našem območju, vendar dela nisi mogel dokončati.

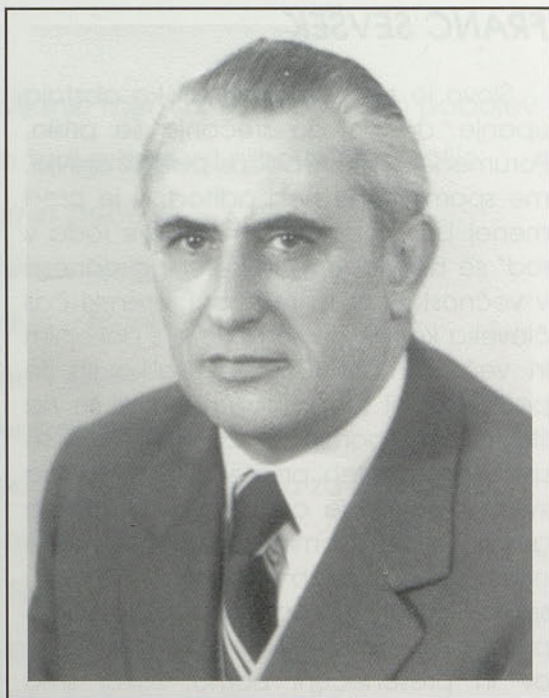
Povsod, kjer si se pojavil, si našel prijatelje. Danes smo na to ponosni.

Franc Sevšek se je rodil 19. 11. 1935 na Mlačah in umrl 13. 8. 2000 v Konjicah, kjer je tudi pokopan.

Pepi Gider

FRANC KOLIN

Rodil se je 27. avgusta 1925 v Konjicah v delavski družini. Šolal se je v domačem kraju, na Ptuju in v Slovenski Bistrici. Po posredovanju njegove mame, ki je bila v službi pri družini Laurich, je dobil prvo delo v tovarni usnja. Po vdoru Nemcev v Jugoslavijo so ga mobilizirali v nemško vojsko. Po vrnitvi iz ujetništva se je zaposlil v Tovarni kovanega orodja v Zrečah kot računovodja. Dolga leta je bil računovodja tudi v Konusu v Konjicah. Na koncu je bil računovodja v čevljarškem podjetju Obutev v Celju.

Po naporni službi si je doma poiskal duševno ravnotežje z zbirateljstvom. Njegov konjiček so bile znamke, medalje in star denar. Vseskozi pa ga je vlekla zgodovinska žilica. Ob podpori marljive žene Olge je zbiral podatke, dokumente in fotografije o zgodovini Konjic ter jih leta 1984 predal nadžupniji v Konjicah. V dveh obsežnih zvezkih je prikazal življenje in delo župnikov in nadžupnikov, ki so delovali v Konjicah, ter gradivo za zgodovino Nadžupnije svetega Jurija v Konjicah. Iz zbranega gradiva so kasneje črpali podatke tudi za zbornik ob 850-letnici pražupnije. Občasno je objavljial članke z zgodovinsko vsebino v konjiških Novicah. Zbral je tudi podatke za zgodovino gasilskega društva v Konjicah in šolarjem pomagal pri njihovih raziskavah krajevne zgodovine. Bil je zelo dejaven član Zgodovinskega društva v Konjicah.

Franc Kolin je po dolgotrajni bolezni umrl 18. marca 1996 v Konjicah, kjer je pokopan pri sveti Ani.

Vinko Zdovc

ELIZABETA KROPEJ

Bila je sobota, 12. februarja 1910 v Konjicah, ko se je globoko vernima očetu Antonu in mami Mariji Krojej rodila deklica Elizabeta. Deklica je ob dobrih starših, starejši sestri in mlajšemu bratu zrasla v izredno bistro dekle z veliko talenti. Skrbni starši so jo vzgajali z vso ljubeznijo in gojili pravi odnos do vsega lepega, do vere v Boga in domovine. Elizabeta je prejela dobro krščansko vzgojo od staršev, učiteljev in katehetov.

Po končani meščanski šoli v Ljubljani in administrativnem tečaju se je zaposlila v odvetniški pisarni v Konjicah. To so bila leta med obema vojnama, polna veselja in uspehov v kulturnem in verskem pogledu, saj je bilo društveno življenje v trgu takrat na višku. Sodelovala je v dramski skupini, vzgajala mlajša dekleta, igrala v orkestru in pela v cerkvenem zboru.

Žal pa je čas prinesel hude spremembe in izgube najbližjih. Z nastopom nacizma so bila slovenska društva ukinjena, vrstile so se aretacije zavednih Slovencev in vseh duhovno vplivnih ljudi. Elizabeta je bila gotovo oseba, ki ni ustrezala tedanjemu režimu, zato je kmalu izgubila državljske pravice. Kljub pritiskom je vztrajala in prevzela vodenje cerkvenega pevskega zbora v času, ko tudi Cerkev ni smela delovati v narodnem smislu.

Po končani drugi svetovni vojni pa je upanje v ponovno duhovno oživetev zbledelo. Elizabeta tokrat ni bila po volji komunističnemu režimu, saj je kljub grožnjam tedanje oblasti zvesto nadaljevala delo organistke. Sledile so aretacije, zapor in izguba službe. Vprašanje je bilo, kako preživeti, a tudi volja, globoka vera in slovenski ponos so gospe Elizabeti Krojej je pripomogli, da je doživela visoko starost in celo samostojnost Slovenije, kateri je z vsem srcem pripadala do konca.

Vendar pa so ji leta prinesla neizprosno bolezen, ki jo je vdano prenašala.

Prišla je sobota, 15. septembra 2001, ki ni prinesla veselja kot ob rojstvu, temveč slovo od nam vsem drage in nepozabne Elizabete Krojej. Končala se je življenjska pot Slovenke, ki je vedno živela za kulturo, vero in drago domovino.

- Založila: Občina Slovenske Konjice
Zgodovinsko društvo Konjice
- Uredniški odbor: Jože Baraga
Franc Sevšek, ing.
Vinko Zdovc
- Lektorirala: Marija Menih, prof.
- Priprava za tisk: Jože Baraga in Sašo Slemenšek
- Tisk: Tiskarna Petrič, Slovenske Konjice
- Naklada: 300 izvodov

ISSN 1580-2191

Celje - skladišče

D-Per

577/2000

5000011248,2

COBISS o

OSREDNJA KNJ. CELJE

rrschaft Gonobitz.

Dvorec Trebnik na razglednici iz leta 1910